

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO

V OLOMOUCI

KATEDRA SLAVISTIKY

**KOMENTOVANÝ PŘEKLAD ČÁSTI KNIHY ANNY
STAROBINĚCOVÉ „POSMOTRI NA NĚGO“**

**COMMENTED TRANSLATION OF EXCERPT FROM ANNA
STAROBINETS' "POSMOTRI NA NEGO"**

VYPRACOVALA: Bc. Natálie Konvalinková

VEDOUCÍ PRÁCE: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

2023

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci na téma Komentovaný překlad části knihy Anny Starobiněcové „Posmotri na něgo“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedla jsem všechny použité prameny.

Zpracování diplomové práce bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_FF_2023_018).

V Olomouci, 08. 05. 2023

podpis

Děkuji doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc., za cenné rady a připomínky, vstřícnost při konzultacích a za podporu při vypracování diplomové práce.

podpis

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. ANNA STAROBINĚCOVÁ.....	8
1.1 Literární tvorba A. Starobiněcové	9
1.2 Získaná ocenění	10
1.3 Filmové zpracování literární tvorby Starobiněcové	11
1.4 Divadelní zpracování literární tvorby Starobiněcové.....	12
2. KNIHY A. STAROBINĚCOVÉ PŘELOŽENÉ DO ČEŠTINY	13
2.1 Překlady do slovenštiny.....	14
3. CHARAKTERISTIKA ROMÁNU „POSMOTRI NA NĚGO“	15
3.1 Stručně o ději	16
3.2 Tematická rovina	17
3.3 Kompozice románu	17
3.4 Postavy	17
3.5 Jazyk autorky a její styl	18
3.6 Přijetí knihy v ruském prostředí	19
4. PŘEKLAD	21
5. PRÁCE NA PŘEKLADU.....	53
5.1 Postup překládání	54

6. TRANSLATOLOGICKÝ KOMENTÁŘ	55
6.1 Otázka přeložitelnosti v překladu	55
6.2 Překlad vlastních jmen.....	56
6.3 Překlad zeměpisných názvů.....	58
6.4 Překlad titulů knihy a názvů kapitol	59
6.5 Překlad reálií	61
6.5.1 Kulturní narážky.....	62
6.6 Překlad frazeologismů	63
6.7 Překlad termínů.....	65
6.8 Překlad cizojazyčných prvků v textu	67
6.9 Aktuální větné členění a další syntaktické jevy	68
6.10 Funkčnost překladu	70
ZÁVĚR.....	72
РЕЗЮМЕ	75
BIBLIOGRAFIE.....	84
ПРÍЛОHY	90
ANOTACE.....	127
ANNOTATION.....	128

ÚVOD

Cílem práce je vytvoření překladu a translatologického komentáře k vybrané části z knihy *Посмотру на него* (přeloženo jako *Podívej se na něho*) současné ruské spisovatelky Anny Starobiněcové. Autorka tento román napsala v roce 2017 jako autobiografické vyprávění o těžkém životním období, kdy jejímu očekávanému dítěti byla diagnostikována vývojová vada neslučitelná se životem. Vyprávění má dokumentární charakter, autorka na základě vlastní zkušenosti popisuje zdravotní péči a přístup lékařů v ruských a německých zdravotních zařízeních.

Předložená diplomová práce sestává z osmi kapitol. Úvodní kapitola je věnována představení spisovatelky Anny Starobiněcové a její literární tvorby. Rovněž jsou zde obsaženy informace o získaných literárních oceněních a také o divadelním a filmovém zpracování jejích povídek. Navazující kapitola podává přehled o knihách autorky, které byly přeloženy do češtiny a slovenštiny. Třetí kapitola je zaměřena na bližší charakteristiku románu *Посмотру на него*, uvádím stručný nástin děje, hlavní postavy, shrnuji hlavní témata, ale také podrobně analyzuji jazykovou stránku románu. V závěru kapitoly uvádím přijetí románu v ruském prostředí. Pátá kapitola pojednává o samotném procesu překladu, jaké překladatelské postupy jsem volila a dále plynule navazují kapitoly komentující jednotlivé překladatelské jevy a problémy, se kterými jsem se během překládání setkala.

Translatologický komentář je založen na teoretických poznatcích získaných z prací předních ruských, českých, slovenských a bulharských translatologů. Pro vymezení strategie překladatelského procesu se opírám o stěžejní dílo české teorie překladu, kterým je *Umění překladu* Jiřího Levého. Dále v jednotlivých kapitolách čerpám především z publikací *Překládání a čeština* kolektivu českých translatologů a *K teorii i praxi překladu* Dagmar Knittlové a kol. V kapitole o překladu názvů kapitol vycházím z publikace Zbyňka Fišera *Překlad jako kreativní proces*. Pro překlad vlastních jmen a geografických názvů jsem aplikovala mnoho poznatků z knihy Stanislavy Špačkové *Rusko-česká ekvivalence propriálního lexika*. V otázce přeložitelnosti vycházím mimo jiné i z prací slovenských autorů *Teória umeleckého prekladu: aspekty textu a literárnej metakomunikácie* a *Vybrané kapitoly z teórie prekladu literárno-umeleckých textov*. V oblasti překladu termínů a reálií čerpám teorii z publikace *Введение в теорию перевода для русистов* Zdeňky Vychodilové.

Z ruských zdrojů jsem využívala poznatky z prací L. S. Barchudarova, V. N. Komissarova, V. V. Vinogradova, A. V. Fjodorova a dalších ruských teoretiků překladu. Ze zahraničních prací jsem dále čerpala z díla *Непереводимое в переводе* od bulharských teoretiků Vlachova a Florina

Komentovaný překlad jsem si jako téma své diplomové práce zvolila ze dvou důvodů. Prvním důvodem je translátologické zaměření mého oboru, které k volbě tohoto tématu přímo vybízelo a přinášelo možnost zúročit znalosti a dovednosti získané během studia na vysoké škole. Druhým důvodem byla představa zapojení tvořivosti a kreativity v průběhu vzniku překladu, což pro mne bylo lákavé.

Výběr románu *Посмотри на него* jako výchozího textu nebyl hned jednoznačný. Po zralé úvaze jsem se rozhodla zvolit tento román, se kterým jsem se seznámila na jednom ze seminářů Jazykové kultury v rámci studia na katedře slavistiky FF UP. Zaujalo mě zpracování tématu, které je i v českém literárním prostředí nezvyklé. Již před lety ve mne kniha po prvním přečtení zanechala silný dojem a nyní bych prostřednictvím diplomové práce chtěla část knihy zpřístupnit i českému čtenáři. V neposlední řadě se domnívám, že i samotná osobnost spisovatelky Anny Starobiněcové si zaslouží naši pozornost.

Přestože Anna Starobiněcová je v ruském prostředí známá především jako novinářka a vyniká jako tvůrkyně detektivních příběhů pro děti, fantastických povídek a hororových románů pro dospělé, román *Посмотри на него* je v mnoha ohledech odlišný od všech jejích dosavadních děl a dovoluji si domnívat se, že zaujímá výjimečné místo nejenom ve výčtu spisovatelčiny bibliografie, ale také v ruské literatuře obecně.

Diplomovou práci uzavírá závěr a ruskojazyčné resumé. Na konci práce lze v přílohách nalézt výchozí text, přebal knihy v originále a tabulku s přehledem literární tvorby Starobiněcové.

1. ANNA STAROBINĚCOVÁ

Anna Starobiněcová (*Анна Альфредовна Старобинец*) je současná ruská spisovatelka, novinářka a scénáristka.

Je autorkou prózy pro dětské i dospělé čtenáře. Stěžejní část její tvorby tvoří literatura science-fiction a thrillery. Díky svým jedinečným spisovatelským schopnostem a způsobu psaní si vysloužila přezdívku *ruská královna hororu* a také *ruský Stephen King*. Je jednou z mála ruských spisovatelek, které se ve své tvorbě dlouhodobě věnují hororovému žánru. Jediná kniha, která vybočuje z fantastických a hororových témat, je autobiografický román *Posmotri na něго* (*Посмотри на него*) z roku 2017.¹

Starobiněcová je oblíbenou autorkou nejenom v rodném Rusku, ale také v zahraničí. Získala mnoho ruských i evropských literárních ocenění. Důkazem rostoucího zájmu o autorčinu tvorbu v zahraničí je to, že její knihy jsou překládány nejenom do mnoha evropských jazyků, ale také do japonštiny a turečtiny. V Rusku probíhají dotisky jejích dříve vydaných knih.²

Anna Alfredovna Starobiněcová se narodila 25. října 1978 v Moskvě. Vyrůstala jako jedináček a od svých dětských let snila o tom, že se stane spisovatelkou. Během dospívání pochopila, že ji táhne studium cizích jazyků a přihlásila se na jazykové lyceum, kde studovala angličtinu a francouzštinu.³ Jazykům se rozhodla zasvětit i své vysokoškolské vzdělání. Její almou mater je Moskevská státní univerzita.⁴

Po dokončení studia začala pracovat v novinách *Время новостей*, kde nasbírala cenné zkušenosti a kontakty. Tvorba textů a práce v oblasti žurnalistiky ji pohltily natolik, že se jim začala věnovat naplno. Pracovala v různých redakcích na různých pozicích v novinách *Аргументы и факты*, *Эксперт*, *Гудок* či *Газета.ру*. Dlouhé roky bylo její jméno neodmyslitelně spjato s časopisem *Русский репортер*.⁵

¹ Королева русского хоррора. *Вокруг книг: Блог центральной библиотеки им. А. С. Пушкина и библиотек Челябинска* [online]. 2014-05-06 [cit. 2022-07-17]. Dostupné z: http://vokrugknig.blogspot.com/2014/05/blog-post_6.html

² ЛитРес: Анна Старобинец [online]. [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.litres.ru/anna-starobinec/ob-avtore/>

³ МОЛЧАНОВ, Александр. *Анна Старобинец о книгах, которые меняют мир* [online]. In: . [Citováno. 2022-07-17]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=HPFWFF7ICBc>.

⁴ ЛитРес: Анна Старобинец [online]. [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.litres.ru/anna-starobinec/ob-avtore/>

⁵ Тамtéž

Anna Starobiněcová je vdovou po ruském spisovateli Alexandru Garrosovi, který se v posledních letech svého života léčil v Izraeli a ve věku 41 let podlehl rakovině. S Garrosem má Starobiněcová dvě děti, dceru Alexandru a syna Lva.⁶

1. 1 Literární tvorba A. Starobiněcové

Svoji literární dráhu spisovatelka zahájila v roce 2005 vydáním sborníku povídek a pověstí *Переходный возраст*. Jedná se o mysteriózní příběhy plné záhad, nadpřirozených bytostí a vymyšlených světů. V podobném duchu se nesou i její fantastické povídky *Резкое похолодание - Зимняя книга, Икарова железа - Книга метаморфоз* a *Лисьи броды*.⁷

V dalších letech se Starobiněcová věnovala psaní antiutopických románů a hororových příběhů pro dospělé, mezi nejznámější patří *Убежище 3/9, Первый отряд: истина* a *Живущий*. Žánr antiutopického románu je klíčovou oblastí autorčiny tvorby, za kterou je nejvíce oceňovaná nejenom v rodném Rusku, ale také v zahraničí.⁸

Pro vymezení pojmu antiutopický román existuje řada definic s velmi blízkými významy. Antiutopický neboli dystopický román je literární dílo, které vzniká jako protiklad k utopii. Mezi jeho charakteristické rysy patří zobrazení fiktivní společnosti utlačované ideologickým systémem, nejčastěji komunismem nebo fašismem. Autor se snaží před těmito totalitními režimy varovat a zároveň poukazuje na jejich nedostatky, jako je omezování osobní svobody a utlačování obyvatel nesouhlasících s danou ideologií.⁹

Není divu, že Starobiněcová získala přezdívku *ruský Stephen King* a *ruská královna hororu*. V ruském prostředí je velmi málo autorů, kteří by se ve své tvorbě dlouhodobě věnovali žánru fantasy a psaním antiutopií. V případě obou žánrů autor ve svých dílech vytváří druhou realitu. Zatímco antiutopické romány znázorňují fiktivní společnost utlačovanou ideologickým systémem, žánr fantasy ve svých alternativních světech navíc využívá magii a jiné nadpřirozené prvky.

⁶ Старобинец Анна Альфредовна: *Лабиринт* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.labirint.ru/authors/11972/>

⁷ Анна Старобинец — о писателе: *LiveLib* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/author/119454-anna-starobinets>

⁸ *Tamtéž*

⁹ HAMPL, David. Dystopický román. *Rozbor-dila.cz: Tisíce rozborů knih a dalších vědomostí* [online]. [cit. 2022-07-17]. Dostupné z: <https://rozbor-dila.cz/dystopicky-roman/>

Spisovatelka již od počátku své kariéry píše v tomto duchu a sama uvádí, že ji inspirují autoři jako Gogol, Dostojevský, Poe, Sartre, Kafka, Orwell a jiní.¹⁰

Další etapa tvorby přichází v roce 2017 s vydáním autobiografického románu *Посмотри на него*. Dílo vzniklo na základě tragických reálných událostí a vymyká se všem dosavadním pracím autorky. Jak uvádí v předmluvě k románu, na rozdíl od ostatních hororových příběhů, v tomto případě nemusela vymýšlet prostředí, hrdiny a ani zápletky. Předlohou se jí stala surová realita, kterou pouze přenesla na papír.

V následujících letech Starobiněcová pokračuje psaním příběhů pro děti. Její dětská tvorba zahrnuje fantasy pohádky *Страна хороших девочек*, *Котлантита* a pětidílný cyklus detektivních příběhů *Зверский детектив*. Mezi ruskými dětskými čtenáři jsou tyto příběhy velmi oblíbené a v roce 2018 se staly bestsellerem. V současné době Starobiněcová připravuje šestý díl, kterému již dala název *Хвостоеды*.¹¹

Starobiněcová se rozhodla své literární zkušenosti předávat dál a v posledních letech pořádá kurzy tvůrčího psaní pro děti - *Зверская мафия* a *Зверский терем - Выезд в Дальний лес*. Na těchto kurzech se děti učí pracovat s jazykem, osvojují si různé metody tvůrčího psaní, společně se podílejí na vytvoření detektivního příběhu, vypracovávají samostatná písemná zadání a poznávají specifika spisovatelské profese.¹²

1. 2 Získaná ocenění

Za své knihy obdržela Starobiněcová mnoho ruských a evropských literárních ocenění. V letech 2012 až 2021 získala dvanáct ocenění a byla nominována na dalších sedmnáct. Je vítězkou v kategoriích Nejlepší zahraniční povídka a Nejlepší spisovatelka žánru fantasy v Evropě.¹³ Informace do této kapitoly jsem čerpala z oficiálního webu autorky.

V roce 2012 byla Starobiněcové udělena cena *Портал* za antiutopický román *Живущий*. Ve stejném roce byl román v Rusku vyhlášen národním bestsellerem, o dva roky později získala od Španělské asociace spisovatelů hororu významné ocenění Nokt za sborník *Переходный возраст*.

¹⁰ ПОДОЛЬСКИЙ, Александр. Анна Старобинец: «Между сумасшествием и чудом выбираю чудо»: онлайн журнал ужасов и мистики [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://1url.cz/MrmlD>

¹¹ Об авторе - Новый «Зверский детектив»: Анна Старобинец [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://starobinets.ru/>

¹² Анна Старобинец: Творческая мастерская [online]. [cit. 2022-07-18]. Dostupné z: <https://www.starobinets.ru/mafia>

¹³ Премии: Анна Старобинец [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.starobinets.ru/awards>

Úspěch sklidila i autorčina tvorba pro děti. V roce 2020 získala za pátý díl z cyklu *Зверский детектив* ocenění *Русский детектив* a v dalším roce jí byla za celý cyklus těchto detektivních příběhů udělena cena *Большая сказка имени Э. Н. Успенского*. Celý cyklus byl rovněž prohlášen za národní bestseller.¹⁴

Za román *Посмотри на него* získala v roce 2017 ocenění *Озон*.¹⁵

1. 3 Filmové zpracování literární tvorby Starobiněcové

Autorčina literární tvorba zahrnuje i příležitostné psaní filmových scénářů. Celkově se však Starobiněcová v pozici scénáristky necítí komfortně, jelikož postrádá absolutní kontrolu nad svým textem.¹⁶ V některých případech byly její knihy použity pouze jako námět k filmu.

Starobiněcová je spoluautorkou scénáře k rodinnému fantasy filmu *Книга Мастеров (Kletba kouzelného kamene)* z roku 2009. Jde o úplně první projekt vytvořený studiem Walta Disneyho v ruském prostředí. V ději figurují hrdinové ruských lidových pohádek jako například Ivan, Baba Jaga, Kostěj nebo rusalka.¹⁷ O velkém úspěchu filmu čemž svědčí rekordní návštěvnost během prvních dvou týdnů jeho promítání.¹⁸

Román *Первый отряд* s tematikou druhé světové války se v roce 2009 dočkal filmového ztvárnění v podobě celometrážního animovaného filmu. Ve spolupráci ruských, japonských a kanadských tvůrců vznikl netradiční snímek propojující ruskou kulturu a japonský fenomén anime.¹⁹

V roce 2013 byl podle knižní předlohy natočen film pro děti *Страна хороших деточек*. Ve snímku se proplétá pohádkový svět s reálným. Poté, co si rodiče malé Saši na Nový rok přejí, aby jejich dcera byla hodnou holčičkou, malá hrdinka se ocitá v pohádkové zemi, kam je poslána na převýchovu, a kde začne zažívat neuvěřitelná dobrodružství.²⁰

¹⁴ Премии: Анна Старобинец [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.starobinets.ru/awards>

¹⁵ Тамtéž

¹⁶ Анна Старобинец: "Пишут, что дали премию за то, что Россию ненавижу." *BBC NEWS/ Русская служба* [online]. 26 июля 2018 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/features-44964400>

¹⁷ «Книга мастеров»: герои русских сказок в стране Disney: *Proficinema* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.proficinema.ru/questions-problems/reviews/detail.php?ID=69936>

¹⁸ «Книга Мастеров» – лидирует в прокате: *Комсомольская правда* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.kp.ru/daily/24392/570306/>

¹⁹ *Первый отряд: Московский международный кинофестиваль* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <http://www.moscowfilmfestival.ru/31/films/31175/>

²⁰ Страна хороших деточек. *Вокруг кино* [online]. [cit. 2022-07-20]. Dostupné z: https://www.vokrug.tv/product/show/strana_horoshih_detochek/

Ve stejném roce se Starobiněcová podílela na tvorbě scénáře k jednomu z osmi dílů dokumentárního televizního seriálu *Толстые*, který postupně představuje významné nositele tohoto příjmení, které se v ruské kultuře objevuje již od 16. století.²¹

1.4 Divadelní zpracování literární tvorby Starobiněcové

Starobiněcová svými příběhy inspiruje i divadelní režiséry. Na základě spisovatelčiných povídek vzniklo několik představení, která byla roce 2017 odehrála na divadelním festivalu *Точка доступа* v Petrohradě. Jednalo se o antiutopické příběhy *Паразит* a *Злачные пажити*.²² Příběhy sklidily takový úspěch, že novosibiřské divadlo *Старый дом* se rozhodlo *Злачные пажити* zařadit do svého stálého repertoáru.²³

Velký zájem veřejnosti přinesl v roce 2017 autobiografický román *Посмотри на него*. Ruský režisér Roman Kaganovič zinscenoval představení ve spolupráci petrohradských divadel *Театр НеНормативной пластики* a *Скорород*. Premiéra se konala 21. října 2018 a přišla ji navštívit i Starobiněcová.²⁴ V roce 2020 bylo představení nominováno na cenu Zlatá maska v kategorii Nejlepší dramatické představení v malé formě a Nejlepší práce režiséra.²⁵

Divadelního ztvárnění se dočkala i autorčina tvorba pro děti. Detektivní příběh z cyklu *Зверский детектив: В логове волка* je k vidění v moskevském dětském divadle *Домик Фанни Белл* a je určen pro diváky ve věkové kategorii 6 - 12 let.²⁶

Nejčerstvějším počinem na divadelních prknech je představení *Я.Л.А.С.* z roku 2021, které vzniklo na základě fantastických povídek Starobiněcové. Režisérem představení se stal opět Roman Kaganovič, ředitel a duchovní tvůrce petrohradského divadla *Театр НеНормативной пластики*.²⁷

²¹ *Толстые: Кинопоиск* [online]. 2020 [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.kinopoisk.ru/series/893243/>

²² «Театр для писателя — драматичный опыт»: *Газета.ру* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: https://www.gazeta.ru/culture/2017/08/03/a_10816759.shtml?updated

²³ *Злачные пажити: Театр Старый Дом* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://old-house.ru/zlachnye-pazhiti.html>

²⁴ *ТАКОЙ ТЕАТР: Посмотри на него* [online]. Петербург [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://takoy-teatr.ru/posmotri_na_nego

²⁵ *Золотая маска: Посмотри на него* [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.goldenmask.ru/spect_1865.html

²⁶ *Зверский детектив: Домик Фанни Белл* [online]. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: https://funnybell.ru/detskij-teatr/zverskij_detektiv/

²⁷ *Сценарии для театра и кино: Анна Старобинец* [online]. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://starobinets.ru/kino-teatr>

2. KNIHY ANNY STAROBINĚCOVÉ PŘELOŽENÉ DO ČEŠTINY

Lze říci, že v českém prostředí se autorka teprve dostává do povědomí čtenářů, o čemž svědčí počet překladů jejích knih. Dosud vyšly v češtině dvě její knihy, *Člověk nula* (*Живуцуні*) a *Zvířecí detektivka - Ve vlčím doupěti* (*Зверский детектив - В логове волка*). Obě knihy vyšly s několikaletým časovým odstupem od roku vydání výtisku originálu. V případě knihy *Člověk nula* šlo o devítiletý odstup, v případě *Zvířecí detektivky – Ve vlčím doupěti*, byla do češtiny přeložena již po pěti letech. Můžeme doufat, že v budoucnu budou přeloženy i další její knihy.

Dystopický román *Člověk nula* v roce 2020 vydalo nakladatelství Kniha Zlín. Román popisuje autorčinu vizi fungování globalizovaného světa po katastrofě, která zapříčiní, že na Zemi zůstanou tři miliardy lidí, kteří neumírají a neustále se reinkarnují. Společnost je řízena centrálním mozkiem a vše důležité se odehrává ve virtuálním světě na sociální síti Socio.²⁸ Jejich slovní zásoba je omezena pouze na několik slov, nejsou schopni sami formulovat myšlenky, soustředit se a komunikovat spolu tváří v tvář. Nepřízpůsobivá část obyvatel je poslána do nápravných ústavů. Z ruštiny knihu přeložila Adéla Koutná.²⁹

Další knihou, která se v českém prostředí dočkala překladu, je *Zvířecí detektivka – Ve vlčím doupěti*. Knihu v roce 2020 přeložil Václav Štefek, absolvent Univerzity Palackého, a vydalo ji nakladatelství Fragment.³⁰ Jde o dobrodružnou knihu pro děti, která je součástí detektivního cyklu. Detektiv Jezevec Starší a jeho kolega Jezevecour vyšetřují zvířecí zločiny spáchané v Dalekém lese. Obvykle jde o zločiny jako je krádež cedrové šišky, neuklizený trus na pasece nebo vyškubnuté pero z ocasu. Děj příběhů z detektivního cyklu se odehrává ve vymyšleném Dalekém lese, kde stále dochází k intrikám a neshodám mezi jeho obyvateli. Hlavními postavami nejsou lidé, nýbrž zvířecí hrdinové.³¹

²⁸ NAGY, Petr. *Je moje Děťátko z černé listiny? Ukázka z románu Člověk nula od "ruské královny hororu" Anny Starobiněcové: Lidové noviny* [online]. 03.02.2020 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/1rAhz>

²⁹ *Člověk nula: Albatros Media* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.albatrosmedia.cz/tituly/50477275/clovek-nula/>

³⁰ *Ve vlčím doupěti: Databáze knih* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zvireci-detektivka-ve-vlcim-doupeti-431647>

³¹ *LiveLib: Зверский детектив (сборник)* [online]. [cit. 2022-07-17]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/book/1002887608-zverskij-detektiv-sbornik-anna-starobinets>

V neposlední řadě bych chtěla zmínit, že existují dílčí překlady v rámci diplomových prací. Příkladem takového překladu je práce Sabiny Krejčířikové, absolventky katedry slavistiky FF UP – *Komentovaný překlad vybraných kapitol z knihy Zvířecí pohádky od Anny Starobiněcové*.³²

2.1 Překlady do slovenštiny

Ke slovenským čtenářům se překlady knih Starobiněcové dostaly teprve v posledních dvou letech. Jedná se o překlady tří dílů z cyklu *Zvířecích detektivek – Zvierací detektívi 1: Vlčí brloh (В логове волка), Zvierací detektívi 2: Právo dravca (Право хищника) a Zvierací detektívi 3: Pazúry hnevu (Когти гнева)*.

Na rozdíl od překladů, které vyšly Česku, byly slovenské překlady vydány stejným nakladatelstvím a na obou knihách pracoval stejný překladatel, což považuji jako výhodu, jelikož bude zachován jednotný styl překladatele. Ve všech případech je autorkou překladu Michaela Hajduková a knihy vydalo nakladatelství Stonožka.³³

Starobiněcová si překladů svých knih velmi cení, o čemž svědčí fakt, že na svých webových stránkách průběžně aktualizuje nově přeložené tituly svých knih v zahraničí. Její knihy si mohou přečíst čtenáři v angličtině, němčině, polštině, lotyštině, španělštině, gruzínštině, češtině, nizozemštině, řečtině, francouzštině, švédštině, turečtině, japonštině, italštině a bulharštině.³⁴

Mezi nejprekládanější tituly patří příběhy z cyklu *Зверский детектив*, které byly přeloženy do devíti jazyků. Román *Посмотри на него* byl doposud přeložen do angličtiny, lotyštiny a polštiny.³⁵

³²KREJČÍŘIKOVÁ, Sabina. *Komentovaný překlad vybraných kapitol z knihy Zvířecí pohádky od Anny Starobiněcové*. Olomouc, Křížkovského 512, 2021. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Jekatěrina Mikešová, Ph.D.

³³*Překladatel Michaela Hajduková: Martinus* [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.martinus.cz/!?translators%5B0%5D=120746&page=2>

³⁴*Анна Старобинец: Книги* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://starobinets.ru/page23927704.html>

³⁵Tamtéž

3. CHARAKTERISTIKA ROMÁNU „POSMOTRI NA NĚGO“

Kniha *Posmotri na něgo* (*Посмотри на него*) je dokumentární autobiografický román, který byl vydán v roce 2017 nakladatelstvím CORPUS. V kontextu autorčiny tvorby se jedná o jediné dílo psané v jiném než fantastickém či hororovém žánru. Román vychází z vlastní zkušenosti autorky, kterou si prošla v roce 2012.

V předmluvě knihy Starobiněcová uvádí, že dlouho zvažovala, zdali se pustit do sepsání svého příběhu, jelikož jde o velmi intimní zpověď. První myšlenka na sepsání knihy vznikla při návštěvě nemocničního psychologa v Německu, u kterého si Starobiněcová uvědomila, že na ruském knižním trhu neexistuje žádná kniha, která by se věnovala tématu ztráty dítěte v pozdním stádiu těhotenství.³⁶

Tento druh psaní, skrze které se autor pokouší vypsát z prožitého traumatu, je označován pojmem skriptoterapie. Základní princip této metody spočívá ve sdílení. Je prokázáno, že když lidé sdílejí své utrpení s někým dalším, má to pro lidskou psychiku velmi úlevnou moc.³⁷ Skriptoterapie se využívá jako terapie v nejrůznějších oblastech, může jít o situace jako je ztráta dítěte, konec dlouholetého vztahu, přežití teroristického útoku a podobně.³⁸ Skriptoterapie poskytuje úlevu přímo osobě, která se z traumatického zážitku snaží vypsát, ale může přinést psychickou úlevu i osobě s podobným osudem čtoucí tyto zážitky. V tomto směru je román *Посмотри на него* nesmírně přínosný a může sloužit jako součást psychoterapie osobám vyrovnávajícím se s podobným životním osudem.

Forma sepsání příběhu připomíná prolínání deníkových zápisků a reportáže. Reportáž je žurnalistický útvar, který vychází z pravdivé a osobní zkušenosti autora. Pro definování základních znaků reportáže použijí slova Markéty Dočekalové z knihy *Tvůrčí psaní*: „Reportáž je založena na tom, že reportér někde je, něco vidí, zažije, je toho svědkem a potom podá čtenářům svědectví.“³⁹

³⁶ СТАРОБИНЕЦ, Анна. *Посмотри на него*. CORPUS, 2017. ISBN 978-5-17-100838-3. -s.67

³⁷ GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: Systemické a narativní přístupy 2., doplněné a přepracované vydání*. 2. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2390-7. -s.31

³⁸ ТАРАСЮК, Катя. *Скриптерепия: как сочинение книги может помочь излечиться от психологической травмы* [online]. 2021 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://knife.media/scriptotherapy/>

³⁹ DOČEKALOVÁ, Markéta. *Tvůrčí psaní pro každého: Jak psát noviny a časopisy, jak vymyslet dobrý příběh, praktická cvičení*. Příbram: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1602-X. - s.26

Reportáž je tedy svědectví obsahující celou řadu faktů. V textu se jednalo o jména reálných postav, názvy ulic, lékařských klinik, časové údaje a informace z lékařské dokumentace. Starobiněcová zachycuje množství dialogů, popisuje realitu ruských zdravotnických zařízení, uvádí čtenáře do souvislostí, doplňuje text komentáři, názory a výpověďmi zúčastněných. Dále chronologicky popisuje všechna vyšetření a etapy, kterými procházeli, ať už za zavřenými dveřmi ordinace či ve svých hlavách. Deníkové zápisky připomínal román svým intimním charakterem. Starobiněcová kromě svých nejnítěnějších pocitů, nálad a psychických a fyzických stavů, popisuje i všední momenty každodenního života, jako je snídaně s rodinou, procházka po ulici či nákup v obchodě.

Z hlediska jazyka může být zpracování reportáže velmi různorodé, jelikož její žánrové zařazení kolísá na hranici publicistického a uměleckého stylu. Podle toho, ke kterému stylu se přibližuje, nabývá různých podob a využívá různých zobrazovacích a výkladových postupů.⁴⁰ V teorii stylistiky bývá dokonce vymezován i publicistický styl beletristický, který má kromě dokumentární a informativní funkce také funkci estetickou.⁴¹ Na základě těchto poznatků mohu konstatovat, že Starobiněcová přechází od čistě zpravodajského jazyka až po beletristické zpracování jednotlivých pasáží. Formální obsah je ozvláštňen prvky uměleckého stylu – metaforami, frazeologismy či slovními hříčkami. Záměrem autorky je čtenáře především informovat, nikoliv pobavit.

3.1 Stručně o ději

V úvodu autorka představuje svoji rodinu a seznamuje nás s životními okolnostmi, které ji provázely na přelomu let 2012 a 2013. Na jednom z ultrazvukových vyšetření byla jejich očekávanému dítěti diagnostikována vážná vývojová vada neslučitelná se životem. Tento moment odstartoval silnou emoční bouři a řetězec lékařských vyšetření, která autorka podstupovala v rodném Rusku. Z důvodu nevyhovujícího přístupu lékařů, který je autorkou vnímán jako nelidský, se s manželem rozhodnou vyhledat kliniku v zahraničí s profesionálním a lidským přístupem. Jedná se o německou kliniku Charité sídlící v Berlíně. Klinika Charité disponuje špičkovými lékaři, kteří se specializují na diagnostiku vrozených vývojových vad v prenatálním období. Zde jim je potvrzena diagnostika stanovená v Moskvě. Starobiněcová se rozhodne těhotenství ukončit a tento zákrok podstoupí na klinice Charité.

⁴⁰ GRYGAR, Mojmir. *Umění reportáže*. Praha: Československý spisovatel, 1961, - s.161

⁴¹ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4. -s. 268

3.2 Tematická rovina

V tematické rovině se v knize prolínají motivy ztráty nenarozeného dítěte, úvahy nad tím, jak se člověk může vyrovnat s tragickou událostí, která mu změní život, o roli mužů v takových situacích a o důležitosti empatického přístupu v lékařské profesi. Značný prostor je věnován porovnání rozdílného přístupu ze strany personálu v ruském a německém prostředí. Dlužno říci, že tuto skutečnost nemusíme chápat pouze jako porovnávání péče ve dvou konkrétních zemích, ale také jako střet dvou zcela odlišných přístupů k životu. Celkově autorka poukazuje na důležitost lidskosti a empatie mezi lidmi pracujícími ve zdravotnictví, na etické otázky lékařské profese a na právo nenarozeného dítěte na život.

3.3 Kompozice románu

Neprve začnu stručnou definicí: „Kompozicí knihy rozumíme její záměrné uspořádání jednotlivých částí v jeden celek.“⁴² Jde tedy o strukturu knihy, kterou v tomto případě můžeme rozdělit na dvě části. První část s názvem *Мы* obsahuje dvacet čtyři chronologicky řazených autobiografických příběhů. Do druhé části s názvem *Друзья* Starobiněcová zakomponovala vlastní rozhovory, které dodatečně nashromáždila. Její snahou bylo vytvoření dialogu mezi pacientkami a lékaři v Rusku, ruské nemocnice však její žádost o rozhovor ignorovaly nebo jej zcela odmítly, a tak výpovědi ruských lékařů ohledně aktuální situace zcela chybí. Oproti tomu na německé klinice Charité byl personál k rozhovorům nakloněn a poskytl rozhovory s vyčerpávajícími odpověďmi. Obsahem jsou také autentické příspěvky, komentáře uživatelů ze sociálních sítí a rozhovory s ženami, které prožily podobný osud, či podstoupily podobný zákrok.

3.4 Postavy

Všechny postavy jsou reálné a nesou svá pravá jména. Jsou to Anna Starobiněcová, její manžel Alexandr, jejich očekávané dítě a kamarádka Nataša, která je provází na zahraniční kliniku, kde jim tlumočí z němčiny. Dále v románu figuruje množství lékařů, zdravotníků a zaměstnanců lékařských zařízení v Moskvě a v berlínské klinice Charité. Čtenář se v příběhu nejbližše seznamuje se samotnou autorkou, o ostatních postavách se toho příliš nedozvídáme.

⁴² DOČEKALOVÁ, Markéta. *Tvůrčí psaní pro každého: Naučte se vyprávět příběhy, Jak se píše povídka, novela a román, Praktická cvičení*. Příbram: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2091-3. - s. 56

3.5 Jazyk autorky a její styl

Tato kapitola se věnuje nalezení charakteristických rysů ve vyjadřovacím stylu Anny Starobiněcové. Nejprve definuji, co mám na mysli, hovořím-li o stylu autora. „Styl je způsob, jak autor zachází s jazykem, jaká používá slova, vazby, jak staví věty, jakým způsobem vyjadřuje emoce jako například strach, radost nebo smutek.“⁴³ Každý tvůrce má svůj osobní nenapodobitelný styl vyjadřování, který je z největší části ovlivněn vrozeným talentem a tréninkem.

V případě studia textů se zvýšenou estetickou funkcí je nutno odlišovat pojmy jazyk a styl. Při zkoumání jazyka se zaměřujeme na soustavu výrazových prostředků, rozsah slovní zásoby, tendence větné stavby a podobně, zatímco u stylu si všímáme také funkce těchto prostředků.⁴⁴ Jazyk díla studujeme ve vztahu ke struktuře daného národního jazyka a jeho složek.⁴⁵ Jako výsledek zkoumání získáme odhalení charakteristických rysů vyjadřovacího stylu.

Autorka velmi otevřeně a upřímně popisuje, čím procházela během těžkého životního období, čímž podtrhuje míru subjektivity díla. Jako úspěšná a zkušená autorka hororů má cit pro vystižení a pojmenování děsivých momentů, vytvoření atmosféry. Vyzdvihla bych autorčinu schopnost pracovat s popisem emocí jako je strach, smutek, rozhořčení či beznaděj. Dále je patrné, že Starobiněcová se dlouhé roky věnuje novinářské profesi a je schopna čtenáře uvést do souvislostí, vše podstatné vyjádřit velmi stručně a výstižně. Obsah textu je velmi dobře srozumitelný a přehledný. Tato skutečnost významně přispívá k lepšímu porozumění originálu, jeho interpretaci a následnému překladu. Součástí knihy je i soubor autentických rozhovorů, které místy vnáší do textu i emocionálně zabarvené lexikum.

Autorka se vyjadřuje v 1. osobě jednotného čísla, tedy v tzv. „ich-formě“, a z hlediska autorské perspektivy střídá objektivní a subjektivní pohled. Z velké části při chronologickém vyprávění převažuje použití slovesného minulého času. Pro zdůraznění dojmu autenticity je v některých pasážích užíván slovesný čas přítomný.

⁴³ DOČEKALOVÁ, Markéta. *Tvůrčí psaní pro každého: Jak psát noviny a časopisy, jak vymyslet dobrý příběh, praktická cvičení*. Pířbram: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1602-X. - s.35

⁴⁴ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4. - s. 297

⁴⁵ CHLOUPEK, Jan a kolektiv. *Stylistika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-23302-3. - s. 226

V oblasti syntaxe pozorujeme převládání krátkých vět nesoucích maximální informační hodnotu. Dlouhá souvětí a rozvité myšlenky se objevují spíše výjimečně. Autorka nemá potřebu se vyjadřovat příliš květnatě a sáhodlouze se rozepisovat. Syrový text sám o sobě působí jako kulisa, která hovoří sama za sebe a pomáhá dotvořit atmosféru. Navzdory obsahu se v textu emocionálně zabarvené lexikum vyskytuje minimálně.

Z hlediska národního jazyka je výchozí text psán spisovným ruským jazykem. V kapitole Práce na překladu blíže komentují, jak se autorčin styl promítá do problematiky překladu.

3.6 Přijetí knihy v ruském prostředí

Postoj ruských čtenářů k této knize nemohu hodnotit jako jednoznačně pozitivní či negativní. Bezpochyby však mohu říci, že vydání románu přineslo do veřejného prostoru mnoho diskusí. Pokud téma vzbuzuje emoce a je mu věnována pozornost, může fungovat i jako sociální a politická výzva. Právě toho chtěla Starobiněcová dosáhnout, aby její kniha vedla ke změně myšlení lidí a systému.

Po hlubším prozkoumání recenzí a diskusí na ruských čtenářských serverech *Livelib.ru*, *Litres.ru* a *Labirint.ru* mohu říci, že výrazně převažují pozitivní ohlasy, které především vyzdvihují odvahu autorky otevřít téma, o kterém se doposud v ruské literatuře nikdy nepsalo. Řada čtenářek se dokonce s příběhem ztotožnila a přiznala své zkušenosti nesoucí se v podobném duchu. Objevovala se i slova vděčnosti: „Эта книга была для меня спасителем, она имела для меня психотерапевтический эффект.“⁴⁶ Některým čtenářům přečtení románu pomohlo se vyrovnat se ztrátou blízkého člověka. Často se opakovaly názory, že kniha je zrcadlem ruské společnosti a jejích problémů.⁴⁷

V menší míře se objevovaly i příspěvky těch, kteří autorčinu zkušenost bagatelizovali a její vyprávění považovali za citové vydírání. Tito čtenáři zastávají názor, že srovnávání ruské a německé zdravotní péče není možné vzhledem k odlišným životním a pracovním podmínkám v obou zemích.⁴⁸

⁴⁶КАДЕТОВА, Екатерина. *Лабиринт: Рецензии на книгу «Посмотри на него» Анна Старобинец* [online]. In: . [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.labirint.ru/reviews/goods/573080/>

⁴⁷КАМЕНЩИК, Наталия. *Лабиринт: Рецензии на книгу «Посмотри на него» Анна Старобинец* [online]. In: . [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.labirint.ru/reviews/goods/573080/>

⁴⁸БРУСНИЦЫНА, Елена. *Лабиринт: Рецензии на книгу «Посмотри на него» Анна Старобинец* [online]. In: . [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.labirint.ru/reviews/goods/573080/>

Několik čtenářů hodnotí jazyk románu jako příliš publicistický a podle nich by takové vyprávění mělo být zařazeno spíše do novin nebo na internetový blog.⁴⁹

Jak už to bývá, názory běžných čtenářů a literárních kritiků se častokrát rozcházejí. Literární kritička Galina Juzefovič knihu hodnotí jako velmi silný příběh s velkou uměleckou hodnotou.⁵⁰ Podle ní je kniha svědectvím o něčem, k čemu se do té doby ještě nikdo nenašel odvahu veřejně vyjadřovat, a přestože může být pro čtenáře čtení tohoto románu šokující, může být zároveň i hojivé.⁵¹

Zveřejnění románu přineslo mnohem více, než jenom šum na sociálních sítích. Na některých klinikách došlo k zavedení organizovaných seminářů pro lékařský personál. Semináře se zaměřují na osvojení komunikačních dovedností a způsobů, jak empaticky sdělovat pacientům závažné diagnózy, jak je umět vyslechnout a sdílet s nimi jejich obavy. Tyto dovednosti jsou trénovány na modelových situacích s dobrovolníky. K dalším pozitivním dopadům řadím fakt, že v Moskvě byl otevřen speciální hospic pro ženy, kterým byla v průběhu těhotenství diagnostikována patologie plodu.⁵²

⁴⁹Посмотри на него. *ЛитРес* [online]. [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.litres.ru/anna-starobinec/posmotri-na-nego/otzivi/#recenses>

⁵⁰Corpus: Анна Старобинец «Посмотри на него» [online]. In: . [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.corpus.ru/products/anna-starobinec-posmotri-na-nego-2022.htm>

⁵¹Безжалостно к себе и к читателю. «Посмотри на него» Анны Старобинец. *Meduza* [online]. 2017 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://1url.cz/xrmdy>

⁵²ПУСТОВАЯ, Валерия. Ритуал единственного дня: *Rara Avis Открытая критика* [online]. Dostupné z: https://rara-rara.ru/menu-texts/ritual_edinstvennogo_dnya

4. PŘEKLAD

Anna Starobiněcová – Podívej se na něho

(Autobiografický příběh o ztrátě nenarozeného dítěte)

Kapitola 6

Budeš mít další

„Sem muži nesmějí“, zastoupí nám cestu zamračený chlap velký jako hora, oblečený v šedém svetru.

Je to pracovník ostrahy, který hlídá gynekologickou ambulanci v moskevské městské čtvrti Chamovniki. Hlídá ji tu před ostatními muži.

„To je můj manžel,“ říkám.

„Sem muži nesmějí,“ otráveně opakuje pracovník. Taková jsou tady pravidla.

„Pusťte mě, prosím,“ říká manžel. Zřejmě věří tomu, že by nabručenému muži v myším svetru dokázal něco vysvětlit. „Jsme v opravdu velmi vážné situaci. Potřebujeme s doktorem mluvit společně.“

„Pane, sem muži nesmějí,“ pracovník zeširoka rozkročí nohy, jako by chtěl ukázat, že není nic, co by mu dokázalo zabránit ve výkonu jeho práce. Takhle to chodí na gynekologické ambulanci. Žena musí jít sama a muž ať se tady posadí.

Vzdáváme se, manžel si sedá na lavičku a já jdu sama. Vystoupám do druhého patra a také si sednu na lavičku, čímž se zařadím do nekonečné fronty. Ordinace lékaře je přímo naproti mě. Taková jsou tady pravidla, muži sem nesmějí. Tady jsou muži k ničemu. Muži nesmějí vstupovat do gynekologické ambulance, jako by ani neměli mít přístup k nemocem a potížím žen. Takhle si to myslí osoba, která to pravidlo vymyslela. Myslí si to ale i samotné ženy čekající ve frontě. Je o tom přesvědčen i lékař v ordinaci a moje máma si to myslí taky. Když zjistila, že chci, aby mě Saša doprovázel, až půjdu na ukončení těhotenství, tak se zděsila: „Seš normální, chceš ještě přijít i o manžela? Proč by s tebou měl absolvovat tuhle noční můru? Každý chlap by po něčem takovém utekl!“

Moje ošetřující lékařka z porodního oddělení je v podstatě dobrá ženská. Když slyšela o polycystických ledvinách u mého dítěte, projevila upřímný soucit a dokonce se mě snažila všemožně utěšit. Zahrnula mě hromadou lidových mouder, která jsem už předtím

četla na internetových fórech. Utěšuje mě:

„Neplač, jsi ještě mladinká, brzy budeš mít další dítě. Teď půjdeš na potrat, ale za rok zase otěhotníš. Blesk nikdy neudeří dvakrát do stejného místa. Bůh nám dává právě takové zkoušky, na které stačíme. Když ti nadělil takový osud, tak to znamená, že to zvládneš.“

Také mě informuje o tom, že musím neprodleně podstoupit konziliární vyšetření, abych mohla získat lékařské povolení k ukončení těhotenství a nechala se hospitalizovat ve specializované nemocnici. Hledá mou kartu, ale nemůže ji najít. „Za to můžu já, registrovala jsem se v osmém týdnu těhotenství, ale poté jsem na kontroly přestala docházet. Upřednostnila jsem návštěvy soukromých lékařů a za tu dobu mou kartu na ambulanci vyřadili.“ Lékařka mi to odpouští a říká, že to hned napravíme. A tak se musím znovu zaregistrovat.

„Uděláme to následovně, teď zajdeš dolů a na příjmu dostaneš novou kartu, s tou se sem vrátíš, já si tě znovu zapíšu a dám ti žádanku, se kterou obejdeš doktory na poliklinice. Zajdeš k praktickému lékaři, k zubaři, taky ještě ke kardiologovi, máš šíleně zrychlený tep, a ještě se stavíš na oční a na ORL. Všichni ti vyplní formulář a ten sem potom přineseš. Bez toho ti nebudu moci vydat těhotenskou průkazku. Jo a manžel ať si nechá udělat rentgen plic. Potom svoláme konzilium – a...“

„Já ještě nejsem rozhodnutá,“ špitla jsem.

„Jak jako nejsi rozhodnutá?!“

„No, jestli chci těhotenství ukončit. Řekli mi, že pokud bude mít dítě za dva týdny stále dostatek plodové voda, tak je šance...“

„Co to povídáš?!“ vykřikne na mě, ale vzápětí se uklidní. Přece jenom mě lituje, ale i tak se na mě dívá jako na blázna. Jako na šílenou Ofélii, která si vplétá sedmikrásky do rozčuchaných vlasů a sama pro sebe si zpívá, místo toho aby okamžitě běžela na okresní polikliniku s formulářem. „Tak ona ještě není rozhodnutá!... Že prý je ještě šance!... Víš vůbec, jaký život budeš mít, když by se ti narodilo takové dítě? Bude to těžce postižená zrůda! Zůstaneš na něj sama! Když se narodí takové dítě, tak manžel u rodiny dlouho nezůstane! Tak si nevymýšlej, budeš mít ještě další zdravé dítě. Takže kde jsme to skončili,... teď se zajdeš registrovat dolů na příjem...“

„Pokud by se přeci jenom stalo, že plodová voda zůstane, tak neplánuji těhotenství ukončit. Za dva týdny se ukáže.“

„Pokud bude plodová voda! Dva týdny! Jaképak dva týdny! Čas běží! Za dva týdny už možná bude vážit 500 gramů! Když už plod váží 500 gramů, tak lékaři mají ze zákona povinnost ho zachraňovat! Rozumíš? Takže ty ho porodíš a oni ho ještě budou trápit, ale stejně nebude schopný života! Máš tohle zapotřebí?“

„Co když bude vážit méně než 500 gramů?“ k mému údivu se najednou ozve mé asertivní a vyrovnané druhé já.

„V tom případě se narodí mrtvý,“ říká doktorka. „A teď jdi dolů do příjmu na příjem a zaregistruj se.“

Jdu na příjem a jsem celá ledová jako třesoucí se větvíčka v mrazu. U příjmu sedí můj manžel.

„Tak co?“ hned vyskočí.

„Musím se jít zaregistrovat,“ tupě mu odpovím.

Za přepážkou sedí milá žena, taková babička, a zadává do počítače moje data:

„V jakém jste týdnu?“

„V šestnáctém.“

Podává mi dárkový balíček a nějaký papír, se kterým se musím vrátit nahoru na gynekologickou ambulanci. Balíček obsahuje vzorek krému proti striím, reklamní brožuru porodnice a plenku.

Dlouho se na tu plenku dívám, tak dlouho, až se mé asertivní a vyrovnané já začne nudit a vytratí se. Mé zdrcené a submisivní druhé já propukne v pláč. Povídám Velkému Jezevci: „Ale já ho nechci zabít!.. Chci ho porodit a dát mu tuhle plenku!..“

Dítě se ve mně lehce pohne jako motýlek chycený do dlaně.

„Prosím vás, paní, jsou tu těhotné ženy!“ říká vyčítavým tónem v hlase kolemjdoucí paní v bílém županu, která nás doposud mlčky pozorovala. „Jsou tady těhotné ženy a vy tu takhle mluvíte!..“

Velký Jezevec jí zastoupí cestu a obejmě mě. Hladí mě po hlavě a zašeptá:

„Pojďme odsud pryč...“

Kvůli tomuhle tu seděl na lavičce dvě hodiny. Na to, aby mě obejmul a vyvedl z tohoto

ženského pekla ven do chladného podzimního temna, tam, kam žádné pravidlo nezakazuje mužům a ženám přicházet společně.

Ten samý večer mi volají rodiče, kteří doteď považovali myšlenku zběhnutí na německou kliniku Charité za absurdní, a oznamují, že by nám mohli přispět většinou částky potřebné k tomuto výjezdu. Četli si na různých fórech příběhy o ukončení těhotenství v pozdním stádiu. Chybějící peníze si půjčujeme od přátel a přes internet kupujeme letenky. Nějakou úžasnou shodou okolností ty nejlevnější letenky připadají právě na den, kdy máme domluvené ultrazvukové vyšetření u doktorky Malmbergové. Není co řešit. Přijedeme na ultrazvuk s kufrem. Pokud se ukáže, že dítě má dostatek plodové vody, lístky propadnou. Pokud ne, tak pojedeme na letiště přímo z kliniky. Malá Jezevčice zůstane u mých rodičů.

„...Bohužel, téměř žádná plodová voda už nezůstala.“

V husté vánici a bahně se vracíme zpět na letiště.

Letíme letadlem. Za okénkem je temné a ledové prázdno. Obvykle mám z létání velký strach, ale tentokrát se nebojím. Je mi jedno, jestli s námi to letadlo spadne nebo ne.

Já už na větší dno padnout nemohu.

Kapitola 7

Verdikt v němčině

Na klinice Charité se mě ujímá profesor Kalasch - špičkový odborník na ultrazvukovou diagnostiku se specializací na vrozené vady. Mluvíme spolu anglicky, ale pro jistotu je s námi moje kamarádka Nataša, která je připravena tlumočit nám z němčiny.

První slova doktora Kalasche poté, co vejdemo do ordinace:

„Je mi nesmírně líto, že jste se na naši klinice ocitli kvůli něčemu tak smutnému.“

Zatímco mi jezdí po bříše ultrazvukovým snímačem, na velké obrazovce se objevuje tvář mého syna, který si zrovna cucá prst. Co když doktor Kalasch, špička ve svém oboru, vyvrátí naši diagnózu, se kterou jsme sem přijeli? Anebo naopak, co když řekne, že diagnóza je stanovena zcela správně, ale že u nich na klinice jsou *toto* schopni léčit...?

„Bohužel musím potvrdit diagnózu, která vám byla stanovena v Moskvě. Jedná se o polycystické onemocnění ledvin infantilního typu nebo oboustrannou multicystózu. Dítěti tam chybí plodová voda, takže vyhlídka na život není příznivá. Je mi to opravdu

velice líto, ale to dítě nemá šanci. *This little baby has no chance.*“

Doktor Kalasch o něm mluví jako o *baby*, ale ve zprávě z ultrazvuku a v pitevním protokolu bude můj syn označován pojmem fetus (plod). Ovšem v ústní podobě, když ke mně nebo mému muži promlouvají zaměstnanci kliniky, používají výhradně označení *baby*. Nikdo, nikdo na světě neví, jestli má plod duši. Na klinice prováděli výzkum, jehož výsledky ukazují, že ženy daleko lépe vnímají, když se o jejich očekávaném miminku hovoří jako o dítěti, a ne plodu, a nejsou mu tím upírány jeho lidské a dětské vlastnosti.

Všichni okolo používají označení *baby*, a tak i můj manžel začíná brzy o našem dítěti hovořit tímto způsobem.

„Dítě je otočené hlavičkou dolů. Pokud vám to nevadí, podíval bych se na mozek dítěte transvaginálně,“ říká doktor Kalasch. „Jde o to, že takové ledviny mohou znamenat buď samostatnou vadu, nebo mohou být součástí nějakého syndromu. V takovém případě by byly patrné změny i na mozku. Prosím, můžete si odložit. Nebude vám během vyšetření vadit přítomnost vašeho manžela a vaší přítelkyně nebo si raději přejete, aby na vás počkali?“

„Ať tu zůstanou.“ Mezitím si vzpomenu na vyšetření u profesora Děmidova a přítomnost jeho patnácti studentů.

Doktor Kalasch mě shora přikrývá jednorázovou přikrývkou, aby nebylo vidět mé nahé tělo, a zavádí vaginální ultrazvuk.

Vyšetření uzavírá slovy: „Mozek se vyvíjí normálně. Můžete se obléci. Teď vám řeknu, co můžete dělat dál a jaké máte možnosti.“ Mluví dlouho. Znovu podotýkám, že profesor Kalasch je jedním z nejznámějších špičkových odborníků na patologické vývojové vady plodu v Německu. Neposílá mě do poradny pro těhotné, k asistentce, ani nikam jinam. Klidně a detailně nám on sám popisuje, co a jak máme nyní dělat.

Plán postupu je v našem případě poměrně jasný. Profesor mi předává zprávu s výsledky ultrazvuku a diagnózou. Na konci stojí poznámka: „Na přání ženy lze toto těhotenství ukončit.“ Žádná další povolení, formuláře, ke kterým je třeba sbírat razítka a podpisy, lékařské konzilium, které by rozhodlo o ukončení těhotenství, nic takového není potřeba. Profesorova diagnóza je sama o sobě dostatečným důvodem. V další fázi má žena ze zákona tři dny na rozmyšlenou, jestli těhotenství přeruší nebo se rozhodne dítě donosit. Ty tři dny neznamenaají, že to je maximální lhůta, během které se žena musí rozhodnout.

Naopak, ty tři dny jsou minimum, kdy by o tom měla přemýšlet. Během těchto tří dní by také měla určitě navštívit psychologa, ideálně i s manželem nebo partnerem. Odpovědnost za doporučení této návštěvy zde nese lékař. Pokud se ukáže, že lékař ženě návštěvu psychologa nedoporučil nebo na tom alespoň netrval, může přijít o svoji práci. S porodním oddělením na klinice spolupracuje několik psychologů, kteří se věnují ztrátě miminka. Jejich návštěva pacienta je bezplatná. Ani psycholog a ani lékaři nemají právo vyvíjet na ženu a její rodinu morální nátlak a tlačit ji k tomu či onomu řešení. O tom, jak se rozhodla, informuje žena kliniku po třech dnech.

Přijela jsem sem schválně kvůli tomu, abych zde v případě potvrzení diagnózy těhotenství ukončila. Nepotřebuji psychologa ani tři dny na rozmyšlenou. V Rusku by lékaři udržení takového těhotenství nepodpořili, i když bych se pro to já sama rozhodla.

„Nemusíte na to myslet, pokud nechcete, ale přes to jsou vám tyto tři dny k dispozici,“ říká doktor. Já vám radím, abyste s manželem k psychologovi přece jenom zašli. Je to zdarma a horší už to určitě nebude. Naopak, může se vám ulevit.“

„Vy mi nabízíte psychologa, protože ta návštěva je mou povinností?“ ptám se.

„Pokud byste byla Němka, tak ano, ale vy jako zahraniční pacientka k psychologovi jít nemusíte. Nabízím vám to, protože jsem přesvědčen, že to potřebujete.“

„A kdybych byla Němka ... a rozhodla se pro donošení dítěte...co by následovalo dál?“

„Vaše těhotenství by dostalo péči jako kterékoliv jiné. Pokud by kvůli zvětšeným ledvinám byla velikost břicha dítěte v době porodu příliš velká, a mohla by poškodit porodní cesty, tak byste pravděpodobně rodila císařským řezem.“

„Máte nějaké statistiky o tom, pro co se se v takových případech ženy obvykle rozhodnou?“

„Většina žen se rozhodně dítě donosit.“

„Cože?!“

„No ovšem, psychologicky i fyziologicky je to přirozenější.“

„Ale vždyť....co když je diagnóza toho dítěte neslučitelná se životem?...“

„Mám strýce,“ říká profesor Kalasch, „a ten je v posledním stádiu rakoviny. Jeho nemoc znamená téměř jistý konec, ale nikdo ho nezabije předem. Zemře, až přijde jeho čas.“

Najednou navzdory všemu pocítím ohromnou touhu ve svém těhotenství vytrvat až do konce. Chci, aby mohl být naživu co nejdéle, alespoň uvnitř mého břicha. Měla bych porodit v květnu, ale nevím, jestli najdeme nějaký způsob, jak zůstat v Německu až do té doby...

„A co se děje potom...? To dítě...budete se ho snažit zachránit?“

„O tom si raději promluvte s neonatologem,“ odpovídá Kalasch. „Mám vám domluvit konzultaci s naším neonatologem?“

„Ano. Na kolik nás tato konzultace vyjde?“

„Teď honem nevím,“ odpovídá profesor nejistě. „Nemám tady jejich ceník. Pro německé pacienty je to všechno zahrnuto do pojištění.“

Chvilku intenzivně o něčem přemýšlí a pak se usměje:

„Myslím, že náš neonatolog vám rád poradí zdarma.“

Před odchodem se ho zeptám na poslední věc. Ta myšlenka mi sama vyskočila z úst, ještě než jsem si to stihla promyslet:

„Je nějaká šance, alespoň malinká, že jste se v diagnóze zmýlil? Říká:

„I am not God. Nejsem Bůh.“

Tím říká, že je jenom člověk a může se mýlit, ale já vím, že o správnosti svého verdiktu nemá nejmenších pochyb.

Kapitola 8

Můžete mu zazpívat

Neonatoložka je mladá Němka s kaštanovým mikádem a jemnými olivově zelenými očima. Stejně jako doktor Kalasch, mi i ona vyjadřuje soucit a podává ruku na přivítanou. Zdejší lékaři mají ve zvyku si podávat ruce na pozdrav.

Pro jistotu jde s námi i Nataša, ale rozhovor opět probíhá v angličtině. Neonatoložka nám sděluje, že si prohlédla výsledky z mého ultrazvuku. Naše situace ji velmi mrzí, ale stejně jako doktor Kalasch se domnívá, že naše dítě nemá šanci přežít. Ona netuší, že jsme schválně vážili cestu z Moskvy až sem, abychom zde těhotenství ukončili. Pravděpodobně si myslí, že žijeme v Berlíně. Říká, že pokud se rozhodneme pro donošení dítěte, tak že u porodu bude přítomna ona i její asistenti, aby mohli novorozenci poskytnout první

pomoc. V našem případě však půjde pouze o formalitu.

„Máte právo požadovat resuscitaci, ale nevidíme v tom žádný smysl. Existují lehčí případy s touto diagnózou, ale váš případ je velmi těžký. Jste v 18. týdnu těhotenství a vaše dítě už nemá žádnou plodovou vodu, to znamená, že jeho plíce se nevyvíjejí. Takových novorozenců jsme už viděli hodně., ale bohužel...“

...Nepřežijí to... nepřežijí to... zní mi dokola v hlavě.

„...ale bohužel to nepřežijí. Zemřou během porodu nebo během několika málo dalších minut ihned po narození. Ojedinele to mohou být hodiny, bez ohledu na to, jestli se je pokoušíme zachránit nebo ne.“

„Vy považujete za správné se je ani nepokusit zachránit?!“

Překvapeně na mě vykulí své olivové oči:

„Zachránit takové dítě je prakticky nemožné, tak proč ho brát rodičům z rukou a mučit ho různými hadičkami a přístroji z umělé plicní ventilace? Nedávno jsme tu měli smutný případ. Narodilo se dítě se stejnou vadou ledvin jako to vaše. Nemohlo dýchat a jeho rodiče naléhali, abychom ho resuscitovali. Splnili jsme jejich žádost, ale ventilační přístroj dítěti nepomohl, on prostě ...“ následuje pomlka.

Doktorka neví, jak to zformulovat v angličtině. Obrací se k Nataše a německy jí rychle něco vysvětluje. Výraz v Nataščině tváři se změní:

„Ten přístroj....tomu dítěti roztrhal plíce.“

„Myslím, že to nebylo správné,“ pokračuje anglicky doktorka. „Zbytečně jsme ho mučili.“

„Ale ... jak my ... jak to tedy všechno bude?“ zamumlá manžel.

„Dítě se narodí a my ho necháme společně s rodiči v samostatném pokoji. Nebráníme rodičům, aby se s dítětem mohli rozloučit. Můžete s ním být v této místnosti celý den, než zemře. Můžete jej obléct, jak se vám líbí, zazpívat mu písničku, vyfotit si ho. Pokud vyznáváte nějaké náboženství, můžeme pro vás zajistit přítomnost duchovního.“

„Takže....dítě umírá rodičům přímo v náruči? Bez doktorů?“ ptám se.

„K tomu, aby odešlo, není přítomnost doktorů potřeba.“

Představuji si, jak moje dítě nemůže dýchat. Představuji si, jak modrá a umírá, a já ho oblékám tak, jak se mi líbí, a zpívám mu písničku. „Spi, děťátko, spi..., zavři očka

svý,....Pánbůh bude s tebou spáti, andělíčky kolébati. Spi, děťátko, spi.“

Najednou povídám: „To je strašné, sedět v pokoji s mrtvým dítětem.“

„Dát ho rovnou do márnice je ještě děsivější. Obvykle chce být žena se svým miminkem co nejdéle.“

Při odchodu se nás ptá, kdy se chystáme navštívit psychologa.

„My nechceme jít k psychologovi, ten už našemu dítěti stejně nepomůže.“ říkám.

„Psycholog tu není, aby pomohl dítěti, ale vám.“

Usmívám se a říkám:

„Mně psycholog nepomůže. Mně už nikdo nemůže pomoci.“

Kapitola 9

Tři dny na rozmyšlenou

Bydlíme v pronajatém apartmánu s kuchyní, ložnicí a obývacím pokojem. Náš apartmán leží v klidné měšťanské ulici Spenerstrasse vyzdobené vánočními řetězy. Majitel bytu se zajímá, jestli se v Berlíně dobře bavíme a užíváme si svůj pobyt. Zdvořile odpovídáme, že ano. Raději bych ale celý pobyt strávila nehybně v posteli, otočená tváří ke zdi. To bohužel nejde. Každé ráno mě Saša tahá z postele a nutí mě alespoň něco sníst. Každý den k nám chodí i Nataša, aby nás vytáhla na procházky po městě. Všude kolem nás jsou vánoční řetězy, světylka, perníčky, vánoční stromky a svařené víno. Bloudíme po zledovatělých ulicích a chodíme do kaváren a barů. Piju svařené víno, protože teď už je to stejně jedno. *Takové* děti to nepřežijí. Piju ho taky proto, že cítím, že svařené víno mu chutná. Když piju svařák, tak cítím, jak se uvnitř vesele hýbe. Ať ve svém životě zažije alespoň něco příjemného, tam, ve vzduchoprázdné temnotě mé dělohy, ze které se nikdy nedostane ke světlu a vzduchu.

Občas pláču. Cizí město s adventní atmosférou vytváří dojem, jako by to, co se ve skutečnosti děje, nebyla ani pravda. Jako bych byla hrdinkou z nízkorozpočtového melodramatu, a to, co doopravdy zažívám, byl jenom film.

Večer, když Nataša odjíždí k sobě domů a můj muž jde spát, tak film končí a já se ocitám zpátky v laciném útulnu berlínského obýváku, můj pláč je však skutečný. Projíždím diskuse o ukončení těhotenství a dozvídám se, že pokud dojde k provedení zákroku

v pozdní fázi těhotenství, tak do budoucna může vzniknout problém znovu otěhotnět, a navíc může dojít k tomu, že vývojové vady se budou opakovat. Také se dočítám, že lidé, kteří si tímto prošli, se velmi často rozvádějí..

A tak nakonec ke svému velkému údivu celé ty tři dny opravdu přemýšlím a rozhoduji se, jestli mám těhotenství ukončit nebo nikoliv.

Chci ho donosit, nechci přece to nebohé Malé Jezevče zemřít. Chtěla bych mu dopřát dalších dvacet týdnů života. Nechci do nemocnice. Navíc donošení je z hlediska fyziologie přirozené a správné. Bojím se komplikací. Potrat nemusí dopadnout úspěšně. Riskuji, že ztratím hodně krve. Riskuji, že si zničím zdraví. Riskuji, že přijdu o dělohu a už nebudu moci mít další děti.

Chci to ukončit. Nevím, jestli je mu tam uvnitř dobře nebo jestli trpí. Cožpak mu může být dobře, když jsou jeho ledviny pětkrát větší než normálně? Chci to ukončit. Bojím se, že jestli tohle potrvá ještě několik dalších měsíců, tak mě to přivede k šílenství. Budu ho muset porodit a dívat se, jak umírá. Potom ho obléct, pochovat si ho v náruči a pohřbít. Místo kolébky jít kupovat rakvičku. Chci to ukončit, protože v Rusku, v lékařských zařízeních pro ženy, tam, kam mužům není povoleno vstupovat, by se snaha o udržení těhotenství stala peklem, a taky dalším důvodem je to, že zůstat v Německu dalších dvacet týdnů zkrátka nemůžeme. Chci to těhotenství přerušit, aby tohle všechno už konečně skončilo.

Snažím se o svém rozhodnutí přesvědčit i Sašu. Poslušně se mnou chodí do kolečka po pokoji, občas něco řekne, a jinak poslouchá všechna pro a proti. Snaží se na mě nijak netlačit. Říká, že bude respektovat jakékoliv mé rozhodnutí, ale když přijde řeč na variantu, že bych se dítě rozhodla donosit, tak odvrací pohled a já vím, že je to proto, abych neviděla zděšení v jeho očích.

Třetího dne zrána, za svitu popelavého prosincového světla, nořícího se ze štěrbin žaluzií, přichází jasno. Já si najednou uvědomuji, že tohle utrpení musí skončit. Těhotenství ukončím, kvůli tomu jsme sem přece přijeli.

Říkám to Sašovi a je na něm vidět úleva.

Požádám Natašu, aby zavolala na kliniku a řekla, že už jsme se rozhodli. Nataša tam volá. Slíbili jí, že termín zákroku bude naplánován na nejbližší dny. Znovu nám doporučují, abychom ve zbývajícím čase s manželem navštívili psychologa.

Myslím, že psychologka by se mi bývala hodila tenkrát, kdy jsem nemohla najít východ z oddělení gynekologie na klinice v Oparinově ulici v Moskvě. Bývala by se mi hodila i druhý den anebo klidně i týden na to. Teď už to nemá smysl, přesto však s návštěvou psychologa souhlasíme. Je to koneckonců zdvořilé a svým způsobem nás to i zajímá.

Kapitola 10

Psycholožka z Marsu

Naší psychologkou je čtyřicetiletá Holanďanka, která se do Berlína přestěhovala ještě za dob svého mládí. Prakticky hned se potvrzuje to, co jsem si myslela.

„Vidím, že nejtěžším stádiem, kdy byla moje pomoc nejvíce potřebná, jste si už prošli. Navštěvovali jste v Rusku nějakého psychologa?“

Začínám se smát.

„Řekla jsem něco špatně?“

Vzpomněla jsem si na profesora Děmidova, jeho patnáct studentů a sebe bez kalhotek. Také jsem si vzpomněla, jak mě posílal do poradny pro těhotné. Ve vzpomínkách se mi vynoří i muž z ochranky v myším svetru a babka z poradny, která mi říkala, že ještě budu mít další dítě, a že blesk nikdy dvakrát neuhodí do stejného místa, ale vzápětí mě naléhavě žádá, abych okamžitě běžela na okresní polikliniku s papírem pro potvrzení k optikovi, zubařovi a na ORL.

„Ne, v Rusku mi žádný psycholog nepomáhal.“

„Vy jste odmítla jeho služby?!“

„Nám nikdo jeho služby nenabídnul.“

„To je velmi divné,“ Holanďanka na mě nevěřícně hledí. „I am really surprised. To jsem vážně překvapená! Vždyť je to běžná praxe!“

„U nás to takhle nechodí,“ říká manžel.

Soucitně přikyvuje. Na Marsu nebývá zvykem, že by člověk mohl něco namítnout. Marťani mají své vlastní tradice.

„Nyní vám povím, jak bude zákrok probíhat,“ říká psychologka. „Je důležité, abyste o některých podrobnostech věděli předem a byli na ně připraveni. Bude to tak pro vás jednodušší. Během ultrazvukového vyšetření vám před začátkem kontrakcí aplikují přes

břišní stěnu až do dělohy speciální injekci.“

„Proč?“

„Je to kvůli dítěti, dělá se to z humánních důvodů.“

Chápu, co tím myslí, a ztuhnu. Poleje mě ledová sprcha. Je to pitomé označení, ale v tomto případě nenacházím vhodnějších slov. Zatímco mne jímá hrůza, tak děťátko ve mně se začíná nervózně otáčet - tam, v hlubině za břišní stěnou, tam, uvnitř dělohy.

„Co to bude za injekci?“

„Jde o jed s okamžitým nástupem účinku,“ vysvětluje klidně psychologka. „Nebojte, do vašeho těla se nedostane, ale dítě díky němu nebude při porodu vůbec trpět. A navíc... ve vašem termínu je malá šance, ale přesto tady je, že by se bez injekce narodil živý. Vidím, že je pro vás těžké tohle poslouchat. Tahle injekce dítěti ušetří utrpení. Jsou ještě další věci, o kterých byste měli vědět předem.“

Říká, že se budeme muset rozhodnout, zdali si chceme vzít tělo dítěte bez provedení pitvy, po provedení pitvy, a nebo si tělíčko nebrat vůbec. Radí nám, abychom v každém případě souhlasili s pitvou, protože ta nám pomůže potvrdit nebo upřesnit diagnózu a určit taktiku při dalších těhotenstvích do budoucna. V této fázi našeho rozhovoru se rozhodne promluvit mé druhé já, klidné a vyrovnané, a zastupuje mé první já, které z té hrůzy naprosto oněmělo. Úplně klidně tedy souhlasím s psychologkou. Ano, určitě má smysl provést pitvu.

„Zvažte, jestli si budete chtít vzít i tělo dítěte nebo jestli ho necháte v nemocnici.“

Představuji si tu morbidní situaci, jak z Berlína do Moskvy převážíme přes hranice malé pečlivě zabalené tělíčko. „Paní, co to máte v tom kufru..? To vypadá jako malé dítě..?! Podle našich pravidel se ale nesmějí převážet děti v kufru...“

„Těžko si ho budeme moci vzít s sebou,“ říká manžel. „Co se s ním bude dít dál, když ho necháme v nemocnici?“

„Bude pohřbeno,“ odpovídá psychologka. „Nebudete muset nic platit, jsou na to vyčleněné peníze z rozpočtu. Jenom...je tu jeden malý detail. Bude se jednat o pohřbení do hromadného hrobu. Takové děti jsou pohřbívány společně do jedné rakve, děje se to jednou za několik měsíců. Bude přítomen i kněz. Je pro vás přítomnost kněze důležitá?“

„Ne, není.“

„No, v každém případě tam bude. Přesné datum a čas vám bude oznámeno dva týdny před pohřbem. Pokud budete chtít, můžete přijet a zúčastnit se obřadu.“

„Ve společné rakvi,“ opakuji stále dokola.

Psycholožka přikyvuje:

„Ano, když jsem to slyšela poprvé, tak jsem se také zhrozila, ale potom jsem se zamyslela a řekla jsem si, co když je těm dětem takhle lépe? Co když to pro ně není tak hrozné? Alespoň tam nejsou samy ... Jsem agnostik a nevím, jestli existuje nějaký posmrtný život, ale říkám si, že pokud po smrti něco je, tak se možná ty děti budou držet pohromadě. Víte, možná si tam spolu hrají.“

Nevím, jestli mluvila upřímně nebo to jenom byly naučené profesionální fráze, ale na její slova, ať už se zdála jakkoliv bláhová, jsem si ještě vzpomněla mnohokrát a vždy mě utěšovala. I teď mě utěšují.

Možná, že si tam spolu hrají.

Nejsou tam samy.

„Máte ještě další děti?“ ptá se.

„Ano, máme dceru.“

„Kolik je jí let?“

„Osm.“

„Ví o tom, co se děje?“

„Ano, ví o tom.“

„Až se vrátíte, tak se vás bude ptát, jaké to celé bylo.“

„Jo, já vím. Jak jí mám odpovídat? Nechci jí lhát.“

„Nemusíte lhát. Vyhněte se srdcervoucím detailům, ale řekněte pravdu. Jediná věc, kterou jí neříkejte, je to, že jste zvažovali, jestli těhotenství budete chtít udržet nebo ukončit. Prostě řekněte, že chlapec nebyl schopen života. Ve vašem případě je to pravda, na rozdíl od situace, kdy se žena rozhodne pro potrat z důvodu Downova syndromu. Pokud vaše dcera zjistí, že jste procházeli nějakou volbou, přestane se cítit bezpečně a může si vzít do hlavy, že teď za žádnou cenu nesmí být nemocná, jinak by se jí mohlo přihodit to samé...“

Psycholožka se otočí ke knihovně za svými zády:

„Normálně na tohle téma doporučuji nějakou literaturu, ale mám tady bohužel všechno v němčině... V Rusku jistě existují knihy o tom, jak se vyrovnat se ztrátou miminka v pozdním těhotenství.“

„Ne, v Rusku jsem na takové knihy nenarazila,“ odpovídám.

Dívám se na její poličky zaplněné knihami a v tu chvíli mi v hlavě poprvé blýskne myšlenka, že bych sama měla napsat "takovou knihu" v ruštině. Vzápětí mi takové myšlenky připadají jako rouhání. My tu prožíváme takovou tragédii a já myslím na knihy.

„To je škoda, že u vás není k dispozici žádná užitečná literatura. Každopádně, až se po zákroku vrátíte do Moskvy, bude nutné, abyste minimálně půl roku navštěvovala skupinové terapie se ženami, které stejně jako vy přišly o dítě v pozdní fázi těhotenství. Je velmi důležité své zkušenosti a prožitky sdílet.“

Po tom všem, co teď řekla, v sobě můžu jen těžko udržet přihlouplé a naprosto nevhodné chichotání.

„Žádné skupinové sezení s takovými ženami u nás neexistuje.“

„Ale vždyť to je běžná praxe! Možná o tom jenom nevíte. Obvykle takové skupiny fungují v porodnicích nebo na gynekologických klinikách.“

Mlčím a vrtím hlavou. Psycholožka se to snaží nějak pochopit, ale cožpak je možné rozumět někomu z jiné planety?

Když nás vyprovází ke dveřím, tak povídá:

„Určitě se na něj podívejte.“

„Na koho?“

„Na to dítě, až se narodí.“

„Proč?!“

„Na rozloučenou, abyste neměli pocit viny.“

Podívat se na výsledek potratu, aby nedošlo k pocitu viny. Ne fakt, jestli je tu někdo marťan, tak jsou to oni.

„Ani za nic, to je šílené,“ říkám jí. „Když se na něj podívám, tak se mi potom bude celý

život zjevovat v nočních mŕách.“

„Nebojte, nebude.“

Otočí se k Sašovi: „Vy se na něj také nepodíváte?“

„Já ... já nevím. Nepřemýšlel jsem o tom. Jaký by to mělo smysl?“

„Rozloučit se,“ opakuje. „Je to přece vaše dítě. Pokud se na něj nepodíváte, budete toho velmi litovat.“

Vycházíme ven mezi vánoční světýlka a ozdoby. Ve výlohách vidíme betlémky s Pannou Marií, Josefem a malým Ježíškem. Procházíme ulicemi a já pořád opakuji, že se nebudu a ani nechci na to děťátko dívat.

„Neboj se, nikdo tě nutit nebude,“ říká Saša.

„Ty se na něj podíváš?“

„Možná,“ odpoví a přitom si prohlíží drobnou figurku miminka v jesličkách za sklem. „Ještě jsem se nerozhodl.“

Kapitola 11

Pozvánka k výkonu trestu smrti

Datum hospitalizace je konečně stanoveno. V den, kdy přijíždíme na kliniku Charité, jsem ve 20. týdnu těhotenství. To je přesně polovina. Jak se říká, zlatý střed. Na webových stránkách pro těhulky píšou, že od této doby je dobré už jenom relaxovat, opečovávat se, užívat si těhotenství a těšit se na setkání s dítětem.

Ale můj zlatý střed se rovná konečné stanici, kde všechno skončí. Žádné setkání nebude.

Na kliniku přijíždíme ve třech - já, můj muž a Nataša. Ve vstupní hale hledáme automat na návleky, ale žádný tam není. V botách tedy stoupáme do porodního oddělení a za námi se táhnou mokré rozbředlé stopy. Po stěnách na chodbě visí fotografie buclatých miminek. Za zavřenými dveřmi se ozývá pláč miminek. Snažím se na ty fotografie nekoukat a neslyšet žádné zvuky. Dívám se pod nohy a snažím se myslet pouze na to, že na botách nemám návleky, a že je to nehygienické. Hned po příchodu na příjem se sestřičce omlouvám, že jsme přišli ve špinavých botách, ale že jsme nevěděli, kde si máme koupit návl...

„No a co?“ sestřička se podívá. „Sterilitu při vstupu dodržujeme jen na ARO. Tady můžete

chodit v běžných botách a oblečení.“

Zavedou nás do pokoje, kde budeme trávit čas před porodem. Je to pokoj pro dva, ale slibují mi, že ke mně žádnou rodičku nedají, protože by to bylo neetické. Pokoj je poměrně velký, jsou zde dvě postele, které se v případě potřeby dají přetransformovat do porodního křesla, a za každou z těch postelí stojí složité přístroje s mnoha dráty a světýlky. Je tady stůl s židlemi, rychlovarná konvice, sprcha a záchod. V rohu stojí přebalovací pult, ze kterého se dát rychle odstranit vrchní část a z pultu se stane obyčejná komoda. Na stěně je tlačítko pro přivolání porodní asistentky.

Informují nás, že do 23:00 může být v mém pokoji kdokoliv, ale na noc by měla návštěva odejít.

„Manžel musí taky odejít?“

„Ano, manžela se to týká také. Alespoň pro dnešní den. Dnes dopoledne dostanete tabletku, která vás připraví na porod, ale samotný porod se pravděpodobně uskuteční nejdříve zítra. Pokud by k porodu přece jenom došlo ještě dnes v noci, tak zavoláme vašemu muži, aby mohl okamžitě přijet. Nebojte, u porodu bude moci být přítomen.“

Z představy, že mám strávit noc sama v této místnosti s transformačními lůžky a přebalovacím stolem, který se tváří, že je komoda, se cítím tak smutně, až se mi chce kňučet. Přes noc to celkově zvládám hůř než ve dne. V noci si lehávám na bok, protože spát na břicho ve 20. týdnu těhotenství je nepohodlné (vlastně ani ne tak nepohodlné, ale brání mi v tom instinktivní strach, abych miminko nerozmačkala). Jednou rukou obejmu břicho (Kam jinam bych si tu ruku asi měla dát?), a cítím, jak se tam uvnitř mě zachvěje - tam v té tmě. Já sama tady také ležím ve tmě. Temnota je uvnitř mě i okolo, jsme spolu jako bychom byli pod vodou, pod zemí, ležíme společně, jako bychom byli v jednom hrobě. Víím, že mě teď zaplaví ty stejné pocity. Lehám si na bok, aby mu bylo dobře. Ano, už zítra se ho plánuji zbavit, ale dnes se ještě snažím o to, abych ho při spánku nerozmačkala. Dnes v noci by mu se mnou mělo být dobře.

„V kolik hodin se může manžel ráno vrátit?“ ptám se sestřičky a v duchu přemýšlím, že nepůjdu spát celou noc, dokud nepřijede...

„Dnes byste se měla dobře vyspat,“ říká sestřička, jako by mi četla myšlenky. „Opravdu je pro vás tak důležité, aby manžel zůstal s vámi?“

„Ano.“

„Tak ať tu s vámi zůstane. Pokud chcete, můžete si přisunout postel k sobě, abyste mohli spát společně,“ a očima přejede k druhé posteli. „Vaše kamarádka tu s vámi přes noc ale určitě zůstat nemůže. Jo, a pro vašeho manžela nebudeme mít stravu.“

„Neměla jsem v plánu zůstat,“ říká Nataša.

„A já nepotřebuji mít zajištěnou stravu,“ odpovídá manžel.

„Je potřeba jíst,“ vzkazuje manželovi zdravotní sestra. „Měli byste si zajít do jídelny. A vy taky,“ otočí se ke mně. „Teď si popovídáte s doktorem, dostanete tabletku, a půjdete se rozptýlit. Je tu spousta pěkných kaváren.“

Těžko říct, co mě překvapuje víc, jestli nabídka na spojení postelí, abychom mohli spát společně, a nebo návrh zajít si do kavárny a přijít tam na jiné myšlenky.

„Vážně můžeme jít do kavárny?“ ujišťuje se manžel.

„Proč by ne“ diví se sestra.

„Jsme v nemocnici.“

„No a co? Na dnešek nemáte naplánované žádné vyšetření. Na její tváři je vidět upřímný údiv.“

„Kdy se máme vrátit?“

„Kdy chcete.“

„Do kolika hodin večer se musíme vrátit, aby nás sem ještě pustili?“

„Tady jste v nemocnici, ne ve vězení. Pouštějí sem 24 hodin denně. Jo, a pokud rádi čtete, tak tu máme knihovnu. Můžete si půjčit nějakou knížku v angličtině, třeba detektivku, abyste se odreagovala.“

Když sestra odejde, tak se mě manžel zeptá:

„Tak co, to jako vážně půjdeme do kavárny?“

„Nevím,“ říkám.

„Běžte, když můžete,“ směje se Nataša. Ona se celkově hodně směje. Mám ráda její smích.

„Tak jdeme.“ Na chvíli šťastně zapomínám, proč jsem tady. Proč my tři jsme tady. Je to

jako bychom se právě nacházeli na pionýrském táboře v době výměny stráží. Dvě dívky a jeden chlapec. Polední klid se ruší a je dovoleno skákat na pružinových matracích nebo dokonce vyjít mimo tábořiště.

Když jdete v Rusku na potrat v pokročilém stádiu těhotenství, tak si v nemocnici poležete minimálně týden, spíš dva, a nikdo - ani manžel, ani máma, ani sestra, ani kamarádka - nikdo s vámi nemůže zůstat přes noc, a přes den taky nejspíš ne. Za žádné peníze. No a samozřejmě, nikdo vám nenabídne zajít si do kavárny, a vás samotné by to ani nenapadlo. Pokud jste přišli do nemocnice zabít nenarozené dítě, pak je vašim údělem trpět - fyzicky i psychicky. Spojené postele, sedánky v kavárně, psychologové, detektivky v angličtině, všemožné způsoby, jak si alespoň na krátkou chvíli ulehčit od emoční bolesti – to vše vám není souzeno, stejně jako podání epidurální anestezie. Takhle si to myslí sestřičky v Rusku. A přesně tak si to myslí lékaři i úředníci. A taky anonymní pisatelky na sociálních sítích. Nejzajímavější na tom je, že takhle si to myslím i já. Teda ne že bych si to takhle myslela, ale cítím to. Představa přiřazených nemocničních lůžek k sobě mě uvádí do rozpaků, stejně tak jako návštěva kavárny, knihovny, a koneckonců i ten epidurál. Nebude to příliš pohodlné či hanebné s ohledem na toho, koho jsme se sem přijeli zbavit...

Tady se takhle nepřemýšlí. Je zde obvyklé pacientům ulehčovat od fyzické i duševní bolesti, a to všemi dostupnými způsoby. Když se další den během porodu snažím odmítnout epidurální anestezii, tak mi lékař nejprve řekne, že epidurál je automaticky zahrnut v ceně a nemusím za něj doplácet. Říkám mu, že o peníze vůbec nejde. Na to odpovídá větou, která je pro něj pouhým řečnickým obratem, ale pro mě ryzí upřímností: *There is no reason why you should be in pain.* Není žádný důvod, proč byste musela trpět.

Ve skutečnosti je to právě tahle věta, vyslovovaná automaticky jako samozřejmost, která tvoří rozdíl mezi klinikou Charité a moskevskou Infekční nemocnicí na Sokolí hoře (Infekcionaja bolnica na Sokolnoj Gore). Nejde o rozdíl úrovně poskytované lékařské péče či kvality placených a neplacených služeb. Je to rozdíl, který se vztahuje na všechny kliniky v Evropě, všechny nemocnice v Rusku, na všechny zdravotníky, sestřičky, lékaře, úředníky, tety a strejdy v Evropě a Rusku. Na jedné straně jsou ti, kteří jsou přesvědčeni, že neexistuje žádný důvod pro to, aby pacient musel trpět, a na druhé straně jsou ti, kteří jsou přesvědčeni, že bolest je nezbytnou součástí.

...Zrovna přesouváme postele, když do pokoje vejde lékař. Je to muž středního věku, možná Turek nebo Peršan, ale připomíná spíš smutného kokršpaněla. Jako obvykle mi

podá ruku, položí mi pár dotazů (většinou se to týká toho, jak probíhal první porod) a vyplní nějaké papíry. Říká, že přímo u porodu nebude, a že tam bude jenom porodní asistentka.

„Jak jako jenom porodní asistentka?!“ jsem v šoku.

„Kdyby se něco dělo, tak samozřejmě přijdu,“ říká. „Normální porod bez komplikací běžně vede porodní asistentka.“

„Ale to nebude normální porod,“ říkám. „Ve dvacátém týdnu těhotenství to není normální porod.“

„Po tomhle porodu bohužel nebudete mít živé dítě,“ říká. „Ovšem z fyziologického hlediska se váš porod pravděpodobně nebude lišit od těch obvyklých. Zvláště když už máte jeden porod za sebou.“

„Co když začnu krváčet?“

„Tak krvácení zastavíme.“

„Co když se placenta neodloučí úplně? V takové fázi těhotenství se to může stát.“

„Vy jste zdravotník?“

„Ne, jen jsem o tom četla.“

„Ano, je možné, že k takovému riziku dojde,“ přikyvuje. „Záleží na okolnostech. Někdy se stává, že při porodu v takové fázi těhotenství se děložní hrdlo otevře a vyjde najednou dítě i celá placenta. My nezasahujeme do přirozeného procesu. Stává se ale i to, že kousky placenty zůstanou uvnitř. V takovém případě provádíme ... some surgery.“

Some surgery – jenom takový chirurgický zákrok – tak tomu říkají. Pořád lepší než „čistka“ nebo „výškrab“. Nechci, aby mi něco takového prováděli. Some surgery je pro mě přijatelný abstraktní pojem.

„V Rusku dělají v takto pokročilém stupni těhotenství some surgery v každém případě.“

„Nechápu proč?“ diví se. „Pro zdraví ženy je to škodlivé.“

„Dělá se to preventivně, aby uvnitř nic nezůstalo.“

„Pro kontrolu je tady ultrazvuk,“ smutně povzdechne a jeho oči připomínají pohled smutného štěněte. On je tu jako odborník od toho, aby pomáhal rodit děti. Zdá se, že mu je

upřímně líto, že tentokrát nebude mít koho vítat na svět. Že se nenarodí živé dítě.

Po ošetřujícím lékaři přichází anesteziolog, vysoký blondatý krasavec s ledovým jasem v očích. Je to jako by přišel Kaj ze Sněhové královny, který už dospěl. Tento člověk se mnou také vyplňuje dotazník (jestli mám alergie, srdeční onemocnění atd.) a vysvětluje, co obnáší epidurální anestezie a celková narkóza (pro případ, že by se došlo ke komplikacím). Ukazuje mi obrázek znázorňující tracheální intubaci. Na rozloučenou mi potřásá rukou, je to krátký zautomatizovaný pohyb, při kterém slovy vyjadřuje svoji lítost: škoda, že jsme se potkali při tak smutné příležitosti). Je mu všechno jedno a ani to nezastírá. Jeho náplň práce se k němu zcela hodí – na chvíli zbavovat lidi jejich citů...

Po anesteziologovi přichází představitelka protestantské komunity. Nijaká paní v jednoduchých tmavých šatech, podobná vyzáblé vráně. Je z ní cítit těžký dámský parfém a něco zatuchlého. Má ledové a sevřené prsty, v obličejí truchlivý výraz a tak dlouho mi třese ruku, až je mi to nepříjemné. Nakonec se ptá, jestli si pro "nebohé dítě" přejeme nějaký speciální rituál a jestli budeme chtít kněze. Poté, co se dozví, že kněze nepotřebujeme, opět následuje dlouhý stisk rukou.

Jako poslední přichází porodní asistentka, která má ten den službu. Přináší pilulku. Je to ta samá, která mě má „připravit na porod“ (z lékařské zprávy se později dozvídám, že jde o mifepriston). Je to úplně obyčejná malá bílá tabletky, na pohled úplně nevinná. Když ji spolknou, tak pomalu začne zabíjet mé dítě...

„Jak tahle tableta funguje?“

„Je to hormonální tabletky. Oklame váš organismus, který uvěří, že už nastal termín porodu.“

„A nezabije to dítě?“

„Ne, nezabije. K tomu se používá speciální injekce.“

„Ale tu injekci dostanu až zítra, že ano?“

„Ano, injekci dostanete až zítra,“ přikývne porodní asistentka. „Dnes dostanete jenom tuhle tabletky.“

Cítím úlevu. Dnes ještě injekci nedostanu. Dnes bude jenom ta tabletky. Tabletky, která ho ještě nezabije.

Třesoucími prsty uchopuji tu tabletky.

„Nemusím ji spolknout hned, stačí to třeba až za čtvrt hodiny?“

„Ano, stačí,“ říká, „ale v tom případě za mnou přijďte do sesterny. Budete muset tabletku spolknout přede mnou. Jsem za to zodpovědná.“

...Sedím s pilulkou v ruce a koukám na hodiny. Nezabije ho. Ta tableta ho dnes ještě nezabije. Do zítřka bude moje dítě se mnou. Bude se hýbat. Ano, bude se hýbat i poté, co spolknou tu tabletku. Zajdeme si do kavárny, dám si něco sladkého, náš chlapec má rád sladké, kakao nebo svařené víno.

Po patnácti minutách přicházím na sesternu. Zapíjím pilulku vodou a porodní asistentka si dělá poznámku.

Potom jdeme do kavárny a já si tam objednám svařené víno. Dítě se pohupuje. Má rádo sladké, tak je mu dobře. Netuší, že je to loučení.

Prosím, ať je mu dobře. Prosím, ať ho to nebolí.

Kapitola 12

Sbohem

Ve druhém trimestru nelze z fyziologických důvodů kvůli tvaru a umístění dělohy provádět císařský řez. To znamená, že těhotenství nelze ukončit chirurgicky v celkové anestezii. Je pravdou, že existuje „malý císařský řez“, který se provádí tak, že děloha se rozřízne skrze poševní vchod, ne přes břišní stěnu. Taková metoda ovšem s velkou pravděpodobností způsobí neplodnost do konce života. Malý císařský řez se provádí jako krajní nutnost, pokud nastanou nějaké komplikace. U porodu musím být při vědomí. Musím projít třemi fázemi: otevření děložního hrdla, kontrakce a porození plodu.

Těhulky na svých portálech píší, že porodní bolesti jsou nic ve srovnání s přílivem štěstí, které zažijete, když konečně uvidíte své miminko.

Já své miminko nevidím. Nechci ho vidět. Nechci, aby se mi potom to nedovyvinuté umrlé tělíčko zjevovalo v nekonečných nočních můrách. Natašu, manžela, porodní asistentky i lékaře upozorňuji, že se na něj za žádnou cenu nechci ani podívat. Prosím je, ať ho ihned odnesou, až bude po všem. Já jenom zavřu oči. Natašo, přelož jim to, prosím. Co když tomu v angličtině nebudou rozumět.

Rozumí tomu. Říkají, že všechno bude tak, jak si budeme přát, ale připomínají, že to není správné a že bych se na něj měla podívat.

„Nechci, bojím se na něj podívat.“ říkám Sašovi. „To je to naprosto příšerné! Slib mi, že to nebudu muset udělat!“

„Slibuju. Nikdo tě nebude nutit proti tvé vůli.“

„Ty se nebojíš ho vidět?!“

„Ne. Nebojím se, Áňo. Mám strach z úplně jiných věcí.“

„Z jakých?“

„Z komplikací, krvácení. No, však víš...“

Já se z nějakého důvodu komplikací moc nebojím. Já se bojím toho se na něj podívat. A ještě se bojím té injekce, která umrtví mé dítě.

Je přesně 12:30. Já, manžel a Nataša sedíme v pokoji. Před půl hodinou mi začali vyvolávat porod. Metoda vyvolávání je nenásilná, každé tři hodiny vaginálně zavádějí jednu tabletu misoprostolu. Porodní asistentka ji zavádí přímo na pokoji, je to rychlé a bezbolestné, nemusím ani sedět na gynekologickém křesle.

„Doufáme, že to bude stačit. Po třetí nebo čtvrté tabletce by měly přijít kontrakce.“

„A když nepřijdou?“

„Existují i jiné metody pro vyvolání porodu, ale ženy obvykle reagují na tuto tabletu dobře.“

„Kdy přijde na řadu ta... injekce s jedem?“

„Vy se té injekce tak bojíte?“

„Ano.“

„Zeptám se doktora.“

Nakonec mi to zabralo rychleji, než předpokládali. Už po první tabletě přicházejí slabé kontrakce. Po druhé tabletě se v 15:00 stávají kontrakce pravidelnými. Nabízejí mi epidurál, ale bolest je snesitelná, tak odmítám. Ujišťují mě, že pokud mě to uklidní, tak potratovou injekci nebude nutné aplikovat. Porovnali odhadovanou hmotnost plodu s intenzitou kontrakcí a dospěli k závěru, že dítě poměrně rychle zemře samo.

S úlevou souhlasím a neptám se, jak bolestná to pro něj bude smrt. Nechávám ho „zemřít samotného“, jako by to byla součást přirozeného procesu, bez mé účasti. Dodnes si to

nemohu odpustit. To, co jsem udělala, mi došlo až mnohem později. Když jsme konečně dostali pitevní protokol (na klinice Charité je to běh na dlouhou trať), tak se Nataša zarazí, a potom mi sdělí uvedenou příčinu smrti – masivní krvácení do mozku.

... Po třetí pilulce v 18:00 přicházejí opravdové bolesti. Na nočním stolku vedle mé postele mám vyrovnané talismany – plyšového pejska a surikatu od mé dcery. Bohužel mi nepomáhají. Souhlasím s epidurálem a za pár minut za mnou na pokoj přijde Kaj s mrazivým pohledem. Napojí mě na přístroj, který sleduje můj krevní tlak a tep (při běžném porodu s epidurálem se ještě sledují ozvy dítěte, ale v našem případě je to zbytečné). Kaj něčím ledovým potírá má záda. Teď se musí jehlou trefit přesně do páteře, tak mám sedět nehybně. Jenomže já nemůžu sedět nehybně. Při kontrakcích se svíjím a hrůzou se celá třesu.

Nepomáhá mi ani Sašovo konejšení, hlazení, ani správné dýchání, sedativa, a ani Kajovo ujišťování, že při vpichu ucítím jen lehké bzzz jako píchnutí od včelky. Pak se ovšem lhostejnému Kajovi podařilo něco úžasného:

„Jako dítě jsem byl v Moskvě,“ říká mi anglicky. „Při vzpomínce na ni se mi vybaví to obrovské množství památek. Už dlouho si lámou hlavu nad tím, kolik že jich vlastně je? Netušíte, jaký je alespoň jejich přibližný počet?“

Kajovi se dokonale podařilo odlákat moji pozornost. Zatímco jsem šokovaná jeho bezcitností (jak se mě, sakra, v tak strašném okamžiku může ptát na nějaké památky?!), snažím se mu ze zdvořilosti odpovědět na jeho otázku, a jemu se nepozorovaně podaří mi aplikovat injekci. V dalším momentu už o památky hlavního města naší vlasti ztrácí jakýkoliv zájem. Bolest mizí rychle a téměř úplně.

Stále cítím kontrakce, ale už to není tak silná bolest. Nohy začínají necitlivět, jako bych si je přeseďela. Kaj říká, že mohu chodit, pokud budu chtít, ale pouze s oporou. Nejlepší však bude zůstat sedět nebo ležet.

„Zatím se nějak zabavte,“ říká. „Máte počítač? Výborně, tak si pusťte film.“

Jeho bezcitnost mě znovu dostává. Potom Kaj odchází. Porodní asistentka zkontroluje tlak a taky odejde. Saša najednou usne, jako by ho vypořili ze zásuvky (jeho schopnost vypnout ve stresových situacích mě vždy udivovala). Chvilí s Natašou tiše sedíme a pozorujeme moji kapačku.

Za chvíli se Nataša ptá, jestli se přece jenom nepodíváme na nějaký film.

Na klinice nefunguje internet, takže si nemůžeme nic stáhnout a ani se na něco podívat online. Ukázalo se, že jediný film, který je v mém notebooku, jsou Tři mušketýři, a to ještě se sovětským hereckým obsazením. Kdysi jsem ten film stahovala pro dceru.

A tak si tady s mojí kamarádkou Natašou sedíme na německé klinice, já mám kapačku a čekám na narození dítěte, které ani nikdy nebude žít. Vedle spí jako zabítý jeho otec, a my se díváme na Tři mušketýry, kde všichni šermují, jsou zamilovaní anebo zpívají. Od té doby se pro mě tenhle film stane tím nejhorším filmem v životě a už ho nechci nikdy vidět. Ve filmu se zpívá „para-para-paradujemsja“ a „poka-poka-pokačivaja“... Od té doby se pro mě tato píseň stává tou nejkrutější ze všech písní na světě. Nemohu ji ani slyšet. Když hraje v rádiu, tak ho vypínám nebo odcházím z místnosti. Nemohu vystát, když si někdo brouká tu melodii. Pro mě je tahle píseň o tom, jak umírají nenarozené děti, a spolu s nimi umírá i všechna radost světa. Je to píseň o tom, že osud nezná slitování, a pro mě osobně je to píseň o tom, jak mi můj malý syn říká „Sbohem“... (Pozn.: V refrénu filmové písně hlouček rozjitřených mušketýrů radostně zpívá „poka-poka-pokačivaja“, ruské pokačivat' znamená pohupovat se. Samotné „poka-poka“ představuje ruský pozdrav při loučení.)

To ale přišlo až později, teď jen zírám na monitor a skoro usínám a zapomínám, proč jsem vlastně tady. Jenomže potom si na to během okamžiku vzpomenu. Přes všechnu únavu a utlumující léky najednou ucítím, jak sebou dítě uvnitř mého břicha trhá a potom umírá. Cítím v sobě smrt. Je teplá, měkká a červená. Pohybuje se ve mně do rytmu jako při tanci. Chce mě roztrhat a dostat se ven.

„Rodím,“ říkám Nataše a mačkám tlačítko pro přivolání porodní asistentky.

To, co následuje dál, připomíná divadelní představení. Jako bychom tu scénu hráli už posté. Porodní asistentka okamžitě přichází a nese vandlík a látkovou plenu. Saša se probouzí a okamžitě ke mně přiskočí z druhé strany postele a začne mě hladit po tváři. Nataša poodstoupí a dívá se na nás z povzdálí. Zatím nemá děti, tak nechci, aby viděla porod takhle. Stihnu ji požádat, aby se otočila, a vzápětí cítím, jak mi po nohou stéká smrt. Začnu křičet. Ne z bolesti, ale ze strachu.

Skrze svůj vlastní křik slyším porodní asistentku, jak něco říká německy. Nataša, která ke mně stojí zády, ji velmi klidně a tiše tlumočí. Říká, že už to brzy skončí. Brzy přijde definitivní konec, ale budu muset přestat křičet. Musím vydechnout, nadechnout se, znovu vydechnout a zatlačit. Není potřeba při tom křičet.

Poslouchám Natašin hlas a nadechuji se a vydechuji. Na první zatlačení je v tichosti zrozena smrt a spolu s ní i moje dítě. Nekřičím ani já a ani on. Mám zavřené oči a on nejspíš také.

„Vše vyšlo ven i s placentou,“ říká porodní asistentka a já jí rozumím ještě dřív, než mi to Nataša přeloží. „Chcete si děťátko prohlédnout?“

„Nechci.“

Porodní asistentka rychle a zkušeně uchopí kluzké a chladnoucí tělíčko, co mi leží u nohou, a zamotává ho do plenky. Mrtvé tělíčko chlapce a placenta představují smrt, která se ze mě zrodila. Hbitě mi natahuje poporodní kalhotky.

„To ale není správné,“ říká porodní asistentka a já jí opět rozumím i bez překladu. „Pracuji tu už dvacet let. Viděla jsem spoustu takových žen, jako jste vy. Ty ženy, které se odmítnou podívat se na své dítě, už nikdy nemají klid. Po několika měsících nebo letech se k nám v slzách vracejí s prosbou, že chtějí vidět své dítě, ale už je pozdě.“

„Nechci se na něj dívat.“

„Jak chcete, už můžete otevřít oči.“

Otevřu oči a vidím, jak někam odnáší zabalený uzlíček.

„Viděl jsi ho?“ ptám se Saši.

„Ne, hrozně rychle ho odnesli pryč.“

„A kam ho odnesli?“

„Nevím,“ říká Saša.

„Natašo, nevíš, kam ho odnesli?“

Nataša zavrtí hlavou.

Je mi úzko. Je mi úzko z toho zamotaného uzlíčku, který nesli nemocničními chodbami někam pryč do chladu a do neznáma.

Je mi úzko toho, že nám ho odnesli už napořád.

Porodní asistentka se po chvilce vrací, ale už má prázdné ruce. Něco mi povídá, ale už jí nerozumím.

Nataša říká, že mě nyní čeká ultrazvukové vyšetření. Lékaři se chtějí ujistit, že v děloze

nic nezůstalo.

Snažím se vstát, ale porodní asistentka mi gesty naznačuje, abych se vrátila, lehla si na záda a překřížila si ruce na prsou. Tato poloha se mi vůbec nelíbí. Připomíná mi to polohu umrlce. Dám si ruce za hlavu, ale porodní asistentka mi je vrátí zpět do původní polohy. Do pokoje přijíždí s pojízdným ultrazvukem, a potom mi někdo jezdí snímačem po břiše a kontroluje, zdali je vše v pořádku, ale já to nevnímám, je mi to totiž už úplně jedno. Jediné, co teď chci, je přestat ležet v této umrlčí poloze. Znova a znova si dávám ruce za hlavu, ale porodní asistentka mi je znovu a znovu kříží na prsou a já jí opět nerozumím, co po mně vlastně chce.

„Chce, abys ty ruce držela takhle,“ říká Nataša. „Je to kvůli krevnímu oběhu.“

Vzdávám se a ležím nehybně v poloze nebožtíka. Mají pravdu, tahle pozice je pro mě jako dělaná. Smrt zaplavila mé nitro a potom vyšla všechna ven.

„V děloze nic nezůstalo,“ říká lékař provádějící ultrazvuk. „Měla jste štěstí, operaci nebudete potřebovat.“

Stírá mi gel z břicha, ve kterém už se nenachází moje dítě. Břicho, ve kterém už není nic než jen stopy, které zde zanechala smrt. Tyhle stopy ultrazvuk nerozpozná, ale já je cítím. Já je poznám.

Porodní asistentka a lékař odcházejí. Já zůstávám ležet s překříženýma rukama na hrudi a zírám do stropu. Je pozdě v noci, tak se s námi loučí i Nataša a odchází.

Saša se ke mně skloní a zeptá se:

„Jak ti je?“

„Myslím, že umírám,“ odpovídám mu. „On je mrtvý a já teď taky umřu. Nevadí?“

„Vadí,“ říká Saša. „Doktoři by určitě všimli, kdybys opravdu umírala.“

„Není tu vzduch, špatně se mi dýchá,“ říkám. Je mi zima. Začínají mě brnět rty, nos a tváře.“

„Mám zavolat doktora?“

„Jo.“

Saša odchází a vrací se s Kajem, milovníkem moskevských památek. Kaj v ruce drží stříkačku s průhlednou tekutinou a dívá se na monitor, který zaznamenává můj tlak a pulz.

„Po fyzické stránce jste v pořádku, ale jste ve stresu. Pokud vám to nevádí, dal bych vám sedativa.“

Nejsem proti.

Zhruba po pěti minutách od vpichu mohu znovu dýchat a mám pocit, že můj obličej je zase můj obličej a ne posmrtná maska. Za dalších deset minut si uvědomuji, že já a děťátko už nejsme jeden celek. Já žiju, zatímco on je mrtvý. Ne já, to on nedýchá a necítí svou kůži ... To on leží sám, někde v chladu, se zakrytým obličejem. Nikdo ho nezná. Nikdo ho nepotřebuje. Nikdo ho neobjímá.

„Možná, že jsme se na něj přece jenom měli podívat,“ říkám Sašovi.

„Hmm.“

„Bojím se, že je děsivý, a že se mi o něm bude po zbytek života zdát.“

„Tak to uděláme takhle,“ říká Saša. „Nejdřív půjdu já. Zjistím, kde je a podívám se na něj. Potom přijdu a řeknu ti, jestli je hrozný nebo ne, a jestli se na něj zvládneš podívat.“

Představa, že za ním Saša půjde, uvidí ho a stráví s ním nějaký čas, mi pomáhá. Utěšuje mě i to, že mi řekne, jestli se můžu jít podívat na mrtvého syna, aniž bych se úplně pomátla, nebo ještě raději ne. Saša to určitě rozhodne správně.

Manžel se vrací s červenýma očima a povídá:

„Není děsivý.“

„Co? Není vůbec děsivý?“

„Ne, vůbec ne. Jenom... jenom je smutný. Je mi ho hrozně líto. Běž se na něj podívat.“

Kapitola 13

Podívej se na něho

V sedm ráno mě budí sestřička s mandlovýma očima.

„Breakfast time. Snídaně,“ sestřička ohlašuje snídani a pokládá na stolek vedle mé postele podnos s jídlem.

Procitám ze snu těžkého a morbidního jako je náhrobní deska a v prvních vteřinách nechápu, kde jsem a co se mi stalo. Saša pochrupuje na vedlejší posteli. Sestřička s mandlovýma očima se usmívá tak zářivě, jako by se stalo něco dobrého.

„Do you want to see your baby?“ ptá se.

Chcete se podívat na své dítě?

No, samozřejmě, že chci vidět své ... dokonce se na ni usmívám, ovšem potom si vzpomenu, že dítě, které se mi dnes v noci narodilo, je mrtvé. Dítě, na které jsem se nechtěla podívat.

„Do you want to see your little baby?“ opakuje sestra.

Chcete se podívat na své malé děťátko?

„Ano. Chci,“ odpovídám chraplavě a spolu s těmi slovy ze mě odejde velké množství krve. „Kdy se na něj můžu podívat?“

„Po snídani.“

„Nechci snídat.“

„Proč nechcete jíst?“ Sestřička na mě překvapeně vykulí své mandlové oči. „To je snídane. Je potřeba sníst aspoň trochu a zapít pilulku na zastavení laktace.“

Mezitím se probouzí Saša. Soukám do sebe toast s máslem a džemem, kávu s mlékem a pilulku, aby se mi nezačalo tvořit mléko. Sestřička s mandlovýma očima se vrací a vyzývá nás, abychom ji následovali. Opět se tak mile usmívá, jako bychom šli na besídku do mateřské školky. Jdu za ní a teče ze mě krev, teplá a hustá jako humus na kompostu. Ještě včera to byla naše společná krev – moje a mého syna. Dnes už je ta krev jenom moje a pro mě samotnou je jí příliš mnoho. Dnes se na něj jdu podívat. Na svého syna. Na své malé „bejby“.

Jsem přesvědčená, že půjdeme do márnice, ale sestřička s mandlovýma očima nás zavádí do útulného pokoje s pohovkou, konferenčním stolem a obrazem na zdi. Prosí nás o chvíli strpení. Odejde a za pár minut se vrací s pleteným košíčkem ozdobeným umělými květinami. Pokládá košík na konferenční stůl přímo přede mě.

Uvnitř košíku obklopeného květy leží pod modrou dečkou přikryté malé děťátko v čepici. Je podobné Sašovi. Má dotčený výraz ve tváři. Je to žalostný pohled. Má pevně zavřené oči a téměř neznatelně nakrčené obočí. Malá pusinka chystající se k pláči, který nikdy nezazní. K pláči, který nikdy neproběhl, ale přesto ho slyším. Dívám se na jeho nehybný obličej a poklidně beze strachu se dívám, jak je možné, že slyším tence a tiše plakat mrtvé dítě.

„Jistě, jestli se vám uleví, tak si poplačte,“ říká sestřička s mandlovýma očima a najednou mi dojde, že ty plačící zvuky vydávám já. To vzlykám já, ne to mrtvé dítě v košíku.

„Můžete si na něj i sáhnout,“ říká. „Můžete si ho vzít do náruče, nebojte. Nebude to vůbec děsivé. Ták.“

Vytáhne z košíku mého mrtvého chlapečka a položí mi ho na kolena. Dotýkám se jeho obličeje. Je studený. Velmi studený. Hladím jeho ledovou tvář a naříkám. Jeho čelo je na dotek tak chladné jako těsto, které zůstalo přes noc v ledničce.

„Vypadá jako ty,“ říkám Sašovi. „Naše dítě.“

„Jo, vypadá. Udělal jsem dobře, že jsem ti řekl, aby ses na něj podívala?“

„Ano, všechno jsi to udělal správně.“

Sedíme a pozorujeme našeho mrtvého syna. Panuje mezi námi důvěra. Maximální důvěra a blízkost, která je možná jen mezi lidmi. Někde tam venku, v jiném životě, v jiném světě, v jiném prostoru, zůstal umíněný cizí zbabělý muž, který mě přesvědčoval o tom, že „byl to jenom plod“ a „nevydařené těhotenství“. Snažil se mě uchlácolit argumentem, že k takovým patologiím může dojít stejně tak jako u někoho dochází k mimoděložnímu těhotenství. Doufal, že těmito slovy mě utěší. Ten můj skutečný upřímný a odvážný muž se mnou dokázal projít vším.

Přesná statistika neexistuje, ale v Rusku spousta manželství po vyvolávaném potratu v pozdním termínu těhotenství končí krachem. A já vím proč, protože muži z těchto manželství už navždy zamrznou ve fázi, že to přece byl „jen zárodek“ a „nevydařené těhotenství“. Je to i proto, že přece mužům není dovoleno vstupovat do gynekologické ambulance a doprovázet ženu. Ani do nemocnice. Ani k porodu. Ani se podívat na dítě. Na své mrtvé dítě. Ne na zárodek.

To úředníci je sem nepouštějí, protože dostávají instrukce ještě z dávných dob inkvizice a v těch se jasně píše, že manžel a manželka by tímto zármutkem neměli procházet společně, ale odděleně. Kromě toho by tento zármutek neměl být nazýván zármutkem, ale výhradně „vývojovou patologií plodu“.

Ani sestřičky a lékaři sem muže nepouštějí, protože to tak mají nařízené v instrukcích a je jim jedno, jaká propast se rozevře mezi mužem, který se zasekne ve stádiu „je to jenom zárodek“, a ženou, která v bolestech porodí mrtvé dítě s dotčeným výrazem a trpitelsky nakrčenou pusinkou..

Muže se sem nesnaží přivádět ani ženy samotné, protože jejich matky, babičky a prababičky jim řekly, že to Bůh je tak potrestal a že je hanba se na něco takového dívat nebo o tom mluvit. Také jim řekly, že „muž“, který „tohle“ uvidí (nebo o „tom“ jenom uslyší), okamžitě uteče. A tak je sem nepřivádějí a dál trpí, mlčí a doufají, že tímto tichem si u Boha vykoupí odpuštění a svého „muže“ si udrží u sebe. Není možné zůstat spolu, když se mezi vámi stane „tohle“. Takový smutek. Taková propast. A každý si půjde svou vlastní cestou.

Před propuštěním jdeme se Sašou na odběry krve, kterou z kliniky převezou do Ústavu lékařské genetiky v CÁCHACH, aby našli mutaci v genu PKDH1. Budou zkoumat „kritická místa“, tj. analyzovat ty úseky genu, v nichž se mutace zodpovědná za vznik dětské polycystické choroby ledvin vyskytuje nejčastěji. Pokud budeme mít „štěstí“ a najdou mutaci u mě i u Saši, tak v příštím těhotenství bude možné provést genetické testy. Pokud embryo opět zdědí oba geny s mutací, bude nezbytné příští těhotenství ukončit do 12. týdne. Poté bude možné podstoupit IVF neboli umělé oplodnění. Buňky se oplodní mimo dělohu, embryo se znovu zkontrolují a „zasadí“ se jen zdravé.

Pokud se žádné mutace nenajdou, riziko opakování v našem případě už navždy zůstane 25 %. Je to jednoduché jako školní úloha na výpočet pravděpodobnosti projevu hnědookosti dětí. Máme hnědookou mámu a hnědookého tátu, gen pro hnědookost je dominantní, to znamená, že se projeví ve vzhledu. Víme ale, že každý z nich má modroookého rodiče, který jim předal recesivní (tj. pasivní, nijak se neprojevující) gen pro modroookost. Jaká je pravděpodobnost, že se těmito dvěma hnědookým lidem narodí modroooký chlapec? Pokud se matčin dominantní gen pro hnědookost spojí s otcovým dominantním genem pro hnědookost, tak oči chlapce budou hnědé. Pokud se dominantní gen pro hnědookost jednoho z rodičů spojí s recesivním genem pro modroookost druhého rodiče, tak i v tomto případě budou oči dítěte hnědé, protože dominantní gen vyhrává. Pokud se spojí dva recesivní geny pro modroookost, bude z toho chlapec s modrýma očima. Pravděpodobnost je tedy jedna ku čtyřem.

Nevím, jakou barvu očí má náš chlapec. Tedy jakou barvu očí měl náš chlapec. Asi šedivou, protože já, Saša i naše dcera máme šedivé oči. Nicméně recesivní gen pro hnědookost má evidentně každý z nás. Stejně jako recesivní gen pro polycystózu. A pokud se můj recesivní (tj. neprojevující se) gen pro polycystózu spojí se Sašovým recesivním genem polycystózy, vznikne z toho mrtvý chlapec. Další mrtvý chlapec s obrovskými ledvinami. Pravděpodobnost je jedna ku čtyřem.

Lékařka, která ten den sloužila směnu, nám potřásá rukou: „Tak hodně štěstí. Doufám, že vás na naší klinice ještě uvidím při radostnější příležitosti. Až budete příště rodit, tak k nám přijďte. Výsledky pitvy vám zašleme poštou. Také vám sdělíme datum a místo pohřbu vašeho dítěte. Když budete chtít, můžete přijet na pohřeb.“

„Budete mi předepisovat antibiotika?“

„Proč? Infekci nemáte.“

„No... v Rusku se v takových případech antibiotika předepisují každé ženě. Preventivně.“

„My to takhle neděláme. Proč zbytečně zasahovat do organismu?“

„Za pár dní mám přijít na kontrolu, že?“

„Jenom pokud by se něco dělo. Prohlídku máte naplánovanou za jeden, dva měsíce. To už nejspíš budete v Moskvě. Tohle je pro vás,“ podává mi zapečetěnou obálku.

„Co tam je?“

„Něco na památku vašeho dítěte.“

Odtáhnu ruku.

„Nebojte se. Není tam nic hrozného. Jenom fotky. Máme studie, které říkají, že ženy se cítí mnohem lépe, když mají možnost se někdy podívat na fotku svého dítěte.“

Beru si obálku, ale ani ten den a ani další, ji neotevřu.

Třetí den v našem pronajatém berlínském bytě piju kávu se smetanou a najednou mě přepadá prudký nával úzkosti, bolí mě na hrudi a na tričko začne prosakovat mateřské mléko. Bílé teplé mléko, které nemá kdo pít, představuje můj stesk.

Můj stesk se nedá zastavit hormonální pilulkou na zastavení laktace.

Jdu do koupelny, postavím se pod sprchu a zírám, jak po mne ztéká mléko a krev. Voda na dně koupelny se zbarvuje dohněda.

Potom se vrátím a otevřu obálku, ve které je zapečetěna vzpomínka na naše dítě. Prohlížím si jeho obličej. Jeho ukřivděné pokrčené rty, které se ode mne nikdy nenapijí mléka. Kromě fotky je v obálce ještě složený lístek. Rozbalím ho a vidím drobkové inkoustové otisky malé ruky a nohy.

Modrým inkoustem natřeli dlaň studenou jako včerejší těsto a přitiskli ji k tomuto papíru.

Rty se dotýkám papíru, těch inkoustových obtisků. S další vlnou stesku přichází další mokré skvrny na mém tričku.

Druhý den dostávám ještě jednu pilulku na potlačení laktace. Přestává se po ní tvořit mléko. Stesk však zůstává.

5. PRÁCE NA PŘEKLADU

Tato kapitola se věnuje popisu práce na překladu, která byla mnohem náročnější, než jak se na počátku mohlo zdát. Mohu potvrdit, že vzájemná typologická blízkost českého a ruského jazyka může být v něčem výhodou, avšak zároveň s sebou přináší mnoho překladatelských úskalí. Pro mne tím nejtěžším úskalím bylo odpoutat se od ruského slovosledu a při opakovaném čtení znovu vidět a nacházet příklady nežádoucí interference v oblasti syntaxe a lexika. S odstupem času jsem prováděla revizi, překlad jsem opakovaně upravovala tak, aby zněl v českém jazyce přirozeně a čtivě. Kladla jsem důraz na to, aby se k výchozího textu nevytratily pasáže a obraty, které dílo ozvláštňují, a aby byly zachovány funkčnost a ekvivalentnost textu.

Charakteristika autorčina stylu se samozřejmě promítá do problematiky překladu. Vyprávění Anny Starobiněcové působí velmi klidným a plynulým dojmem. Srozumitelné a logické vyjadřování přispělo k ulehčení fáze pochopení a interpretace předlohy. Nedochozelo k nejasnostem či nepochopení toho, co se nám autorka snaží předat. Celkově bych náročnost výchozího textu pro překlad hodnotila jako středně náročnou, přesto se v textu vyskytovala řada míst, která ho z pohledu překladatele činila obtížným. Při zvažování různých metod a postupů jsem vycházela z poznatků v odborné literatuře. Jednalo se především o překlad termínů, idiomů, vlastních jmen, zeměpisných názvů, frazeologie či reálií.

V plné míře souhlasím s tvrzením, že překlad nelze tvořit mechanicky a není možné se soustředit pouze na práci s jazykem, ale je nutné využívat i teoretické znalosti z dalších oblastí a uvádět je do kulturně-historických souvislostí. Bylo třeba mít neustále na mysli, že čeština a ruština jsou jazyky s odlišnou strukturou, v každém z nich je jiný způsob myšlení, jiná frekvence používání sloves a ustálených vazeb, to, co v jednom jazyce působí elegantně, v jiném jazyce může působit nevhodně.

Zároveň považuji za důležité si jako překladatel vyhranit svůj postoj k autorovi a výchozímu textu. V tomto ohledu souhlasím s myšlenkou překladatele Jana Zábrany: „Neztotožňuji se s překládaným autorem nikdy. On a já jsme dva různí lidé se zcela rozdílnými úkoly. On věc napsal, já ji mám přeložit.“⁵³

⁵³ZÁBRANA, Jan. *Potkat básníka: Eseje a úvahy*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0936-3. -s. 372

5.1 Postup překládání

Každý překladatelský proces začíná seznámením se s originálem. Na začátku tedy bylo třeba stanovit překladatelský postup, ze kterého budu vycházet. Česká, slovenská i ruská translologie poskytuje mnoho pohledů na tuto otázku. Nabídka postupů překlada je různorodá, některé se na sebe navzájem odvolávají, jiné jsou odlišné, ale každá z nich dělí proces překlada na více či méně dílčích fází, a z každé se můžeme něčím inspirovat. Já se ve své práci opírám o postup nejvýznamnějšího českého teoretika překlada Jiřího Levého. Levý ve svém díle *Umění překlada* vymezuje tři základní fáze překladatelské práce, jsou jimi pochopení předlohy, interpretace předlohy a přestylizování předlohy.

Ve fázi pochopení předlohy se překladatel v roli pozorného čtenáře seznamuje s originálem a žádá se od něj pochopení zobrazované skutečnosti. Nejde pouze o zevrubné čtení, ale o uvědomělé poznání díla, jeho ideových a estetických hodnot a filologické pochopení výchozího textu.⁵⁴

Ve fázi interpretace předlohy nestačí pouze jazykový překlad, ale je třeba text interpretovat. Jazyk překlada nemusí být vždy schopen nabídnout ekvivalent v tak širokém nebo mnohoznačném významu jako jazyk přelohy. V takové situaci překladatel význam specifikuje na základě skutečnosti, která se skrývá za textem. Překladatel vychází z charakteristických rysů díla a jeho cílem je tyto rysy uchovat a přenést do cílového jazyka. Pro realistické pojetí díla je nezbytné, aby se překladatel oprostil od subjektivních pocitů a čtenářské vztahovačnosti a byl schopen nalézt objektivní smysl díla. Měl by si být všeho vědom, aby svými jazykovými a uměleckými úpravami umělecké dílo nezhodnotil.⁵⁵

Závěrečnou fází Levý nazývá přestylizováním předlohy. V této fázi se překladatel nachází v procesu neustálého rozhodování se a výběru vhodných jazykových prostředků a překladatelských postupů. Tyto činnosti přetváří překladatelské řemeslo v umění. Výchozí a cílový jazyk obsahují rozdílné pojmenovávací struktury, jejich jazykové prostředky nejsou ekvivalentní, nekryjí se jejich významy a estetické hodnoty a jejich překlad nelze provádět mechanicky. Překladatel by měl oplývat živou jazykovou představivostí, vynalézavostí a stylistickým nadáním.⁵⁶

⁵⁴ LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X. -s. 53-57

⁵⁵ Tamtéž, s. 59-67

⁵⁶ Tamtéž, -s. 68-82

6. TRANSLATOLOGICKÝ KOMENTÁŘ

V následujících podkapitolách se věnuji jednotlivým překladatelským jevům, které představovaly nejzajímavější a nejkomplicovanější místa z celého překladu. Vytvoření komentáře bylo propojeno se studiem odborné literatury, kterou jsem představila v úvodu této práce. Načerpáné poznatky z prací českých, ruských, slovenských a bulharských translatoLOGŮ jsem dále aplikovala na vlastní překladový materiál.

6. 1 Otázka přeložitelnosti v překladu

Jedním z nejdiskutovanějších témat na poli translatoLOGIE je otázka přeložitelnosti, která již od dob prvních úvah o překládání zůstává předmětem polemik. Názory teoretiků se pohybují na škále od absolutní nepřeložitelnosti až po absolutní přeložitelnost. Slovenský teoretik Anton Popovič ve svém díle *Teória umeleckého prekladu* o těchto postojích hovoří jako o překladatelském optimismu a pesimismu. Dle jeho názorů je otázka přeložitelnosti závislá na materiální povaze znaku a jeho nahrazení jiným znakem, přičemž nevyhnutelně dochází k posunu jejich hranic.⁵⁷

Karel Horálek ve své stati *K otázce přeložitelnosti* vyvrací humboldtovské chápání jazyka, které považovalo mluvnickou stavbu jazyka a strukturu myšlení za totožnou.⁵⁸ Takový názor zastává i Jan Zábřana, dokazují to jeho slova o tom, že dva jazykové systémy mají odlišnou strukturu i způsob myšlení, jejich stylistické, jazykové i tematické roviny jsou zcela nesouměřitelné.⁵⁹ V této souvislosti Barchudarov hovoří o tom, že text překladu nikdy nemůže být rovnocenným a absolutně ekvivalentním k textu originálu a hovoří o takzvaně nevyhnutelných ztrátách, které označuje pojmem *неизбежные потери*.⁶⁰ Nevyhnutelné ztráty se potom překladatel snaží vyrovnat kompenzacemi.⁶¹

Změnu v pohledu na otázku přeložitelnosti přinesly nové poznatky z lingvistiky o tom, že všechny přirozené jazyky jsou univerzální a za pomoci různých jazykových prostředků může být vyjádřena jakákoliv skutečnost, podstatné je, aby plnily stejnou

⁵⁷ POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu: aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. 2. preprac. a rozš. vyd. Bratislava: Tatran, 1975, 293 s. Okno, zv. 14. ISBN (Váz.), s. 13-15

⁵⁸ HORÁLEK, Karel. K otázce přeložitelnosti. *Slovo a slovesnost: List pražského lingvistického kroužku*. Praha: Melantrich, 1963, 24. ISSN 0037-7031. -s. 161-163

⁵⁹ ZÁBRANA, Jan. *Potkat básníka: Eseje a úvahy*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0936-3. -s. 372

⁶⁰ БАРХУДАРОВ, Леонид Степанович. *Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода*. Москва: Международные отношения, 1975. -s. 11

⁶¹ HUŤKOVÁ, Anita. *Vybrané kapitoly z teórie prekladu literárno-umeleckých textov: Učebné texty*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2003. ISBN 80-8055-831-0. -s. 59

pragmatickou funkci.⁶² V 70. letech 20. století došli západní teoretici k poznání, že v překladu nejde pouze o ekvivalenci slov, ale především o funkci celého textu. Při interpretaci textu hraje roli mnoho faktorů, kulturní kontext, mezikulturní vazby a další.⁶³

Z teoretických poznatků vyplývá, že na interpretaci textu a následné přestylování výchozího textu má vliv mnoho nesouměřitelných faktorů – jazyk, myšlení a kultura. Překladatel by se měl co nejvíce snažit o zachování pragmatické funkce. Teoretici uznávají, že každý překlad něco ztrácí, avšak překladatel má možnost tyto ztráty vyvážit kompenzací.

6.2 Překlad vlastních jmen

Jedním ze základních překladatelských problémů je práce s vlastními jmény neboli antroponymy. Vycházím z pojetí V. Strakové, která v publikaci *Překládání a čeština* uvádí, že jména hlavních postav procházejí celým textem a nevhodný překlad by mohl celé dílo negativně poznamenat. Při překladu vlastních jmen hraje roli vzájemná blízkost jazyků, to znamená, o jaké dva jazyky se jedná a jaký je vztah jejich grafických systémů. Jiný postup zvolíme při překladu jmen anglického původu a jinak se zachováme při převodu ruských jmen.⁶⁴

V českém prostředí se překladem vlastních jmen zabývá kromě jiných Stanislava Špačková. Ve své práci *Rusko-česká ekvivalence propriálního lexika* uvádí následující definici: „Vlastní jméno je speciální jazykový prostředek mající charakter substantiva nebo pojmenovacího spojení, jehož funkcí je označovat jedince.“⁶⁵ Metodická příručka Svazu ruských překladatelů *Письменный перевод, рекомендации переводчику, заказчику и редактору* doporučuje při překladu antroponym vycházet ze studií vědeckých autorit, jelikož není ukotven žádný komplexní postup, jak nakládat s překladem vlastními jmen z ruského jazyka či naopak.⁶⁶

⁶² MALÝ, Radek. *Příběhy básní a jejich překladů*. 1. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 2014. ISBN 978-80-87895-07-8. -s. 128

⁶³ JETTMAROVÁ, Zuzana. *Mozaiky překladu: K 90. výročí narození Jiřího Levého (1926-1967)*. 1. Praha: Univerzita Karlova, 2016. ISBN 978-80-246-3328-2. -s.8

⁶⁴ KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ. *Překládání a čeština*. Praha: H&H, 1994. ISBN 80-85787-14-8. - s. 172-174

⁶⁵ ŠPAČKOVÁ, Stanislava. *Rusko-česká ekvivalence propriálního lexika: Vlastní jména v překladu*. Brno: MuniPress, 2017. ISBN 978-80-210-8688-3. -s. 18

⁶⁶ *Письменный перевод. Рекомендации переводчику, заказчику и редактору*. 2. Москва, 2012 г. Составитель: Н. Дулленский (НЛП, СПР). Редактор: Е. Масловский (СПР), online] Dostupné z: <https://study-english.info/Translation-recommendations-2012.pdf>, s. 26

Rozsáhlou studii v oblasti translatické onomastiky představuje dílo D. I. Jermoloviče *Имена собственные: теория и практика межъязыковой передачи*, které obsahuje podrobnou metodiku překladu vlastních jmen s ohledem na různé typy a žánry textů.⁶⁷ Já se opírám o pojetí Stanislavy Špačkové, která ze studií Jermoloviče vychází a jednotlivé metody přizpůsobuje rusko-českému prostředí.

Ve výchozím textu se vyskytují jména ruského a německého původu. Převod ruských jmen nečinil žádné obtíže, jelikož v češtině existují jejich překladové paralely: *Анна* – *Anna*, *Александр* – *Alexandr*, *Наташа* – *Nataša*. Pro převod příjmení *Демидов* jsem použila metodu transkripce: Děmidov. Překlad jmen německého původu byl komplikovanější, jelikož jsem se dostala do situace, kterou popisuje V. Straková: „Každý, kdo pracuje s ruskými prameny, ví jistě ze své praxe, že se v nich často setkává se jmény neruských autorů převedených do cyrilice, a to začasť bez uvedení výchozí podoby (v latince). Jde-li o jména obecně známá, je věc jednoduchá. Složitější je situace tam, kde jde o nové, začínající autory, nebo autory oboru, který je nový. Zde pak nelze (bez faktické znalosti) stanovit jednoznačně výchozí podobu (např. Меклиш).“⁶⁸

Výchozí text obsahoval německé jméno *Калаш* bez uvedení původního znění v latince. V otázce přejímání západoevropských jmen má čeština a ruština odlišnou tradici. Pokud jde o převod mezi nepříbuznými jazyky (např. čeština a němčina), jsou vlastní jména častěji transkribována nebo transplantována.⁶⁹ V češtině je podle Strakové zvyklostí západoevropská příjmení přejímat vždy ve výchozí grafické písemné podobě.⁷⁰ Rozhodla jsem dodržet tuto zvyklost, a přestože nebylo možné nalézt a jednoznačně určit výchozí podobu příjmení *Калаш*, snažila jsem se příjmení rekonstruovat nejpravděpodobnější možnou verzí a výsledným řešením je *Kalash*.

S překladem jmen se pojí i otázka přechylování. Při oslovování a identifikaci žen se v češtině vychází z gramatické tradice.⁷¹ M. Knappová doporučuje v překladové literatuře ženská příjmení přechylovat.⁷² Jméno *доктор Мальмберг* jsem transkribovala a následně přechýlila jako *doktorka Malmbergová*.

⁶⁷ ЕРМОЛОВИЧ, Дмитрий Иванович. *Имена собственные: Теория и практика межъязыковой передачи*. Москва: Р. Валент, 2005. ISBN 978-5-93439-153-4.

⁶⁸ Tamtéž, s. 172

⁶⁹ ŠPAČKOVÁ, Stanislava. *Rusko-česká ekvivalence propriálních lexik: Vlastní jména v překladu*. Brno: MuniPress, 2017. ISBN 978-80-210-8688-3. -s. 26

⁷⁰ Tamtéž, s. 172

⁷¹ KNAPPOVÁ, Miloslava. Začleňování cizích ženských příjmení do češtiny. *Naše řeč*. 1981, 64(2), 59-64.

⁷² KNAPPOVÁ, Miloslava. K překládání osobních jmen. *Naše řeč*. 1983, 66(3), 169-173.

Zajímavým místem byl překlad symbolických přezdívek hlavních postav – Барсук Старший, Барсук Младший, Барсучек Наименший. Vzhledem k tomu, že jde o pojmenování členů rodiny, za příznivé řešení považují překlad jmény *Velký Jezevec, Malá Jezevčice a Malé Jezevče*.

6.3 Překlad zeměpisných názvů

Samostatný problém představuje překlad místních názvů neboli toponym. Jde o objekty fixované v mapách, které mají identifikační charakter. Stanislava Špačková ve své metodice uvádí, že při převodu takových názvů se obvykle bere v potaz podobnost grafických systémů, stupeň frekvence názvu, míra domestikace a dobové zvyklosti.⁷³ Metody translace toponym se mohou v jednotlivostech lišit v závislosti na textovém žánru. Pro překlad zeměpisných názvů ruský teoretik Barchudarov doporučuje metodu transkripce nebo transliterace.⁷⁴

V textu byly uvedeny názvy míst, která nejsou příliš frekventovaná a pro českého čtenáře známá. Německé názvy jsem vyhledávala v originálním znění v latině a následně je transliterovala. Název ulice *Шпеннерстрассе* (v němčině: Spenerstraße) jsem transliterovala jako *Spenerstrasse*, *клиника Шарите* (v němčině: Charité) jako *klinika Charité*. Transliteraci jsem použila i v případě *улица Опарина* – *Oparinova ulice*. Barchudarov uvádí, že při překladu bezekvivalentního lexika je třeba dbát na zachování pragmatické funkce a doporučuje informaci, která je ve výchozím jazyce obsažena implicitně, vyjádřit v cílovém jazyce explicitně.⁷⁵ Vložené významy mají dovysvětlovací a informační funkci pro cílového čtenáře.⁷⁶ Pro překlad názvu *Хамовники* jsem zvolila transliteraci a doplňující opis *moskevská městská čtvrť Chamovniki*.

Dalším příkladem je název nemocnice *Инфекционная больница на Сокольной Горе*. Při hledání vhodného ekvivalentu se nabízela možnost název přeložit jako *Infekční nemocnice na Sokolí Hoře*, ovšem tento kalk z mého pohledu neobsahuje vhodné komponenty, s ohledem na kontextovou sémantiku jsem se přiklonila k metodě substituce a zvolila variantu *Klinika infekčních onemocnění na Sokolí Hoře v Moskvě*.

⁷³ ŠPAČKOVÁ, Stanislava. *Rusko-česká ekvivalence propriálních lexika: Vlastní jména v překladu*. Brno: MuniPress, 2017. ISBN 978-80-210-8688-3., s. 20

⁷⁴ БАРХУДАРОВ, Леонид Степанович. *Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода*. Москва: Международные отношения, 1975. -s. 126

⁷⁵ Tamtéž, -s. 126

⁷⁶ НУТКОВА, Anita. *Vybrané kapitoly z teorie překladu literárno-umeleckých textov: Učebné texty*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2003. ISBN 80-8055-831-0. -s. 56

Otázkou zůstalo, jak naložit se samotným geonymem *Соколиная Гора*. V publikaci Překládání a čeština V. Straková uvádí, že: „V odborných textech není problém uvádět podoby dvě a více, např. Tehdy působil Purkyně ve Vratislavi (pol. Wrocław, něm. Breslau).“⁷⁷ V našem případě nejde o překlad odborného textu, avšak román má dokumentární charakter a geografické názvy nesou identifikační funkci. Pokud použijeme metodu kalkování, výsledná podoba bude i nadále fonologicky velmi blízká originální podobě. Stanislava Špačková navíc tvorbu kalků mezi ruštinou a češtinou označuje za příznačnou (např. Черный ручей – Černý potok). Zároveň uznává, že překladatel musí mnohdy rozhodovat mezi transkripcí a kalkem, avšak ne vždy je jednoznačné, která z metod je vhodnější.⁷⁸ Domnívám se, že nejvhodnějším řešením je zdvojený převod s uvedením transkripce v závorce, neboť je důležité zachování obsahové, grafické i zvukové podoby – *Klinika infekčních onemocnění na Sokolí Hoře v Moskvě (Infekcionaja bolnica na Sokolinoj Gore)*.

6.4 Překlad titulu knihy a názvů kapitol

Začněme myšlenkou Zbyňka Fišera z publikace *Překlad jako kreativní proces*: „Titul je maják, jímž na sebe kniha upozorňuje a přitahuje pozornost.“⁷⁹ Proti tomuto tvrzení snad nelze nic namítnout a v podobném duchu se nesou vyjádření i dalších teoretiků. Titul má silnou pozici v textu, jelikož je tím prvním, co čtenář či potenciální zájemce o přečtení uvidí, a měl by v něm vzbudit touhu si knihu ihned přečíst v celém jejím rozsahu. Olga Krijtová ve své knize *Pozvánka k překladatelské praxi* navíc dodává, že žijeme v době tržního hospodářství a neméně důležitou funkcí názvu by mělo být přilákání potenciálního zákazníka a vzbuzení ochoty si knihu zakoupit.⁸⁰ Odlišný názor zastává Zlata Kufnerová, neboť podle její teorie by se měl překladatel při překladu řídit především zásadami funkční ekvivalence a nepodléhat tomu, co diktují módní trendy. Kufnerová uvádí, že od druhé světové války bylo přinejmenším 80 % titulů přeložených knih přesným sémantickým překladem originálu.⁸¹

⁷⁷ KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ. *Překládání a čeština*. Praha: H&H, 1994. ISBN 80-85787-14-8. -s. 175

⁷⁸ ŠPAČKOVÁ, Stanislava. *Rusko-česká ekvivalence propriálních lexik: Vlastní jména v překladu*. Brno: MuniPress, 2017. ISBN 978-80-210-8688-3. -s. 24

⁷⁹ FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces: teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host, 2009, 320 s. Studium, sv. 28. ISBN 9788072943432. -s.124

⁸⁰ KRIJTOVÁ, Olga a Veronika ter HARMSEL HAVLÍKOVÁ. *Pozvání k překladatelské praxi: kapitoly o překládání beletrie*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Apostrof, 2013, 154 s. ISBN 978-80-87561-28-7. -s. 81

⁸¹ KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ. *Překládání a čeština*. Praha: H&H, 1994. ISBN 80-85787-14-8. -s. 149

Této problematice se věnuje i Jiří Levý, který rozlišuje dva typy knižních titulů, jsou jimi název popisný a název symbolizující. Název popisný většinou jmenuje hlavní osobu a žánr (např. Žižň Aleksandra Něvskogo), zatímco název symbolizující je zkratkový, snadno zapamatovatelný a obsahuje typizující symbol, který je rovněž obrazným přenosem tématu.⁸²

V případě románu *Посмотрю на него* se jedná o název symbolizující. V maximální míře respektuji znění originálu a překládám sémanticky shodným titulem *Podívej se na něho*. Ačkoliv v Levého *Umění překladau* se na jednom místě nachází výrok, že: „Název musí být jako jídelní lístek: čím méně prozrazuje o obsahu, tím je lepší.“⁸³, já navrhuji z čistě pragmatického hlediska knihu doplnit i podtitulem *Autobiografický příběh o ztrátě nenarozeného dítěte*. Domnívám se, že díky podtitulu může kniha v českém prostředí oslovit více čtenářů, kteří autorku a její příběh zatím neznají.

Při překladau názvů kapitol mě v kolektivní monografii *Kdopak by se překladau bál?* zaujala myšlenka: „Titulek je zároveň metatextem, který vypovídá o jiném textu, například o knize.“⁸⁴ Název povídky je tedy možné chápat jako metatext k jejímu obsahu. Jedna z kapitol nesla název *Выбор. Эти странные три дня*. Kufnerová radí držet se stylových zvyklostí a přizpůsobovat syntaktickou strukturu názvů a titulů běžným domácím formám.⁸⁵ Provedla jsem syntaktickou transformaci, název zní přirozeně a naprosto výstižně shrnuje hlavní sdělení z celé kapitoly – *Tři dny na rozmyšlenou*.

Dalším zajímavým místem byl překlad názvu kapitoly *Психолог из дальнего космоса*. Nabízely se varianty *Psycholožka z dálného vesmíru* nebo *Psycholožka z Marsu*. Šlo o to rozhodnout, která z konotačních složek bude vhodnější pro spoluvytváření obsahu. Ruský teoretik Barchudarov hovoří o tzv. metaforických významech slov, které mohou být v různých jazycích odlišné. Dostáváme se ke konotacím, které se zakládají na pragmatickém významu slov. Konotace jsou asociace, které dané slovo vyvolává u rodilých mluvčích příslušného jazyka.⁸⁶

⁸² LEVÝ, Jiří. *Umění překladau*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X. -s. 153-154

⁸³ LEVÝ, Jiří. *Umění překladau*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X. -s. 154

⁸⁴ HRDINOVÁ, Eva Maria, Marie WERBOVÁ, Lukáš MOTYČKA, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ. *Kdopak by se překladau bál?*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2011. ISBN 978-80-7368-969-8. -s.22

⁸⁵ KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ. *Překládání a čeština*. Praha: H & H, 1994. ISBN 80-85787-14-8. -s. 151

⁸⁶ БАРХУДАРОВ, Леонид Степанович. *Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода*. Москва: Международные отношения, 1975. -s.123

Dagmar Knittlová se k převodu konotačních složek v publikaci *K teorii i praxi* překladu vyjadřuje takto: „Dnes se vesměs dává přednost překladu funkčnímu před překladem filologickým.“⁸⁷ Výstižnější konotaci obsahovala varianta *Psycholožka z Marsu*. Mám za to, že v běžném hovoru může být člověk z Marsu chápán jako někdo odlišný se zvláštními zvyklostmi, zatímco pokud hovoříme o nějaké osobě v přímé souvislosti s vesmírem, spíše to evokuje vesmírné lety člověka na Měsíc a není zažité toto spojení používat v přeneseném významu. Výsledným řešením tedy bylo *Psycholožka z Marsu*.

6.5 Překlad reálií

Román se z velké části odehrává v ruském prostředí, není tedy možné se reáliím vyhnout. Pozoruji však, že jejich výskyt není tak hojný, jako tomu bývá v jiných textech umělecké literatury. Vysvětluji si to tím, že převážná část děje je zasazena do sterilního lékařského prostředí, kde není příliš prostoru pro kulturní specifika.

Akademický slovník cizích slov vymezuje pojem reálie jako „věcné poznatky, údaje, informace charakteristické pro obraz určité doby, kulturní nebo zeměpisné prostředí, životní styl apod., zvláštní poznatky o životě a kultuře určitého národa.“⁸⁸ Ottova všeobecná encyklopedie charakterizuje reálie podobně jako věcné údaje a charakteristická dílčí fakta.⁸⁹ Ruský teoretik Barchudarov rozšiřuje pojetí reálií o nehmatatelné prvky spojené s duchovní kulturou a počítá mezi ně i situace, které jsou charakteristické pro život v dané zemi, a které nositelé jiných jazyků nezažívají.⁹⁰ Otázce přeložitelnosti reálií se ve svém díle *Непереводимое в переводе* věnují bulharští translatologové Vlachov a Florin. Podle jejich pojetí jsou reálie specifické svým úzkým vztahem mezi referentem, daným předmětem, pojmem nebo jevem; národem, zemí, kmenem, pokolením či společenstvím; a historickým časovým obdobím. Dále uvádějí, že při rozlišování reálií je nutné vycházet z toho, co máme a nemáme v naší zemi, a co vnímáme jako naše a cizí.⁹¹

⁸⁷ KNITTOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, 215 s. ISBN 8024401436. -s. 57

⁸⁸ KRAUS, Jiří, DVOŘÁČEK, Petr, ed. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005, 879 s. ISBN 80-200-1351-2. -s. 684

⁸⁹ BULISOVÁ, Jiřina. *Ottova všeobecná naučná encyklopedie ve dvou svazcích: M-Ž*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003. ISBN 80-7181-947-6. -s. 299

⁹⁰ БАРХУДАРОВ, Леонид Степанович. *Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода*. Москва: Международные отношения, 1975. -s. 95

⁹¹ ВЛАХОВ, Сергей а Сидер ФЛОРИН. *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения, 1980. - s. 30-31

Existuje mnoho klasifikací, nejčastěji se reálie rozdělují na geografické, etnografické a společensko-politické. Zdeňka Vychodilová ve své publikaci *Введение в теорию перевода для русистов* zmiňuje dva základní postupy pro jejich překlad, jsou jimi transkripce a opisný překlad, který může být realizován různými postupy – kalkováním, částečným kalkováním, záměnou odpovídající reálií či adaptací.⁹²

Pokud jsou reálie něčím, co je typické pro jeden národ či kulturu a v jiné kultuře se to nevyskytuje, vyplývá z toho, že půjde o obtížně přeložitelné prvky. Fedorov ve své práci *Основы общей теории перевода* řadí reálie do bezekvivalentního lexika a připouští, že při překladu může docházet k významovým výkyvům či různým variantám překladu.⁹³ Role překladatele spočívá v pragmatickém adaptování výsledného textu takovým způsobem, aby byl pro cílového čtenáře co nejsrozumitelnější.⁹⁴

V textu se objevilo spojení *Три мушкетера с Боярским*. Jde o sovětskou verzi filmu *Tři mušketýři* z roku 1978, ve které jednu z hlavních rolí ztvárnil herec Michail Bojarskij. Pro docílení pragmatického překladu bylo třeba brát v potaz mimojazykovou zkušenost čtenáře. Nelze očekávat, že český čtenář bude znát jména ruských herců z minulého století. Dagmar Knittlová v knize *K teorii a praxi překladu* s ohledem na pragmatické působení vyděluje dva typy překladatelských řešení – přidávání informací či vypouštění informací. V případě vypouštění informace se vypouští specififikující sémantická složka nebo se celé pojmenování nahradí obecnějším výrazem.⁹⁵ Vypustila jsem sémantickou složku a nahradila ji generalizujícím opisem. *Три мушкетёра с Боярским* jsem přeložila jako *Tři mušketýři se sovětským hereckým obsazením*.

6.5.1 Kulturní narážky

Dalším momentem, který stěžuje překladateli jeho práci, jsou kulturní narážky. Bohuslav Ilek je odlišuje od materiálních reálií a řadí je k aluzím a podotýká, že je třeba s nimi nakládat jinak, jelikož přesný překlad takových narážek často nebývá funkční.⁹⁶

⁹² VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 60. ISBN 978-80-244-3417-9. -s. 60-61

⁹³ ФЕДОРОВ, А. В. *Основы общей теории перевода: Лингвистические проблемы*. 5. Москва: Филология три, 2002. ISBN 5-8465-0019-6. -s. 199

⁹⁴ KNITTOVÁ, Dagmar. „K pragmatickému aspektu překladu.“ In: *Slavica Pragensia XXIV.: Problémy překladu a tlumočení : (teorie - výuka - praxe)*. Editor Milan HRALA, editor Ladislav ZADRAŽIL. Praha: Univerzita Karlova, 1981. – s. 60

⁹⁵ KNITTOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, 215 s. ISBN 8024401436. -s. 82

⁹⁶ KUJNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ. *Překládání a čeština*. Praha: H&H, 1994. ISBN 80-85787-14-8. -s.155

V případě mého výchozího textu se jednalo o slova hudebního textu. Z Ilkova pojetí vychází J. Povejšil, který ve stati *Kulturní kontext a aluze* nabízí dva postupy – za pomoci vnitřní vysvětlivky text přeložit nebo sáhnout k substituci a užít českého kánonu.⁹⁷

Úryvek z tradiční ruské ukolébavky jsem substituovala českou tradiční ukolébavkou, která plní roli funkčního ekvivalentu a uchovává pragmatické působení textu. Domnívám se, že autorčiným záměrem bylo u příjemce vyvolat auditivní představy, vybavení si melodie a tónů dané ukolébavky, zavzpomínat na chvíle, kdy jsme tuto píseň slýchali jako děti. Cílem tedy nebyl překlad veršů jako takových, ale přenesení funkčnosti celého celku. Ruština a čeština jsou blízké jazyky a při porovnání melodie a znění obou ukolébavek mohou říci, že znějí velmi podobně. Text ukolébavky ve výchozím jazyce: *Спит Гавана, спят Афины, спят осенние цветы... В Черном море спят дельфины, в Белом море спят киты*, jsem převedla metodou substituce domácí analogií: *Spi, děťátko, spi..., zavři očka svý..., Pánbůh bude s tebou spáti, andělícci kolébati. Spi, děťátko, spi*. Takový postup, kdy je výchozí realie nahrazena prvkem domácím, je možné rovněž označit jako naturalizaci.⁹⁸

6.6 Překlad frazeologismů

Frazeologismy patří k lexikálnímu bohatství jazyka a překladatel by se měl v této oblasti umět orientovat u obou jazyků, jelikož základním předpokladem pro práci s frazeologismy je jejich identifikace v textu. Pochopitelně nikdo nemůže znát všechny frazeologismy na světě, je třeba si toto uvědomovat a plně aktivovat svůj jazykový a překladatelský cit, který vede ke zpozornění u patřičných obrátů a následnému prověření, zdali se nejedná o frazeologismus. Frazeologie je zároveň označení pro vědeckou disciplínu zabývající se studiem a popisem frazeologismů.

K zakladatelům frazeologie jako lingvistické disciplíny v Rusku patří V. V. Vinogradov, který z hlediska sémantiky vyděluje frazeologické srůsty (*фразеологические сращения*), frazeologické jednotky (*фразеологические единства*) a frazeologická spojení (*фразеологические сочетания*).⁹⁹ Vinogradovovu klasifikaci rozšířil teoretik N. M. Šanský o skupinu frazeologické výrazy (*фразеологические выражения*), ke kterým řadí přísloví, rčení, okřídlená slova a ustálená slovní spojení.

⁹⁷ KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ. *Překládání a čeština*. Praha: H&H, 1994. ISBN 80-85787-14-8. -s.156

⁹⁸ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 60. ISBN 978-80-244-3417-9. -s. 61

⁹⁹ ВИНОГРАДОВ, В. В. *Лексикология и лексикография: Избранные труды*. Москва: Наука, 1977. -s. 140-161

Šanský dále dělí frazeologismy podle jejich původu na ryze ruské a přejaté.¹⁰⁰ Mezi jazykovědci dochází k rozkolu v otázce vymezení ucelené terminologie a chápání hranic jednotlivých pojmů. Obecně se do oblasti frazeologie zahrnují frazeologismy, pranostiky, rčení, přísloví, pořekadla, okřídlená slova, ustálená slovní spojení a další. Frazeologismy slouží k pojmenování předmětů, jevů, dějů, stavů či vlastností a jejich charakteristickým rysem je ustálený pořádek jednotlivých komponentů.¹⁰¹ Šanský k hlavním znakům frazeologismů řadí i tzv. reprodukovatelnost, která je spojena s jejich ustáleností a užitím frazeologismů výhradně jako celků.¹⁰²

Teorie praví, že frazeologismy nelze překládat podle komponentů, nýbrž je třeba k nim přistupovat globálně. Jednotlivá slova, která jsou součástí frazému, sama o sobě nenesou žádný expresivní náboj. Jejich expresivita a obraznost funguje pouze tehdy, pokud jsou daná slova vnímána jako jeden celek.¹⁰³ Valerij Mokienko ve své stati *České ekvivalenty nové ruské frazeologie* vychází z ustálené typologie, která mezi frazeologií originálu a překladu vyděluje úplné ekvivalenty, částečné ekvivalenty, relativní ekvivalenty, frazeologické analogy a bezekvivalentní frazeologické jednotky.¹⁰⁴ Přenosem frazeologismů mezi ruským jazykem a dalšími cizími jazyky se ve svém díle *Фразеология современного русского языка* zabýval i ruský teoretik N. M. Šanský.

Ve výchozím textu jsem se setkala s příkladem frazeologického analogu. Taková situace nastává běžně a otevírá prostor pro překladatelovu kreativitu a představivost. Kufnerová radí chybějící ekvivalent nahradit opisem, kompenzací či dotvořením výrazu. „Při překladu frazeologismů jde totiž často o to, nikoliv překládat, nýbrž dosazovat, substituovat to, co se v dané situaci v daném jazyce říká.“¹⁰⁵

Zajímavé místo v překladu představovalo sousloví: *В одну воронку снаряд дважды не попадает*. Jde o vojenské přísloví, které do ruského jazyka vešlo v období druhé světové války a používá se v situacích, kdy se hovoří: „о событии, которое вряд-ли повторится“.

¹⁰⁰ ШАНСКИЙ, Н. М. *Фразеология современного русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Русский язык и литература"*. 4. Санкт-Петербург: Специальная Литература, 1996. ISBN 5-7571-0038-9. -s. 63

¹⁰¹ Учебный фразеологический словарь русского языка: Пособие для учащихся национальных школ/Е.А. БЫСТРОВА, А. П. ОКУНЕВА, Н. М. ШАНСКИЙ - Ленинград, Просвещение, 1984. -s. 3

¹⁰² ШАНСКИЙ, Н. М. *Фразеология современного русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Русский язык и литература"*. 4. Санкт-Петербург: Специальная Литература, 1996. ISBN 5-7571-0038-9. -s. 22

¹⁰³ JANOVEC, Ladislav, ed. *Svět v obrazech a ve frazeologii: World in Pictures and Phraseology*. Praha: Univerzita Karlova, 2017. ISBN 978-80-7290-964-3. -s. 17-18

¹⁰⁴ MOKIENKO, Valerij. *České ekvivalenty nové ruské frazeologie*. *Bohemistyka*. 2020. ISSN 1642-9893. Dostupné z: doi:10.14746/bo.2020.2.6, s. 219-220

¹⁰⁵ KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ. *Překládání a čeština*. Praha: H&H, 1994. ISBN 80-85787-14-8. -s. 85-88

Původ přísloví je odvozen od situace, kdy výbuch granátu vytvoří v zemi kráter, který se dá využít jako úkryt před dalšími střepinami a kulkami. Je totiž jenom malá pravděpodobnost, že by na stejné místo dopadl granát i podruhé.¹⁰⁶ Podle terminologie Šanského se jedná o ryze národní idiom.¹⁰⁷ Cesta k nalezení vhodného výrazu byla trnitá, ovšem nechtěla jsem dopustit ztrátu, ke které by došlo při překladu opisem. V Základním českém slovníku českých přísloví od Františka Čermáka se mi podařilo nalézt vhodný frazeologický analog s překvapivě stejným významem: *Blesk nikdy neudeří dvakrát na stejné místo.*¹⁰⁸ Ráda bych doufala, že i čtenář vyhodnotí výsledné řešení jako zdařilé.

Frazeologický výraz *к чёртовой бабушке* je ve *Фразеологическом словаре русского языка* charakterizován jako „выражение злобы, пренебрежение к кому-либо, желание отделаться, избавиться кого-либо или чего-либо и т. п.“¹⁰⁹ Zprvu jsem uvažovala nad překladem pomocí analogu *k dasu*, ovšem nakonec jsem tuto variantu vyhodnotila jako příliš zastaralou, troufám si tvrdit, že tento výraz by v dané situaci z úst dnešního člověka zcela jistě nezazněl. Frazém jsem substituovala výrazem *sakra*, jež v daném kontextu považuji za nejvhodnější situační ekvivalent. Zvolený výraz se používá pro vyjádření zlosti a zároveň obsahuje přiměřenou míru expresivity v porovnání s výchozím frazémem.

6.7 Překlad termínů

Překlad termínů býval podceňovanou oblastí, které se v historii teorie o překladu nevěnovala patřičná pozornost. O překladu termínů v umělecké literatuře toto tvrzení platí dvojnásob. Hned na začátek je třeba říci, že termíny se zásadně nemají překládat, ale hovoří se o takzvané substituci či překódování.

V. N. Komissarov charakterizuje termíny jako slova a slovní spojení označující specifické předměty a pojmenování z určité oblasti vědy nebo techniky. Klíčovou vlastností termínu je jednoznačnost, přesnost a jasnost.¹¹⁰ Ačkoliv je výskyt termínu charakteristický především pro odborný funkční styl, není výjimkou, že se s odbornými pojmy můžeme setkat

¹⁰⁶ *Dslov: Цитаты•Словарь•Книги* [online]. [cit. 2023-02-09]. Dostupné z: <https://dslov.ru/pos/p499.htm>

¹⁰⁷ ШАНСКИЙ, Н. М. *Фразеология современного русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Русский язык и литература"*. 4. Санкт-Петербург: Специальная Литература, 1996. ISBN 5-7571-0038-9. -s. 63

¹⁰⁸ ČERMÁK, František. *Základní slovník českých přísloví*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2013. ISBN 978-80-7422-258-0. -s. 15.

¹⁰⁹ МОЛОТКОВ, А. И. *Фразеологический словарь русского языка*. 2. Москва: Советская энциклопедия, 1968. -s. 524

¹¹⁰ КОМИССАРОВ, В. Н. *Теория перевода: Лингвистические аспекты*. Москва: Высшая школа, 1990. ISBN 5-06-001057-0. -s. 109

v jakémkoliv textu.¹¹¹ V *Antologii teorie odborného textu* Milada Hanáková používá pojem překódování a praví, že předmětem skutečného překladu se termín stává až v případě, pokud je překladatel nucen zvažovat a vybírat správný ekvivalent z více možností. Takové situace nastávají v případě odlišného jazykového zařazení do kontextu či při neexistenci příslušného rejstříku ekvivalentů.¹¹² Ján Horecký hovoří o substituci termínů a uvádí, že pokud je vědecký obor dostatečně rozvinutý, má svůj vlastní systém pojmů a termínů, které mají nadjazykový charakter a nezávisí na národním jazyku.¹¹³

Z teorie Horeckého v českém prostředí vychází Milan Hrdlička. Pokud nelze výraz substituovat, Hrdlička radí ke spolupráci přizvat odborného konzultanta. V našem případě jsou termíny zasazeny do uměleckého textu, který na jejich převod neklade tak striktní požadavky jako odborný styl. Zbyněk Fišer připouští, že v uměleckém stylu je možné pro účel doplňujících vysvětlivek a komentářů použít poznámky pod čarou.¹¹⁴

V románu *Посмотри на него* se nacházelo množství odborných názvů z lékařského prostředí. Při jejich překladu se opírám o postupy popsané Zdeňkou Vychodilovou v publikaci *Введение в теорию перевода для русистов*, kde uvádí, že pro dosažení adekvátního překladu termínů je třeba splňovat následující pravidla – nejprve přeložit jednotlivé termíny, poté vzájemně porovnat systém terminologie u obou jazyků a ověřit, zdali u významu a používání jednotlivých termínů nedochází k odchylkám.¹¹⁵ Pro ověření věcného významu termínů jsem vycházela z Velkého lékařského slovníku, Praktického slovníku medicíny a internetových zdrojů. Použití termínů v běžné praxi jsem konzultovala s odborníkem MUDr. Michaelou Ostrou, které děkuji za připomínky.

Nejoptimalnějším způsobem adekvátního překladu je případ substituce, kdy cílový jazyk nabízí úplný ekvivalent.¹¹⁶ Vzhledem k tomu, že v našem případě šlo o terminologii ze stabilizovaného tradičního oboru, nebyla práce s nimi příliš náročná. Nespornou předností převodu termínů byl jejich internacionální charakter.

¹¹¹ KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ. *Překládání a čeština*. Praha: H&H, 1994. ISBN 80-85787-14-8. -s.94

¹¹² GROMOVÁ, Edita, Milan HRDLIČKA a Vítězslav VILÍMEK. *Antologie teorie odborného překladu: Výběr z prací českých a slovenských autorů*. 3. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7368-801-1. -s. 46-47

¹¹³ GROMOVÁ, Edita, Milan HRDLIČKA a Vítězslav VILÍMEK. *Antologie teorie odborného překladu: Výběr z prací českých a slovenských autorů*. 3. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7368-801-1. -s. 59

¹¹⁴ FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces: Teorie a praxe funkcionalistického překládání*. 1. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-342-2. -s. 15-17

¹¹⁵ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 60. ISBN 978-80-244-3417-9. -s. 66

¹¹⁶ Tamtéž

Lékařská terminologie v českém jazyce mi umožnila nalezení takových ekvivalentních jednotek, které si již nežádaly dalšího doplnění a bylo možné je substituovat: *мифепристон* – *mifepriston*, *мизопроустол* – *misoprostol*, *медицинский консилиум* – *lékařské konziliární vyšetření*, *синдром Дауна* – *Downův syndrom*, *поликистоз почек инфантильного типа* – *polycystická ledvina infantilního typu*, *двусторонний мультикистоз* – *oboustranná multicystóza*, *интубация трахеи* – *tracheální intubace*.

6.8 Překlad cizojazyčných prvků v textu

V této podkapitole čerpám z poznatků Milana Hrdličky, který se v publikaci *Překladatelské miniatury* podrobně věnuje problematice překladu cizojazyčných prvků v uměleckém textu. Vícejazyčnost textu definuje jako „výsledek začlenění cizího jazyka do jazyka mateřského.“¹¹⁷ V našem případě se v textu nevyskytovaly dlouhé pasáže, pouze izolovaná slova či krátké fráze v angličtině: *baby, some surgery, this little baby has no chance, do you want to see your baby, i am really surprised, there is no reason why you should be in pain, breakfast time*.

Začlenění cizího jazyka se používá pro vytvoření atmosféry a cizojazyčný prvek zůstává v překladu v původní podobě. Stejně pravidlo platí i pro výrazy, jejichž obsah je lehce domyslitelný z kontextu. Tam, kde nevyplývá sémantická hodnota sdělení v cizím jazyce ani z kontextu, uvádí se paralelní domácí verze – v originálu i překladu.¹¹⁸ Překladatelská praxe nabízí i jiný pohled, jak se s dvojjazyčností v textu vypořádat, je jím přeložení celé pasáže do cílového jazyka bez zachování dvojjazyčnosti. Milan Hrdlička v *Překladatelských miniaturách* takové řešení nepovažuje za zdařilé, což vysvětluje tím, že setřením různojazyčnosti ztrácí text charakterizační účinek a tedy i svou funkci.¹¹⁹ Souhlasím s jeho pojetím, že vhodnější je dvojjazyčnost v překladu zachovávat. Zároveň vycházím z poznatků Dagmar Knittlové v publikaci *K teorii i praxi překladu*, ve které uvádí, že rozhodujícím kritériem při překladu cizojazyčných prvků v textu by měla být jejich funkčnost.¹²⁰

¹¹⁷HRDLIČKA, Milan. *Překladatelské miniatury*. 2. rozš. Praha: Univerzita Karlova, 2014. ISBN 978-80-246-2694-9. -s. 64

¹¹⁸KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, 215 s. ISBN 8024401436., s. 114-115

¹¹⁹HRDLIČKA, Milan. *Překladatelské miniatury*. 2. rozš. Praha: Univerzita Karlova, 2014. ISBN 978-80-246-2694-9. -s. 69

¹²⁰KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, 215 s. ISBN 8024401436., s. 114-115

Cizojazyčné prvky text ozvlášťují, považovala bych za ztrátu je přeložit a z textu úplně vypustit. Při volbě postupu jsem také přihlížela ke skutečnosti, že ve výchozím textu se navíc jednalo o transplantaci, která je sama o sobě zajímavým jevem a v ruském textu na sebe strhává dvojnásobnou pozornost. Takový jev je ovšem do našeho textu nepřenositelný, neboť čeština a angličtina vychází ze stejného grafického systému. Anglický text je použit pro zdůraznění svého obsahu, z toho důvodu tyto prvky ponechávám v původním znění a doplňuji je paralelní domácí verzí. Výsledná řešení jsou následující: *Do you want to see your little baby? Chcete se podívat na své dítě?; Some surgery. Nějaký zákrok.; I am not a God. Nejsem Bůh.; I am really surprised. To jsem opravdu překvapená.; There is no reason why you should be in pain. Není žádný důvod, proč byste musela trpět.; Breakfast time. Snídaně.*

6.9 Aktuální větné členění a další syntaktické jevy

Stejně jako je důležitá ekvivalence lexikální a gramatická, je důležitá i ekvivalence týkající se náležitě organizace textu, jejímž konkrétním projevem je slovosled ve větě; ten se v ruštině a v češtině může lišit.

Zlata Kufnerová v publikaci *Čtení o překládání* v kapitole *O interferenci* zmiňuje, že snad nejčastěji se setkáváme s interferencí ve stavbě vět a souvětí. Důležitou funkci má v této oblasti tzv. aktuální členění výpovědi, které se zakládá na rozlišování již známé informace (základ výpovědi neboli téma) a informace v dané situaci nové (jádro výpovědi neboli réma), přičemž nová informace se v češtině klade na konec věty, zatímco v ruštině může být réma posunuto blíže k centrální části věty, nejčastěji na předposlední místo ve větě.¹²¹

V překladatech se nezdálo by objevuje kopírování větné struktury a podléhání slovosledu originálu. Je nezbytně nutné, aby překladatel dokázal rozpoznat novou či zdůrazněnou informaci a udělil jí v cílovém textu příslušné místo a akcent. Příkladem budiž překlad věty: *По желанию женщины может быть проведено прерывание данной беременности.* Hlavní sdělení je uloženo ve středu věty ve slovech *может быть проведено прерывание.* V češtině bylo třeba dosadit tuto informaci na konec věty: *Na přání ženy lze toto těhotenství ukončit.*

¹²¹ KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. Praha: H&H, 2009. ISBN 978-80-7319-088-0. -s. 46

K dalším slovosledným záměnám původních větných formací v rámci rozlišování tématu a rématu došlo při převodu věty: *Гирлянды, фонарики, пряники, елочки и глинтвейн повсюду*. Překladové řešení: *Všude kolem nás jsou vánoční řetězy, světylka, perníčky, vánoční stromky a svažené víno*.

Dalším specifickým jevem v ruské syntaxi je tzv. obmykání neboli interpoziční slovosled. Jde o typickou ruskou slovoslednou konstrukci, kterou musí překladatel do češtiny přetransformovat.¹²² S překladem obmykání jsem se setkala ve větě: *Профессор Калаш – один из самых известных в Германии специалистов по патологиям плода (...)*. Výsledná transformace: *Profesor Kalasch je jedním z nejznámějších špičkových odborníků na patologické vývojové vady plodu v Německu*.

K dalším syntaktickým jevům v ruštině patří hojně využívání slovesných kondenzátorů, nejčastěji se jedná o obraty s přechodníky nebo přídavnými jmény slovesnými. Užití přechodníků je pro češtinu zastaralé, podle Stanislava Žaži bývají do češtiny nejčastěji překládány vedlejší větou příslovečnou.¹²³ *Cvičebnice překladu pro rusisty* uvádí další běžně používané postupy, jsou jimi překlad hlavní větou, překlad předložkovou substantivní konstrukcí či v ojedinělých případech překlad přechodníkem.¹²⁴ Mohu to demonstrovat na větě, ve které jsem přechodníkovou konstrukci nahradila vedlejší větou příslovečnou: *Во в устной речи, обращаясь ко мне и мужу, сотрудники “Шарите” используют только слово baby*. Překladové řešení: *Ovšem v ústní podobě, když ke mně nebo mému muži promlouvají zaměstnanci kliniky, používají pouze označení baby – dítě*. Jako další uvádím příklad, ve kterém jsem přechodník nahradila hlavní větou: *Я молча качаю головой. – Млчím а вртím hlavou*.

Jak známo, v ruštině se nevyjadřují přítomní tvary slovesa *быть*. Při překladu věty *Между нами – доверие* bylo třeba spojovník nahradit slovesem vyjadřujícím bytí. Přítomní tvar standardního českého protějšku být považuji v tomto případě za neuspokojivé řešení. Sponové sloveso být jsem se rozhodla kompenzovat slovesem s jemným významovým rozdílem, který považuji za vhodný – *Panuje mezi námi důvěra*.

¹²²VYSLOUŽILOVÁ, Eva a Milena MACHALOVÁ. *Cvičebnice překladu pro rusisty: Politika, ekonomika*. Dotisk 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-2854-3.

¹²³ŽAŽA, Stanislav. *Ruština a čeština v porovnávacím pohledu*. 2. přeprac. vyd. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 1999. ISBN 802102058X., s. 81

¹²⁴VYSLOUŽILOVÁ, Eva a Milena MACHALOVÁ. *Cvičebnice překladu pro rusisty: Politika, ekonomika*. Dotisk 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-2854-3.

6.10 Funkčnost překladu

V publikaci *Překlad jako kreativní proces* Z. Fišer používá pojem informační a funkční spojitost textu. Informační spojitost textu spočívá v přenosu informací, které spolu souvisí a vytváří významové komplexy, kdežto funkční spojitost je zaměřena na vyvolání určité reakce u příjemce, kdy významný vliv na výsledné reakci příjemce má jeho kulturní zázemí. Stejná informace může nabývat odlišnou intenzitu ve výchozím textu a jinou intenzitu v cílovém textu.¹²⁵

Největší nároky na funkční návaznost formy a obsahu vyžadoval následující úryvek z písně z již zmíněného filmu *Tři mušketýři*: *А песенка про “пора-пора-порадуемся” и “пока-пока-покачивая” – самая жуткая в мире песня... ;* a pasáž, která na danou píseň odkazovala: *...для меня это песня о том, как мой маленький сын говорит мне “пока-пока”.* V tomto případě šlo o opravdový překladatelský oříšek, dokonce si troufám pasáž označit za nejobtížnější místo z celého překladu, a to hned z několika důvodů. Píseň je v kapitole několikrát zmiňována a je na ni navázána i slovní hříčka, která je pointou i názvem kapitoly. Ruské *пока-пока* je pozdrav používaný při loučení a zároveň je obsažen i v sousloví *пока-пока-покачивая*, v češtině nelze nalézt protějšek s odpovídající strukturací, který by byl pozdravem a zároveň bychom ho mohli zasadit do refrénu dané písně.

Je otázkou, zdali je toto vůbec přeložitelné. Zlata Kufnerová ve své stati *Takzvané věci nepřeložitelné* v otázce slovních hříček uvádí, že zatím neexistuje typologie funkčních souvislostí formy a obsahu textových prvků, a dodává, že: „Při řešení takových situací sotva pomůže teorie, překladatel se musí spoléhat jedině na vlastní tvořivost a vynalézavost.“¹²⁶

Teoretikové nahlíží na tuto problematiku z různých úhlů pohledu, jako například slovenský teoretik Anton Popovič, který nepřeložitelné prvky pojmenovává jako elementy indikující „cizost“ textu. V překladu na rozdíl od původního díla čtenář očekává jistý kolorit.¹²⁷

¹²⁵ FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces: teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host, 2009, 320 s. Studium, sv. 28. ISBN 9788072943432. -s.181-183

¹²⁶ KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ. *Překládání a čeština*. Praha: H&H, 1994. ISBN 80-85787-14-8. -s.158

¹²⁷ POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu: aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. 2. preprac. a rozš. vyd. Bratislava: Tatran, 1975, 293 s. Okno, zv. 14. ISBN (Váz.), s. 62-63

Na jednu stranu chce příjemce vnímat text jako domácí dílo, ale na druhou stranu chce překlad vnímat jako dílo reprezentující zahraniční literaturu a očekává i prvky představující „cizokrajnost“.¹²⁸ Tento pohled mě vedl k rozhodnutí úryvek z písňe uvést v transkribované podobě a nesnažit se nahradit domácím textem či jiným překladatelským řešením, fragmenty jsou transkribovány jako *para-para-paradujemsja* a *poka-poka-pokačivaja*. Popovič dále doporučuje postupovat „překladem uvnitř textu“ formou komentáře, vysvětlivek pod čarou nebo vysvětlivek přímo v textu. Cizojazyčné citace mohou být navíc uvedeny v originálním znění pod čarou.¹²⁹

Pasáž *для меня это песня о том, как мой маленький сын говорит мне „пока-пока“* jsem přeložila a doplnila vysvětlujícím komentářem: *...pro mě osobně je to píseň o tom, jak mi můj malý syn říká „Sbohem“ ... (V refrému filmové písňe hlouček rozjitřených mušketýrů radostně zpívá „poka-poka-pokačivaja“, ruské pokačivat' znamená pohupovat se. Samotné „poka-poka“ představuje ruský pozdrav při loučení.)*

¹²⁸ПОПОВИЧ, Anton. *Teória umeleckého prekladu: aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. 2. preprac. a rozš. vyd. Bratislava: Tatran, 1975, 293 s. Okno, zv. 14. ISBN (Váz.), s. 62-63

¹²⁹Tamtéž, s. 64

ZÁVĚR

Tématem diplomové práce je komentovaný překlad vybrané části z knihy Anny Starobiněcové *Посмотри на него*. Cílem bylo předložení adekvátního českého překladu. V plné míře souhlasím s tvrzením, že překlad nelze tvořit pouze mechanicky, ale že jde o časově a mentálně náročnou činnost, při které je třeba využívat celou řadu znalostí a dovedností. Tvůrce překladu musí být vybaven nejenom výbornou znalostí výchozího i cílového jazyka, ale také širokým všeobecným přehledem, který neustále doplňuje a rozšiřuje.

Nejpřínosnějším pro mě byl proces tvorby samotného překladu, v jehož průběhu jsem mohla prakticky uplatňovat své jazykové znalosti a zároveň využívat teoretické poznatky týkající se doporučených postupů a metod od předních osobností české, slovenské a ruské translatologie.

Pokusím se shrnout, co vyplynulo z mého translatologického komentáře. Mohu říci, že v románu *Посмотри на него* se ve stylistické rovině velmi zjevně odráží fakt, že Anna Starobiněcová již mnoho let pracuje jako novinářka. V relativně krátkých větách dokáže velmi srozumitelně a výstižně vyjádřit hlavní sdělení. Tato srozumitelnost a snadná čitelnost autorčiných myšlenek pro mne byla nespornou výhodou již v počáteční fázi pochopení předlohy.

Nedílnou součástí ve fázi interpretace předlohy představovalo rozpoznání a pojmenování charakteristických rysů jazykového stylu. Na základě analýzy autorského stylu Starobiněcové mohu říci, že autorka v románu přechází od čistě zpravodajského jazyka až po beletristické zpracování, které je zastoupeno prvky uměleckého stylu – metaforami, frazeologismy, slovními hříčkami či výskytem cizojazyčných prvků v textu. Uvedené příklady představovaly nejobtížnější oblasti procesu překladu.

Pro docílení funkčního překladu bylo třeba brát ohled na kulturní zázemí čtenáře a jeho mimojazykovou zkušenost. To platí zejména při překladu prvků řadících se k reáliím. V textu se například objevilo spojení *Три мушкетера с Боярским*, které bylo třeba pro čtenáře adaptovat, aby bylo srozumitelné *Tři mušketýři se sovětským hereckým obsazením*. Dospěla jsem k závěru, že v oblasti reálií lze dosáhnout velmi dobré srozumitelnosti prostřednictvím naturalizace. Příkladem je pasáž obsahující text tradiční ruské ukolébavky, který jsem substituovala textem tradiční ukolébavky z českého prostředí.

Zajímavým místem byl překlad ruského vojenského přísloví *В одну воронку снаряд дважды не попадает*. Ačkoliv se jedná o ryze národní idiom, podařilo se mi nalézt vhodný

analog s totožným významem: *Blesk nikdy neudeří dvakrát na stejné místo*. Frazeologický výraz *κ чэптовой бабышке* jsem nahradila výrazem *sakra*. Ačkoliv existují různé způsoby překladu frazeologismů, na základě uvedených příkladů mohu konstatovat, že v oblasti frazeologie jsem v jednom případě použila překlad pomocí analogu a v dalším případě jsem daný výraz substituovala tím, co se v dané situaci v daném jazyce říká.

V kapitole týkající se překladu názvu knihy a jednotlivých kapitol jsem dospěla k názoru, že pro dosažení pragmatického překladu hraje důležitou roli výběr správných konotačních složek, které spoluutvářejí význam a u rodilých mluvčích příslušného jazyka vyvolávají potřebné asociace. Jde o postup, který upřednostňuje funkční překlad před překladem filologickým

V otázce výskytu cizojazyčných prvků v textu zastávám stanovisko, že tyto prvky by z funkčního hlediska měly být v textu rozhodně ponechány. Jako elegantní řešení považuji uvedení paralelních domácích verzí daných cizojazyčných prvků.

Při překladu křestních jmen jsem využila existující české ekvivalenty, zatímco překlad příjmení přinesl náročnější momenty. Dospěla jsem k závěru, že při překladu jmen mohou nastávat obtížné situace, pokud se v textu vyskytuje jméno neruské postavy převedené do cyrilice bez uvedené výchozí podoby v latině. V takovém případě jsem se držela jazykové zvyklosti, podle které čeština přejímá západoevropská příjmení vždy ve výchozí podobě. Vzhledem k tomu, že nebylo možné jednoznačně určit výchozí podobu příjmení *Калашу*, snažila jsem se ji rekonstruovat nejpravděpodobnější možnou výchozí podobu, kterou je varianta *Kalash*.

Stejně jako při překladu vlastních jmen, tak i při překladu geografických názvů je důležité se držet jednotného postupu. Využívala jsem metodu transliterace a ve specifickém případě jsem zvolila i tvorbu kalku, který je pro překlad geonym mezi ruštinou a češtinou označován jako příznačný (např. *Соколиная Гора – Sokolí Hora*).

Významným rysem výchozího textu byl výskyt velkého množství termínů. Jelikož nejsem odborníkem na lékařskou terminologii, a ani se teoreticky nepohybují v oblasti medicíny, bylo třeba se s touto oblastí blíže seznámit. K tomu jsem využívala tištěné lékařské slovníky, online slovníky, specializované lékařské weby a další internetové zdroje. Vyskytující se pojmy a jejich použití jsem dále probírala s odbornou konzultantkou.

Překlad slovních hříček překladateli téměř vždy komplikuje práci. Přesvědčila jsem se, že při řešení takových situací neexistuje obecný návod, podle kterého bychom se mohli řídit, překladatel se musí spoléhat především na vlastní tvořivost a vynalézavost. Jako příklad bych zmínila výskyt slovní hříčky založené na dvojsmyslu, jde o pasáž *пока-пока-покачивая*

a ...*для меня это песня о том, как мой маленький сын говорит мне “пока-пока”*. Slovní hříčky se obecně řadí k nepřeložitelným prvkům a téměř nikdy struktura cílového jazyka nedovoluje tyto prvky překládat doslovně. Zároveň jde o element indikující cizost v textu, kterou čtenář překladového díla očekává, z toho důvodu jsem samotnou slovní hříčku transkribovala jako *poka-poka-pokačivaja* a navazující pasáž doplnila vysvětlujícím komentářem, bez kterého by původní hříčka v textu ztratila význam a zcela zanikla: ...*pro mě osobně je to píseň o tom, jak mi můj malý syn říká „Sbohem“ ... (V refrénu filmové písně hlouček rozjitřených mušketýrů radostně zpívá „poka-poka-pokačivaja“, ruské pokačivat' znamená pohupovat se. Samotné „poka-poka“ představuje ruský pozdrav při loučení.)*.

Velkou pozornost jsem věnovala rozdílům na syntaktické úrovni. Zprvu mi činilo obtíže odpoutat se od originální struktury vět a stále přetrvával problém se slovosledem. Bylo nezbytné od sebe důsledně rozlišovat tematickou a rematickou část věty; réma je nová informace, na kterou je kladen důraz a v češtině se umísťuje na úplný konec věty. Stejnou pozornost bylo třeba zaměřit i na syntaktické záměny původních větných formací, jež se týkaly především překladu přechodníkových a participiálních konstrukcí. Je důležité nepodlehnout znění v originálu, ale naučit se od něho oprostít. V tomto ohledu je vzájemná typologická blízkost českého a ruského jazyka zrádná. Podobně tomu bylo i při výběru vhodného lexika, aby v překladovém textu nezůstávaly rusismy a text působil na cílového čtenáře přirozeně.

Neustálé dohledávání a doplňování informací bylo nedílnou součástí procesu překladu a doplnilo to mé znalosti nejenom na úrovni slovní zásoby a reálií, ale také v oblasti získaných poznatků z teorie překladu. Ačkoliv mnozí teoretikové i praktičtí překladatelé sdílejí myšlenku, že každý překlad něco ztrácí, údělem překladatele je snažit se dané ztráty kompenzovat. Ve všech případech jsem se snažila volit taková překladatelská řešení, která povedou k co nejmenším ztrátám.

Jedná se o moji první zkušenost s překladem umělecké literatury a mohu říci, že práce mě obohatila nejenom o novou slovní zásobu, ale také o prožitek získaný přečtením originálu, jelikož téma příběhu pro mne bylo zcela nové a neznámé. Dospěla jsem k cennému poznání, že to, co se na počátku zdá být jednoduchým textem pro čtenáře, vůbec nemusí být jednoduché pro překladatele. Velmi mě těší, že svou práci jsem českým čtenářům mohla přiblížit osobnost současné ruské spisovatelky a představit její knihu se zajímavým obsahem a hlubokým přesahem.

РЕЗЮМЕ

Темой представленной работы является перевод на чешский язык избранных глав из романа современной русской писательницы Анны Старобинец «Посмотри на него» и создание транслатологического комментария. Комментарий к переводу построен на базе теоретических трудов известных чешских, словацких, болгарских и русских транслатологов.

Следует отметить, что роман «Посмотри на него» занимает исключительное место в библиографии Старобинец, так как он является её единственным автобиографичным романом. Тема романа — потеря ребёнка на позднем сроке беременности. Вся история описывается в двадцати четырёх главах. Старобинец своим повествованием открывает совсем новую для русских читателей тему. В рамках настоящей работы я переводила лишь восемь глав, так как объём исходного текста должен быть ограничен. Я хотела представить личность А. Старобинец и сделать её произведение доступным для чешского читателя. Я решила этого достичь с помощью романа, открывшего непривычную тему в контексте не только русской, но и чешской литературы.

Дипломная работа начинается с предисловия, в котором представлены тема и цель настоящей работы. Далее описывается структура всей работы и кратко представляю содержание отдельных глав. Несколькоими словами объясняю выбор указанного романа в качестве исходного текста и излагаю основные положения трудов, из которых я черпала теорию для разработки транслатологического комментария.

Первая глава настоящей дипломной работы посвящена биографии автора романа. Данная глава содержит в себе основную информацию об образовании, карьере и личной жизни писательницы. Потом следует более подробная информация о её литературном творчестве. Анна Старобинец родилась в Москве. Уже в детские годы поняла, что она хочет изучать иностранные языки. Окончила Московский государственный университет. В течение всей своей жизни Старобинец работала в сфере журналистики. Это становится заметно при изучении стилистики романа «Посмотри на него», поскольку автор способна выразить самое важное в очень сжатой и понятной для читателя форме. Старобинец работала в редакциях российских газет «Аргументы и факты», «Эксперт», «Гудок» или «Газета.ру». Её имя неразрывно

связано с журналом «Русский репортёр».

Я считаю важным представить литературное творчество писательницы целостно, включая произведений разных жанров. Старобинец — одна из немногих русских писателей, долгое время развивавших жанр хоррора в своём творчестве. Благодаря уникальным писательским способностям и своеобразному авторскому стилю литературные критики называют её «королевой русского хоррора» или «русским Стивеном Кингом». Ключевое место в её творчестве занимают рассказы в жанре фэнтези и романы-антиутопии, за которые она получила множество престижных российских и иностранных наград и стала известной. Я считаю не менее важным упомянуть, что Старобинец является автором литературы не только для взрослых, но и для детских читателей. Огромной популярностью пользуется детективный цикл для детей — «Зверский детектив», ставший национальным бестселлером в 2008 году.

Во второй главе представлены переводы книг А. Старобинец, вышедшие на чешском и словацком языках. Наиболее часто переводимой книгой Старобинец является «Зверский детектив», первый том из данного цикла был переведён на чешский язык в 2020 году под названием «Ve vlčím douřetí» («В логове волка»). Чешский читатель также имеет возможность познакомиться с переводом некоторых глав из «Зверского детектива» в дипломной работе Сабины Крейчиржиковой, выпускницы Университета имени Палацкого в Оломоуце. Следующая и пока последняя книга, имеющая официальный чешский перевод, это роман-дистопия «Живущий», который опубликован под названием «Člověk nula». В заключительной части второй главы я даю общую информацию, касающуюся переводов книг А. Старобинец на другие иностранные языки. По актуализированным данным с официального сайта автора, её книги переведены на пятнадцать языков.

Общей характеристике романа посвящается третья глава настоящей работы. Выделив самую важную информацию, я представляю сюжет, главных героев, композицию романа, отзывы читателей в социальных сетях и подробно занимаюсь анализом стилистики автора.

«Посмотри на него» — это документальный автобиографичный роман. В романе автор вспоминает тяжёлое время, когда её нерождённому ребёнку был

поставлен диагноз, не совместимый с жизнью. К написанию книги Старобинец привёл тот факт, что на российском книжном рынке не существовало ни одной книги, посвящённой данной тематике. Писательница была убеждена, что если её история поможет хотя бы одному человеку, переживающему горе, то она написала её не зря. Далее я даю объяснение понятию скриптотерапия, которым можно обозначить принцип написания настоящего романа. Суть скриптотерапии заключается в том, что написание книги или любого другого подобного текста может помочь излечиться от психологической травмы.

Также я занимаюсь определением жанра текста и характерных черт стилистики автора. Говоря о жанре репортажа, я привожу примеры данных черт из романа. Форма повествования напоминает смешение дневниковых записей и репортажа. Репортаж — это журналистский жанр, основанный на подлинном и личном опыте автора.

С языковой точки зрения роман написан литературным русским языком. Автор переходит от чисто журналистского языка к беллетристическому решению отдельных пассажей, что свидетельствует о том, что жанровая классификация репортажа может колебаться между журналистским и художественным стилями. Самую важную информацию Старобинец выражает в очень сжатой и понятной форме, стараясь ввести читателя в контекст. Формальное содержание украшают элементы художественного стиля — метафоры, фразеологизмы или игра слов. В хронологическом повествовании преобладает использование глаголов прошедшего времени, в некоторых местах использованы глаголы настоящего времени. В области синтаксиса я наблюдала преобладание коротких предложений, несущих максимальную информационную ценность. Длинные предложения и сложные, развернутые конструкции встречаются довольно редко.

Следующая, четвёртая глава содержит выполненный мной перевод романа. Для перевода были выбраны восемь глав, так как объём исходного текста в рамках дипломной работы надо было ограничить.

Пятая глава с названием «Работа над переводом» посвящена переводу как процессу. Я делюсь своим мнением по поводу процесса перевода на чешский язык и даю комментарий к тому, каким способом повлияли язык и стилистика автора на процесс перевода. Я прихожу к пониманию, что текст, который кажется простым для

читателя, может оказаться сложным для переводчика. Взаимная типологическая близость чешского и русского языков может, с одной стороны, помогать переводчику, но с другой стороны, может вызывать множество переводческих затруднений.

Начиная с определения подхода к переводческому процессу, я ссылаюсь на теорию Иржи Левого, выделяющую три этапа работы над переводом: постижение подлинника, интерпретацию подлинника и перевыражение подлинника. В дальнейшем поясняю специфику каждого из упомянутых этапов.

Комментарий к переводу представляет значимую часть настоящей работы. В начале каждой главы я даю теоретическое введение в данную проблематику согласно изученной теории и объясняю принятые переводческие решения. Теоретической основой для создания комментария являются труды чешских, словацких, болгарских и русских теоретиков.

Я опираюсь на публикации «О теории и практике перевода» Дагмар Книттловой, «Перевод и чешский язык» Златы Куфнеровой и коллектива чешских переводчиков, «Перевод как творческий процесс» Збынека Фишера, «Введение в теорию перевода для русистов» Зденьки Выходиловой, «Русско-чешская эквивалентность проприальной лексики» Станиславы Шпачковой. Я также черпала теорию из работ ведущих зарубежных транслатологов, к которым относятся публикации русских исследователей Л. С. Бархударова, В. Н. Комиссарова, А. В. Федорова, словацких учёных А. Поповича, А. Гутьковой и болгарских теоретиков Влахова и Флорина.

Комментарий к переводу начинается с вопроса о переводимости — одной из наиболее обсуждаемых тем в области транслатологии. Мнения теоретиков различаются: некоторые из них убеждены в абсолютной переводимости, некоторые думают, что каждый перевод что-то неизбежно теряет. Словацкий теоретик Антон Попович в своей работе «Теория художественного перевода» характеризует эти взгляды как переводческий оптимизм и переводческий пессимизм.

В главе «Перевод имён собственных» я описываю стратегии перевода русских и западноевропейских имён собственных. Излагаю теоретические источники, из которых можно черпать методологию по данной проблематике. В чешской среде перевод имён собственных исследуют Станислава Шпачкова в своей работе «Русско-

чешская эквивалентность проприальной лексики» и Власта Стракова в научной статье «Перевод и имена собственные». Объёмное исследование в данной области представляет публикация «Имена собственные: Теория и практика межъязыковой передачи» русского учёного Д. И. Ермоловича. Я опираюсь на концепцию Станиславы Шпачковой, которая исходит из исследований Д. И. Ермоловича и адаптирует отдельные методы для русско-чешской среды. На основе данных источников я объясняю свои переводческие решения. В исходном тексте встречаются имена русского и немецкого происхождения. Для перевода русских имён я использовала их чешские варианты («Анна» — «Anna», «Александр» — «Alexandr», «Наташа» — «Nataša») или транскрипцию («Демидов» — «Děmidov»). В чешском языке принято использовать западноевропейские фамилии в их оригинальной графической форме. Поскольку в исходном тексте отсутствовала запись фамилии «Калаш» латиницей, я не могла с полной уверенностью определить исходную форму написания данной фамилии, и поэтому я попыталась транскрибировать её самостоятельно — «Kalasch». В заключительной части главы упоминаю проблематику образования слов, называющих лиц женского пола (феминитивов), от аналогичных мужских названий.

В главе «Перевод географических названий» опять ссылаюсь на вышеуказанную работу Станиславы Шпачковой и перечисляю факторы, определяющие методику перевода в этой области. При переводе географических названий обычно учитывается близость графических систем, степень частотности названия и языковая традиция. Функция географических названий заключается в идентификации данного места, поэтому рекомендуется перевод посредством транскрипции или транслитерации, чтобы сохранить фонологическую или графическую форму. В тексте упоминаются названия мест, которые для чешского читателя не очень хорошо известны. Для перевода немецких названий я нашла их оригинальные варианты и транслитерировала их, например «Шпеннерстрассе» (по-немецки «Spenerstraße») — «Spenerstrasse», клиника «Шарите» (по-немецки «Charité») переведена как клиника «Charité».

В четвёртой главе транслатологического комментария обсуждается перевод названия книги и отдельных её глав. В начале я объясняю роль названия книги и его функцию в тексте. Далее упоминаю, в какой мере эпоха влияет на книжный рынок и подход к переводу названия. Ссылаюсь на мысль Збынека Фишера о том, что

«название книги — это маяк, привлекающий к себе внимание». Согласно теории Златы Куфнеровой, переводчик должен стремиться к сохранению функциональной эквивалентности и не подчиняться модным трендам на рынке. Учитывая семантическое содержание оригинала, я перевожу название «Посмотри на него» как «Podívej se na něho» и предлагаю дополнить его подзаголовком: «Автобиографический роман о потере нерождённого ребёнка».

В рамках перевода названий глав я касаюсь так называемых коннотаций. Интересным местом для перевода являлось название главы «Психолог из Дальнего Космоса». В этом случае надо было подобрать элемент, имеющий эквивалентные коннотации. С учётом содержания главы более подходящим вариантом, ставшим окончательным решением, являлось название «Psycholožka z Marsu», так как второй вариант «Psycholožka z vesmíru» вызывал немного другие ассоциации и эту фразу не принято использовать в переносном смысле.

Специфической областью перевода является перенос реалий. Перед тем как я начала объяснять принятые решения, я занялась определением того, что представляют собой реалии и как их можно классифицировать. Реалии относятся к элементам, усложняющим работу переводчика, поскольку они являются носителем национального и исторического колорита и тесно связаны с данной культурой. Их можно разделять на географические, этнографические и общественно-политические. Для перевода реалий рекомендуются два основных приёма — транскрипция и непосредственный перевод, причём непосредственный перевод может быть осуществлён различными методами — калькированием, частичным калькированием, заменой соответствующей реалией или адаптацией.

При переводе реалий надо учитывать внеязыковой опыт читателя. Я использовала метод, при котором семантическая информация опускается и заменяется генерализацией. Так, я перевела «Три мушкетёра с Боярским» как «Tři mušketýři se sovětským hereckým obsazením».

Наряду с реалиями я описываю перевод культурных намёков, относящихся к нематериальным реалиям. В исходном тексте упоминаются слова традиционной русской колыбельной песни. Точный перевод таких намёков часто является нефункциональным, поэтому я решила прибегнуть к методу субституции и текст песни

заменить словами традиционной чешской колыбельной песни. Данный метод, когда иностранная реалия заменяется реалией родного языка, называется натурализацией.

В следующей главе даётся характеристика перевода фразеологизмов. Кроме фразеологизмов в данную область входят пословицы, поговорки, приметы, устойчивые выражения и крылатые слова. Фразеологизмы нельзя переводить по отдельным компонентам, к ним нужно подходить комплексно и переводить их как одно целое. Типология фразеологических эквивалентов между исходным языком и языком перевода выделяет абсолютные эквиваленты, частичные эквиваленты, относительные эквиваленты, фразеологические аналоги и безэквивалентные фразеологические единицы. Русскую военную пословицу «В одну воронку снаряд дважды не попадает» я перевела посредством аналога — фразеологического оборота с идентичным значением, но с отличающейся формой — «Blesk nikdy neudeří dvakrát na stejné místo».

В дальнейшем я комментирую перевод выражения «к чертовой бабушке». При переводе фразеологизмов часто применяется принцип субституции, который заключается в замене тем, что говорится в данной ситуации на данном языке. С учётом контекста я перевела упомянутое выражение как «sakra».

Одна из глав посвящена комментарию к переводу терминов. Я начинаю введением в проблематику перевода терминов в художественном тексте и характеризую основные черты терминов. Ключевыми качествами терминов являются однозначность, точность и ясность. В случае перевода терминов речь идёт о субституции или перекодировании. Поскольку использование терминов характерно прежде всего для текстов научного стиля, они могут также появляться в текстах других функциональных стилей. Наличие терминов в тексте являлось одной из характерных черт языковой формы романа. Я исхожу из стратегии, описанной З. Выходиловой в публикации «Введение в теорию перевода для русистов». Сначала перевожу отдельные термины, затем сравниваю терминологическую систему чешского и русского языков и, наконец, проверяю, не возникают ли отклонения в значении или употреблении данных терминов. В дальнейшем я привожу названия научных медицинских словарей, использованных для проверки терминосистемы. Неоспоримым преимуществом переноса терминов являлся их интернациональный характер. Поскольку исходные термины относились к высокоразвитой области медицины, терминосистема на чешском языке обладала их полными эквивалентами, и их перенос

не представлял никаких трудностей. В качестве примера субституции привожу следующие термины: «мифепристон» — «mifepriston», «мизопропростол» — «misoprostol», «синдром Дауна» — «Downůn syndrom», «двусторонний мультикистоз» — «oboustranná multicystóza».

В главе с названием «Иноязычные элементы в тексте» характеризую функцию данных элементов в тексте и представляю различные подходы к их переводу. Переводчику следует учитывать функцию иноязычных фраз, контекст и семантическое содержание. Данные фразы могут быть переведены или сохранены без изменений. В случае перевода общеизвестных фраз или тех, смысл которых легко выводится из контекста, переводчик может оставить оригинал. Когда семантическое значение сообщения непонятно из контекста, рекомендуется добавить параллельный вариант на языке перевода. Я придерживаюсь стратегии сохранения иноязычных элементов, так как они делают текст более интересным. Это касается английских фраз, которые я дополняю их параллельным вариантом на чешском языке. В результате получаются следующие решения: «I am not a God. Nejsm Bůh», «Do you want to see your little baby? Chcete se podívat na své dítě?», «There is no reason why you should be in pain. Není žádný důvod, proč byste musela trpět», «Breakfast time. Snídaně».

Предпоследняя глава называется «Актуальное членение предложения и другие синтаксические явления». В данной главе я занимаюсь текстовой эквивалентностью. Говоря о порядке слов в предложении, я объясняю проблематику темы и ремы. Рема — это новая информация, которая в чешском языке располагается в конце предложения, в то время как на русском языке она может быть перемещена ближе к центральной части предложения, чаще всего на предпоследнее место в предложении. Я даю комментарий к синтаксическим заменам, касающимся предложений с деепричастными и причастными конструкциями, и рассказываю о разных способах их перевода, приводя примеры. Характерным явлением в русском синтаксисе является обмыкание, то есть интерпозиционный порядок слов, и предложения с тире и нулевой формой настоящего времени глагола «быть».

Последняя глава транслатологического комментария касается функциональности перевода. Вначале я даю пояснение понятий «информационная связность» и «функциональная связность текста». Информационная связность текста заключается в передаче информации, которая связана друг с другом и образует

смысловые комплексы. Напротив, функциональная связность состоит в возбуждении определённой реакции у читателя, причём значительное влияние на финальную реакцию оказывает культурный уровень читателя.

Представляю фрагмент текста, который считаю настоящим переводческим вызовом. Речь идёт о фрагменте русской песни «пока-пока-покачивая», на основе которого в другом месте в тексте возникает игра слов: «для меня это песня о том, как мой маленький сын говорит мне “пока-пока“». На чешском языке я не нашла эквивалент с соответствующей структурой, который позволял бы подобную двусмысленность и игру слов. Размышляя над вопросом переводимости данного фрагмента, я излагаю позицию Златы Куфнеровой, которая в своей статье «Непереводимое в переводе» поясняет, что в таких единичных случаях, к которым относится перевод игры слов, переводчик должен полагаться лишь на собственную креативность и изобретательность. А. Попович в публикации «Теория художественного перевода» отмечает, что непереводимые элементы намекают на иностранность текста и создают определённую окраску, которую читатель перевода ожидает. На основе данной теории я решила фрагмент из песни транскрибировать, чтобы сохранился колорит русского языка, и пассаж с двусмысленной игрой слов я решила дополнить поясняющим комментарием.

Многие теоретики и практики перевода соглашаются, что каждый перевод теряет в процессе некоторую часть информации, но переводчику следует компенсировать эти потери в других местах текста. Во всех случаях я старалась прибегать к таким переводческим решениям, которые приведут к наименьшим потерям.

Хотя книги Старобинец на русском книжном рынке хорошо известны, в чешской среде она только становится узнаваемой. Мы можем надеяться, что в будущем будут переведены и другие книги этой современной русской писательницы.

В конце работы делается заключение и приводится список использованной литературы. В приложении дипломной работы находятся исходный текст для перевода, обложка книги и библиография Анны Старобинец.

BIBLIOGRAFIE

ČESKÉ KNIŽNÍ ZDROJE

BULISOVÁ, Jiřina. *Ottova všeobecná naučná encyklopedie ve dvou svazcích: M-Ž*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003. ISBN 80-7181-947-6

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

ČERMÁK, František. *Základní slovník českých přísloví*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2013. ISBN 978-80-7422-258-0.

DOČEKALOVÁ, Markéta. *Tvůrčí psaní pro každého: Jak psát noviny a časopisy, jak vymyslet dobrý příběh, praktická cvičení*. Příbram: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1602-X.

DOČEKALOVÁ, Markéta. *Tvůrčí psaní pro každého 2: Naučte se vyprávět příběhy, Jak se píše povídka, novela a román, Praktická cvičení*. Příbram: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2091-3.

FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces: teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host, 2009, 320 s. Studium, sv. 28. ISBN 9788072943432.

GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: Systemické a narativní přístupy 2., doplněné a přepracované vydání*. 2. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2390-7.

GROMOVÁ, Edita, Milan HRDLIČKA a Vítězslav VILÍMEK. *Antologie teorie odborného překladu: Výběr z prací českých a slovenských autorů*. 3. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7368-801-1.

GRYGAR, Mojmír. *Umění reportáže*. Praha: Československý spisovatel, 1961, 173 s.

HORÁLEK, Karel. K otázce přeložitelnosti. *Slovo a slovesnost: List pražského lingvistického kroužku*. Praha: Melantrich, 1963, 24. ISSN 0037-7031.

HRDINOVÁ, Eva Maria, Marie WERBOVÁ, Lukáš MOTYČKA, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ. *Kdopak by se překladu bál?*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2011. ISBN 978-80-7368-969-8.

HRDLIČKA, Milan. *Překladatelské miniatury*. Vyd. 2., rozš. Praha: Univerzita Karlova, 2014. ISBN 978-80-246-2694-9.

CHLOUPEK, Jan a kolektiv. *Stylistika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-23302-3.

JANOVEC, Ladislav, ed. *Svět v obrazech a ve frazeologii: World in Pictures and Phraseology*. Praha: Univerzita Karlova, 2017. ISBN 978-80-7290-964-3.

JETTMAROVÁ, Zuzana. *Mozaiky překladu: K 90. výročí narození Jiřího Levého (1926-1967)*. 1. Praha: Univerzita Karlova, 2016. ISBN 978-80-246-3328-2.

KNAPPOVÁ, Miloslava. K překládání osobních jmen. *Naše řeč*. 1983, 66(3), 169-173.

KNAPPOVÁ, Miloslava. Začleňování cizích ženských příjmení do češtiny. *Naše řeč*. 1981, 64(2), 59-64.

KNITTLOVÁ, Dagmar. „K pragmatickému aspektu překladu.“ In: *Slavica Pragensia XXIV.: Problémy překladu a tlumočení : (teorie - výuka - praxe)*. Editor Milan HRALA, editor Ladislav ZADRAŽIL. Praha: Univerzita Karlova, 1981.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, 215 s. ISBN 8024401436.

KRAUS, Jiří, DVOŘÁČEK, Petr, ed. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005, 879 s. ISBN 80-200-1351-2.

KREJČIŘÍKOVÁ, Sabina. *Komentovaný překlad vybraných kapitol z knihy Zvířecí pohádky od Anny Starobiněcové*. Olomouc, Křížkovského 512, 2021. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Jekatěrina Mikešová, Ph.D.

KRIJTOVÁ, Olga a Veronika ter HARMSEL HAVLÍKOVÁ. *Pozvání k překladatelské praxi: kapitoly o překládání beletrie*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Apostrof, 2013, 154 s. ISBN 978-80-87561-28-7.

KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. Praha: H&H, 2009. ISBN 978-80-7319-088-0.

KUFNEROVÁ, Zlata, Milena POLÁČKOVÁ, Jaromír POVEJŠIL, Zdena SKOUMALOVÁ a Vlasta STRAKOVÁ. *Překládání a čeština*. Praha: H&H, 1994. ISBN 80-85787-14-8.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.

MALÝ, Radek. *Příběhy básní a jejich překladů*. 1. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 2014. ISBN 978-80-87895-07-8.

MOKIENKO, Valerij. České ekvivalenty nové ruské frazeologie. *Bohemistika*. 2020, 219-220. ISSN 1642-9893. Dostupné z: doi:10.14746/bo.2020.2.6

ŠPAČKOVÁ, Stanislava. *Rusko-česká ekvivalence propriálního lexika: Vlastní jména v překladu*. Brno: MuniPress, 2017. ISBN 978-80-210-8688-3.

VOKURKA, Martin, Jan HUGO a kolektiv. *Velký lékařský slovník*. 4. Praha: MAXDORF, 2004. ISBN 80-7345-037-2.

VOKURKA, Martin a Jan HUGO. *Praktický slovník medicíny*. 7. Praha: MAXDORF, 2004. ISBN 80-7345-009-7.

VYSLOUŽILOVÁ, Eva a Milena MACHALOVÁ. *Cvičebnice překladu pro rusisty: Politika, ekonomika*. Dotisk 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-2854-3.

ZÁBRANA, Jan. *Potkat básníka: Eseje a úvahy*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0936-3.

ŽAŽA, Stanislav. *Ruština a čeština v porovnávacím pohledu*. 2. přeprac. vyd. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 1999. ISBN 802102058X.

CIZOJAZYČNÉ KNIŽNÍ ZDROJE

БАРХУДАРОВ, Леонид Степанович. *Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода*. Москва: Международные отношения, 1975.

ВИНОГРАДОВ, В. В. *Лексикология и лексикография: Избранные труды*. Москва: Наука, 1977.

ВЛАХОВ, Сергей а Сидер ФЛОРИН. *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения, 1980.

ЕРМОЛОВИЧ, Дмитрий Иванович. *Имена собственные: Теория и практика межъязыковой передачи*. Москва: Р. Валент, 2005. ISBN 978-5-93439-153-4.

КОМИССАРОВ, В. Н. *Теория перевода: Лингвистические аспекты*. Москва: Высшая школа, 1990. ISBN 5-06-001057-0.

ФЕДОРОВ, А. В. *Основы общей теории перевода: Лингвистические проблемы*. 5. Москва: Филология три, 2002. ISBN 5-8465-0019-6.

ШАНСКИЙ, Н. М. *Фразеология современного русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Русский язык и литература"*. 4. Санкт-Петербург: Специальная Литература, 1996. ISBN 5-7571-0038-9.

Письменный перевод. Рекомендации переводчику, заказчику и редактору. 2. Москва,

2012 г. Составитель: Н. Дупленский (НЛП, СПР). Редактор: Е. Масловский (СПР),
online] Dostupné z: <https://study-english.info/Translation-recommendations-2012.pdf>

Учебный фразеологический словарь русского языка: Пособие для учащихся национальных школ/ Е.А. БЫСТРОВА, А. П. ОКУНЕВА, Н. М. ШАНСКИЙ - Ленинград, Просвещение, 1984.

HUŤKOVÁ, Anita. *Vybrané kapitoly z teórie prekladu literárno-umeleckých textov: Učebné texty*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2003. ISBN 80-8055-831-0.

VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 60. ISBN 978-80-244-3417-9.

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu: aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. 2. preprac. a rozš. vyd. Bratislava: Tatran, 1975, 293 s. Okno, zv. 14. ISBN (Váz.)

ZDROJ VÝCHOZÍHO TEXTU K PŘEKLADU

СТАРОБИНЕЦ, Анна. *Посмотри на него*. CORPUS, 2017. ISBN 978-5-17-100838-3.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Člověk nula: Albatros Media [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.albatrosmedia.cz/tituly/50477275/clovek-nula/>

NAGY, Petr. *Je moje Děťátko z černé listiny? Ukázka z románu Člověk nula od "ruské královny hororu" Anny Starobiněcové: Lidové noviny* [online]. 03.02.2020 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/1rAhz>

HAMPL, David. *Dystopický román. Rozbor-dila.cz: Tisíce rozborů knih a dalších vědomostí* [online]. [cit. 2022-07-17]. Dostupné z: <https://rozbor-dila.cz/dystopicky-roman/>

Ve vlčím doupeti: Databáze knih [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zvireci-detektivka-ve-vcim-doupeti-431647>

Анна Старобинец «Посмотри на него»: Corpus [online]. In: . [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.corpus.ru/products/anna-starobinec-posmotri-na-nego-2022.htm>

Анна Старобинец — о писателе: LiveLib [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/author/119454-anna-starobinets>

Анна Старобинец: "Пишут, что дали премию за то, что Россию ненавижу." BBC NEWS/ Русская служба [online]. 26 июля 2018 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/russian/features-44964400>

Анна Старобинец: Книги [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://starobinets.ru/page23927704.html>

Анна Старобинец: Творческая мастерская [online]. [cit. 2022-07-18]. Dostupné z: <https://www.starobinets.ru/mafia>

Безжалостно к себе и к читателю. «Посмотри на него» Анны Старобинец. Meduza [online]. 2017 [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://1url.cz/xrmdy>

БРУСНИЦЫНА, Елена. Лабиринт: Рецензии на книгу «Посмотри на него» Анна Старобинец [online]. In: . [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.labirint.ru/reviews/goods/573080/>

Зверский детектив: Домик Фанни Белл [online]. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: https://funnybell.ru/detskij-teatr/zverskij_detektiv/

Злачные пажити: Театр Старый Дом [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://old-house.ru/zlachnye-pazhiti.html>

Золотая маска: Посмотри на него [online]. [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.goldenmask.ru/spect_1865.html

КАДЕТОВА, Екатерина. Лабиринт: Рецензии на книгу «Посмотри на него» Анна Старобинец [online]. In: . [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.labirint.ru/reviews/goods/573080/>

КАМЕНЩИК, Наталия. Лабиринт: Рецензии на книгу «Посмотри на него» Анна Старобинец [online]. In: . [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.labirint.ru/reviews/goods/573080/>

«Книга мастеров»: герои русских сказок в стране Disney: Proficinema [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.proficinema.ru/questions-problems/reviews/detail.php?ID=69936>

Королева русского хоррора. *Вокруг книг: Блог центральной библиотеки им. А. С. Пушкина и библиотек Челябинска* [online]. 2014-05-06 [cit. 2022-07-17]. Dostupné z: http://vokrugknig.blogspot.com/2014/05/blog-post_6.html

ЛитРес: Анна Старобинец [online]. [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://www.litres.ru/anna-starobinec/ob-avtore/>

МОЛЧАНОВ, Александр. Анна Старобинец о книгах, которые меняют мир [online]. In: . [cit. 2022-07-17]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=HPFWFF7ICBc>

Об авторе - Новый «Зверский детектив»: Анна Старобинец [online]. [cit. 2022-01-30].
Dostupné z: <https://starobinets.ru/>

Первый отряд: Московский международный кинофестиваль [online]. [cit. 2022-01-30].
Dostupné z: <http://www.moscowfilmfestival.ru/31/films/31175/>

ПОДОЛЬСКИЙ, Александр. Анна Старобинец: «Между сумасшествием и чудом выбираю чудо»: онлайн журнал ужасов и мистики [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://1url.cz/MrmID>

Посмотри на него. ЛитРес [online]. [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://www.litres.ru/anna-starobinec/posmotri-na-nego/otzivi/#recenses>

Премии: Анна Старобинец [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.starobinets.ru/awards>

ПУСТОВАЯ, Валерия. Ритуал единственного дня: Rara Avis Открытая критика [online]. Dostupné z: https://rara-rara.ru/menu-texts/ritual_edinstvennogo_dnya

Старобинец Анна Альфредовна: Лабиринт [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.labirint.ru/authors/11972/>

Страна хороших деточек. Вокруг кино [online]. [cit. 2022-07-20]. Dostupné z: https://www.vokrug.tv/product/show/strana_horoshih_detocek/

Сценарии для театра и кино: Анна Старобинец [online]. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://starobinets.ru/kino-teatr>

ТАКОЙ ТЕАТР: Посмотри на него [online]. Петербург [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://takoy-teatr.ru/posmotri_na_nego

ТАРАСЮК, Катя. Скриптотерапия: как сочинение книги может помочь излечиться от психологической травмы [online]. 2021 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://knife.media/scriptotherapy/>

Театр для писателя — драматичный опыт: Газета.ру [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: https://www.gazeta.ru/culture/2017/08/03/a_10816759.shtml?updated

Толстые: Кинопоиск [online]. 2020 [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.kinopoisk.ru/series/893243/>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Originál textu

Анна Старобинец – Посмотри на него

Глава 6

Других родишь

– С мужчинами нельзя, – мрачный крепыш в сером свитере преграждает нам путь.

Это охранник. Он охраняет районную женскую консультацию Хамовников. От мужчин.

– Это мой муж, – говорю я.

– С мужчинами нельзя, – скучно повторяет охранник. – Такие правила.

– Пропустите меня, пожалуйста, – говорит муж. Он, кажется, искренне верит, что мрачному человеку в мышинном свитере можно что-то объяснить. – У нас серьезная ситуация. Действительно серьезная. Нам нужно поговорить с врачом вместе.

– Мужчинам сюда нельзя, мужчина, – охранник широко расставляет ноги, как бы демонстрируя, что никакая сила в мире не помешает ему честно выполнять свой долг. – Это женское учреждение. Пусть женщина идет одна. А вы пока присядьте здесь, на банкеточке.

Мы сдаемся. Муж присаживается на банкеточке, я иду одна. Поднимаюсь на второй этаж и сажусь на другую банкеточку – напротив кабинета врача – в бесконечную женскую очередь. Такие правила. Мужчинам нельзя. Мужчины здесь ни при чем. Мужчин нельзя подпускать к женским учреждениям, к женским болезням и бедам. Так думает тот, кто сочинил эти правила. Так думают сами женщины в очереди. Так думает врач в консультации. Так думает моя мать. Когда она узнала, что я хочу, чтобы Саша был со мной рядом на “искусственных родах“, пришла в ужас:

– Ты что, хочешь еще и мужа лишиться? Зачем ему этот кошмар? Мужчины после такого сбегают!

Акушер-гинеколог, обслуживающая мой микрорайон, в сущности, хорошая тетка. Услышав про поликистоз почек, она, кажется, вполне искренне мне сочувствует – и даже пытается утешить как может. Она вываливает на меня грудку народных мудростей, большую часть которых я уже встречала на форумах. Она говорит:

– Не плачь, какие твои годы, еще родишь здоровенького.

Она говорит:

– Сейчас прервешь, а через годик снова забеременеешь, в одну воронку снаряд дважды не попадает.

Она говорит:

– Бог дает нам испытания только по силам. Раз дал тебе такое – значит, ты можешь выдержать.

Потом она говорит, что мне надо срочно, срочно проходить медицинский консилиум, получать разрешение на прерывание и ложиться в специализированную больницу. Она ищет мою карту и не может найти, карты нет. В этом виновата только я сама – ведь я встала на учет в восемь недель беременности, но потом консультацию не посещала, предпочтя ей “всяких платных врачей“, и, естественно, за это время карта “пропала“, – но она меня прощает. Сейчас мы быстренько заведем мне новую. Потому что мне нужно срочно, срочно встать на учет заново.

– Значит, так, вот как мы поступим. Ты сейчас пойдешь вниз, в регистратуру, и тебе заведут новую карту. Потом вернешься сюда, я заново поставлю тебя на учет и дам тебе направление, с ним ты обойдешь врачей в районной поликлинике: терапевта, стоматолога, кардиолога – потому что у тебя просто бешеный пульс! – лора, окулиста... Они тебе должны заполнить обходной лист. Принесешь его сюда. Иначе – без этого листа – я не смогу тебе выдать обменную карту на руки. Так, муж еще пусть пойдет сделает рентген легких. Потом соберем консилиум – и...

– Я еще не решила, – тихо говорю я.

– Что не решила?

– Буду ли я прерывать беременность. Мне сказали, что если через две недели останутся воды, то есть шанс...

– Да что ты такое несешь?! – рявкает добрая тетушка, но тут же смягчается. Ей все-

таки по-прежнему меня жалко. Она смотрит на меня, как на сумасшедшую. Как на безумную Офелию, которая вплетает ромашки в спутанные волосы, напевая себе под нос, вместо того чтобы срочно бежать в районную поликлинику с обходным листом. – ...Не решила она!.. Шанс у нее есть!.. Да ты хоть понимаешь, что за жизнь у тебя будет, если ты его родишь? Он же будет инвалидом, глубоким инвалидом, уродом! И ты с ним будешь одна! Мужья, знаешь ли, когда такие дети, надолго не задерживаются! Не выдумывай давай. Потом родишь здорового. Значит, так, сейчас в регистратуру...

– И все-таки, если воды останутся, я собираюсь его доносить. Это будет ясно через две недели.

– Если останутся! Две недели! Да нету у тебя двух недель! У тебя часы тикают! Через две недели он, может быть, уже будет весить 500 граммов! А когда они весят 500 граммов, врачи по закону уже должны их спасать! Понимаешь? Вот ты его родишь – а его еще будут мучить, откачивать, а он все равно нежизнеспособный! Тебе это надо?

– А если он весит меньше пятисот граммов? – неожиданно для меня самой интересуется другая, деловитая и спокойная я. – Тогда что?

– Тогда он рождается мертвым, – говорит добрая тетушка. – А сейчас иди на первый этаж, в регистратуру, и заводи карту.

Я иду в регистратуру, ледяная и какая-то не вполне целая – как треснувшая на морозе деревяшка. Напротив регистратуры, на банкеточке, сидит мой муж.

– Ну что? – вскакивает.

– Мне надо завести карту, – тупо говорю я.

Доброжелательная бабушка за стойкой регистратуры вносит мои данные в компьютер:

– Какой срок беременности?

– Шестнадцать недель.

Она вручает мне какую-то бумажку, с которой нужно подняться обратно в кабинет гинеколога, и подарочный пакет. В нем – пробник крема от растяжек, рекламная брошюрка роддома и памперс.

Я смотрю на памперс. Долго смотрю. Так долго, что деревянная и деловитая я успеваешь заскучать и куда-то деться. А раздавленная и бесхребетная я начинает плакать. И говорить Барсуку Старшему:

– Я не хочу его убивать!.. Я хочу родить его и надеть на него этот памперс!..

Ребенок внутри меня слегка вздрагивает – как пойманный в ладонь мотылек.

– Между прочим, женщина, у нас тут беременные! – укоризненно говорит какая-то тетка в белом халате, до сих пор безмолвно наблюдавшая за нами. – А вы так себя ведете!..

Барсук Старший встает между ею и мной и обнимает меня. Гладит по голове. И шепчет:

– Пойдем отсюда...

Для этого он сидел тут, на банкеточке, два часа. Чтобы обнять меня и увести из этого женского ада в холодную осеннюю тьму, в которую можно заходить людям обоих полов.

В тот же вечер мои родители, которые до сих пор считали идею бегства в “Шарите“ абсурдной, звонят нам и говорят, что смогут дать бóльшую часть нужной суммы. Они тоже почитали на форумах рассказы о прерывании беременности на поздних сроках. Недостающие деньги обещают одолжить друзья. Мы покупаем на сайте билеты на самолет. По какому-то удивительному совпадению самые дешевые – как раз на тот день, когда у нас назначено УЗИ у Мальмберг. Мы решаем так. Приедем на УЗИ с чемоданом. Если воды есть, мы просто потеряем билеты. Если их нет – поедем в аэропорт прямо из клиники. Барсучок Младший останется с моими родителями.

– ...К сожалению, ребята, вод практически совсем не осталось.

Мы едем в аэропорт через месиво метели и грязи.

Мы летим в самолете. В иллюминаторе – темная, ледяная пустота. Обычно я очень боюсь летать, но сейчас мне не страшно. Мне все равно, упадет этот самолет или нет.

Лично я уже упала.

Глава 7

Приговор по-немецки

В клинике “Шарите“ меня принимает профессор Калаш – немецкое светило ультразвуковой диагностики, специализирующееся на внутриутробных пороках развития. Мы говорим по-английски; на всякий случай, если понадобится перевод с немецкого, нас сопровождает моя подруга Наташа.

Первое, что говорит мне доктор Калаш, когда мы заходим в кабинет:

– Мне очень жаль, что вы оказались в нашей клинике по такому грустному поводу.

Он водит датчиком по моему животу, а на большом экране появляется лицо моего сына. Он сосет палец. А вдруг немецкое светило сейчас опровергнет диагноз? Или нет, он скажет, что диагноз в целом верный, но у них в клинике умеют лечить такие...

– К сожалению, я могу только подтвердить диагноз, поставленный вам в Москве. Это поликистоз почек инфантильного типа – либо двусторонний мультикистоз. Вод нет. В любом случае прогноз на жизнь неблагоприятный. Мне действительно очень жаль. *This little baby has no chance.*

Он называет его *baby*. В описании УЗИ, в протоколе вскрытия мой сын будет именоваться *fetus* – плод. Но в устной речи, обращаясь ко мне и мужу, сотрудники “Шарите“ используют только слово *baby*. Потому что у них здесь проводились психологические исследования. Никто, никто на свете не знает, есть ли у плода душа. Зато по результатам исследований доподлинно известно, что женщине проще, когда ее обреченный плод называют бейби, а не фетус. Не отказывают ему в человеческих, детских свойствах.

Постоянно слыша это “бейби“, мой муж тоже скоро начнет называть нашего ребенка ребенком. Не потому что я буду настаивать – просто на автомате...

– Голова малыша находится внизу. Если вы не возражаете, я хотел бы посмотреть мозг трансвагинально, – говорит доктор Калаш. – Дело в том, что такие измененные почки могут быть изолированным пороком либо частью некоего синдрома. Тогда мы увидим изменения и в мозге. Пожалуйста, приспустите одежду. Вы не

возражаете, если во время этой части исследования здесь будут присутствовать ваш муж и ваша подруга? Может быть, вы хотите, чтобы они вышли?

– Пусть остаются, – я вспоминаю профессора Демидова и его пятнадцать студентов.

Доктор Калаш накрывает меня сверху одноразовой пеленкой так, чтобы не видно было обнаженного тела, и вводит во влагалище датчик.

– Мозг развит нормально, – заключает он. – Пожалуйста, одевайтесь. Сейчас я расскажу вам, что вы можете делать дальше и какой у вас выбор.

И он рассказывает. Еще раз, внимание. Профессор Калаш – один из самых известных в Германии специалистов по патологиям плода – не посылает меня в женскую консультацию, к ассистентке или куда-либо еще, а просто сам спокойно и подробно рассказывает, что нам теперь делать и как.

“План действий“ в нашем случае достаточно четкий. Профессор выдает мне бумагу с результатами УЗИ, диагнозом и специальной припиской в конце: “По желанию женщины может быть проведено прерывание данной беременности“. Никаких дополнительных разрешений, обходных листов и консилиумов для прерывания ни мне, иностранке, ни любой обычной немке не нужно – диагноз профессора сам по себе является достаточным основанием.

Дальше, по закону, женщине дается три дня на раздумья: прерывать беременность или донашивать. Причем три дня – не в том смысле, что она не может думать дольше, а ровно наоборот: она обязана думать не менее трех дней. В эти три дня она также должна в обязательном порядке посетить психолога, желательно вместе с мужем/партнером. Причем ответственность за это посещение лежит на враче – он может чуть ли не потерять работу, если выяснится, что он не порекомендовал женщине сходить к психологу, а в случае ее отказа – не настаивал.

С родильным отделением клиники сотрудничают несколько психологов – “специалистов по потерям“, визит к ним бесплатный. Но ни психолог, ни медики не вправе оказывать на женщину и семью моральное давление и как-то подталкивать к тому или иному решению. По прошествии трех дней женщина сообщает о своем решении клинике.

– Я приехала сюда специально, чтобы прервать беременность, если диагноз подтвердится, – говорю я. – Мне не нужно думать три дня, и психолог тоже не

нужен. В России врачи не захотят вести такую беременность, даже если я решу ее донашивать.

– И все же – у вас есть эти три дня, – говорит доктор. – Вы можете не думать, если не хотите. Но я бы очень советовал вам с мужем сходить к психологу. Это бесплатно. Хуже от этого точно не будет. Зато может стать легче.

– Вы предлагаете мне психолога, потому что это обязательное правило?

– Для немки – да. Но вы как иностранный пациент не обязаны идти к психологу. Я предлагаю это, потому что считаю, что вам это нужно.

– А если бы я была немкой... и выбрала бы пролонгирование беременности... как бы все было дальше?

– Вас наблюдали бы, как любую другую беременную. Возможно, вам бы сделали кесарево сечение, если бы из-за увеличенных почек размер живота ребенка к моменту родов был слишком большим и мог повредить родовые пути.

– У вас есть какая-то статистика... что обычно решают женщины в таких случаях?

– Большинство донашивают беременность.

– Правда?!

– Да. Это ведь более естественно. И психологически, и физиологически.

– Но ведь... если ребенок обречен?..

– У меня есть дядя, – говорит профессор Калаш. – У него последняя стадия рака. Он обречен. Но никто не убивает его заранее. Он умрет, когда придет его час.

Неожиданно для себя я вдруг чувствую острое желание доносить эту беременность, несмотря ни на что. Чтобы он пожил сколько может, хотя бы внутриутробно. Я должна родить в мае. Может быть, мы найдем какой-нибудь способ остаться в Германии до мая?..

– А... потом? Этот ребенок... Его попытаются спасти?

– Об этом вам лучше поговорить с неонатологом, – отвечает Калаш. – Вы хотите, чтобы я организовал вам консультацию нашего неонатолога?

– Да. Сколько будет стоить эта консультация?

– Я... не знаю, – теряется профессор. – У нас нет специального прејскуранта. В случае немецких пациентов это все включено в страховку.

Несколько секунд он напряженно о чем-то размышляет, потом лицо его проясняется:

– Я думаю, наш неонатолог с удовольствием проконсультирует вас бесплатно.

Перед уходом я задаю ему последний вопрос. Я не собираюсь его задавать, он как-то выпрыгивает изо рта сам собой:

– Есть какая-то, хоть малейшая вероятность, что вы ошиблись с диагнозом?

Доктор Калаш отвечает мне словами того, самого первого узиста “неэкспертного уровня“. Он говорит:

– I am not God.

Он говорит, что он человек и может ошибаться.

И я понимаю, что он абсолютно уверен в диагнозе.

Глава 8

Вы можете спеть ему песню

Неонатолог – молодая фрау с каштановым каре и нежными глазами-оливками. Она, как и доктор Калаш, выражает мне сочувствие и протягивает руку для приветствия. С врачами здесь принято здороваться за руку.

На всякий случай с нами Наташа – но разговор опять идет на английском. Неонатолог говорит, что видела результаты моего УЗИ. Ей очень жаль, но она, как и доктор Калаш, считает, что у нашего бейби нет шансов выжить. Она не знает, что мы приехали из Москвы специально для прерывания, и, кажется, думает, что мы живем в Берлине. Поэтому сообщает, что, если мы решим пролонгировать беременность, она и ее ассистенты будут присутствовать при родах, чтобы оказать помощь новорожденному, однако в нашем случае это будет просто формальность.

– Вы имеете право потребовать реанимационных мероприятий, но мы не видим в этом никакого смысла. Бывают более мягкие случаи этой патологии – но ваш случай очень тяжелый. Восемнадцать недель беременности – и уже совсем нет вод. Это значит, легкие ребенка не разовьются. Мы видели много таких новорожденных.

К сожалению, они...

не выживают... не выживают...

– ...не выживают. Они погибают либо в родах, либо через несколько минут или, максимум, через несколько часов после рождения – вне зависимости от того, пытаемся мы их спасти или нет.

– И поэтому вы считаете правильным даже не пытаться их спасти?!

Ее оливковые глаза удивленно распахиваются:

– Если спасти малыша все равно невозможно, зачем отнимать его у родителей и мучить всякими трубками и аппаратами искусственной вентиляции легких? Совсем недавно у нас был тут печальный случай. Ребенок родился с таким же пороком почек, как ваш. Он не мог дышать. Его родители настаивали на реанимации. Мы выполнили их просьбу – но аппарат ИВЛ не помог малышу дышать, он просто... – тут возникает заминка.

Неонатолог не знает, как сформулировать что-то на английском. Она обращается к Наташе по-немецки и что-то быстро объясняет. Наташка меняется в лице:

– Аппарат... порвал ребенку легкие.

– ...Я считаю, что это было неправильно, – продолжает по-английски неонатолог. – Что мы зря его мучили.

– Но... как мы тогда... как тогда все будет? – бормочет муж.

– Малыш рождается – и мы оставляем семью вместе с ним в отдельной палате. Мы не мешаем родителям попрощаться с ребенком. Вы можете находиться в этой палате с ним хоть весь день, уже после того, как он умрет. Вы можете одеть его, как вам нравится. Спеть ему песню. Сфотографировать. Если вы исповедуете какую-то религию, мы можем пригласить для вас священнослужителя соответствующей конфессии.

– Ребенок... он... умирает прямо у родителей на руках? Без всяких врачей? – спрашиваю я.

– Врачи не нужны, чтобы умереть.

Я представляю, как мой ребенок не может дышать. Как он синееет и умирает.

А я одеваю его, как мне нравится, и пою ему песню. Спит Гавана, спят Афины, спят осенние цветы... В Черном море спят дельфины, в Белом море спят киты...

– Но это же страшно, – говорю я зачем-то неонатологу. – Сидеть в палате с мертвым ребенком.

– Отдать его сразу в морг, вероятно, еще страшнее. Обычно женщина хочет побыть со своим бейби как можно дольше.

На прощанье она спрашивает, когда мы идем к психологу.

– Мы не хотим к психологу, – говорю я. – Психолог не поможет его легким раскрыться.

– Психолог нужен, чтобы помочь не ребенку, а вам.

Я улыбаюсь:

– Мне не поможет психолог.

Мне никто не поможет.

Глава 9

Выбор. Эти странные три дня

Мы снимаем туристические апартаменты: кухня, спальня, гостиная – на тихой бюргерской улочке Шпенерштрассе, украшенной рождественскими гирляндами. Хозяин квартиры интересуется, хорошо ли мы проводим время и веселимся в Берлине. Мы вежливо отвечаем, что да, хорошо. Вообще-то я предпочла бы все эти дни провести в постели, неподвижно, лицом к стене. Но мне не дают.

Каждое утро Саша поднимает меня с постели и заставляет что-нибудь съесть. Каждый день заходит Наташа и ведет нас гулять по городу. Гирлянды, фонарики, пряники, елочки и глинтвейн повсюду. Мы бродим по заледеневшим улицам, мы заходим в кафе и бары. Я пью глинтвейн, потому что уже не важно. Потому что такие дети не выживают. И еще потому, что я чувствую – глинтвейн ему нравится. Когда я пью глинтвейн, он весело шевелится внутри. Пусть в его жизни – там, в безвоздушной темноте моей матки, из которой ему никогда не выбраться к свету и воздуху, у него будет хоть что-то приятное.

Иногда я плачу. Но в целом этот чужой предрождественский город создает

ощущение нереальности происходящего. Как будто я – героиня низкобюджетной артхаусной мелодрамы. Как будто все это – не со мной; все это просто кино.

По ночам, когда Наташа уезжает к себе домой, а муж ложится спать, кино заканчивается и я вываливаюсь из него в бордельный уют берлинской гостиной. Тогда я плачу по-настоящему. И читаю форумы про прерывание беременности. И про то, что после прерывания на позднем сроке не всегда удается забеременеть снова, а если даже и удастся, пороки развития имеют обыкновение повторяться. А еще про то, что после такого люди очень часто разводятся...

И еще все эти три дня неожиданно для себя я все-таки думаю. Выбираю – прервать беременность или донашивать.

Я хочу доносить. Потому что мне не хочется убивать этого несчастного Барсучка Наименьшего. Потому что мне хочется подарить ему лишние двадцать недель жизни. Потому что я не хочу в больницу. Потому что доносить – естественней и правильной с точки зрения физиологии. Потому что я боюсь осложнений. Потому что аборт может пройти неудачно. Потому что я рискую потерять много крови, потерять здоровье, потерять матку, потерять способность иметь детей.

Я хочу прервать. Потому что не знаю, хорошо ли ему там, внутри, или он страдает. Разве может быть хорошо, когда почки в пять раз больше нормы? Я хочу прервать, потому что боюсь, что сойду с ума, если эта ситуация будет длиться еще несколько месяцев. Если мне придется родить его и смотреть, как он умирает. А потом одевать его, обнимать его, хоронить его. Покупать вместо люльки гробик.

Я хочу прервать, потому что в России, в женском учреждении, куда нельзя заходить мужчинам, продолжение этой беременности станет адом, а остаться в Германии еще на двадцать недель мы никак не можем. Я хочу прервать, чтобы все это, наконец, кончилось.

Я пытаюсь привлечь к этому выбору Сашу, и он послушно ходит вместе со мной по кругу, раз за разом проговаривая и выслушивая все “за” и “против”. Он старается на меня не давить, говорит, что примет любое мое решение, но когда мы обсуждаем вариант “доносить”, он отводит глаза, чтобы я не видела, что в них появляется паника.

Утром третьего дня, вместе с пепельным декабрьским светом, сочащимся из щелей

жалюзи, почему-то приходит ясность. Я понимаю, что эту агонию следует прекратить. Я прерву беременность. Мы за этим сюда приехали.

Я говорю это Саше – и он явно испытывает облегчение.

Я прошу Наташу связаться с “Шарите“ и сказать, что решение принято. Она звонит. Говорит, что они обещали назначить дату прерывания в течение ближайших нескольких дней. Со своей стороны они просят нас с мужем все-таки посетить за это время психолога.

Я думаю, что психолог пригодился бы мне в тот день, когда я не могла найти выход из Центра акушерства и гинекологии на улице Опарина. Или на следующий день. Или даже через неделю. Теперь же в этом нет никакого смысла.

Но мы соглашаемся. В конце концов, это вежливо. И даже по-своему любопытно.

Глава 10

Психолог из дальнего космоса

Психолог – сорокалетняя голландка, переехавшая в Берлин еще в юности, – практически сразу подтверждает мою правоту:

– Я вижу, что самую острую стадию, на которой мое участие было бы максимально полезно, вы уже пережили. Вам помогал психолог в России?

Я начинаю хихикать.

– Что я не так спросила?

Я вспоминаю профессора Демидова, его пятнадцать студентов и себя без трусов. Я вспоминаю совет идти в женскую консультацию. Я вспоминаю охранника в мышинном свитере. И тетушку в консультации, которая предлагает мне “родить нового“, обещает, что в одну воронку два раза не попадет, и требует, чтобы я срочно, срочно, немедленно бежала в районную поликлинику с обходным листом. Окулист, стоматолог и лор.

– Нет, мне не помогал психолог в России.

– Вы отказались от его услуг?!

– Мне не предлагали его услуги.

– Очень странно, – голландка разглядывает меня недоверчиво. – I am really surprised. Это же стандартная практика!

– У нас так не принято, – говорит муж.

Она кивает с понимающим видом. На Марсе так не принято, что тут можно возразить. У инопланетян свои традиции.

– Сейчас я расскажу вам, как будет проходить процедура прерывания, – сообщает она. – Важно, чтобы о некоторых подробностях вы знали заранее и были к ним готовы. Так вам будет проще. Вероятно, перед началом схваток вам сделают специальный укол через брюшную стенку и стенку матки под контролем УЗИ.

– Зачем?

– Для ребенка. Из гуманных соображений.

Я вдруг понимаю, что она имеет в виду, и цепенею. “Ледяной ужас” – это дурацкий штамп, но в данном случае более подходящего словосочетания не найти. Я испытываю ледяной ужас. А ребенок начинает нервно вертеться там, в глубине, за брюшной стенкой и стенкой матки.

– Что это будет за инъекция?

– Яд, – спокойно отвечает она. – Мгновенного действия. В ваш организм он не попадет. Зато ребенок совсем не будет страдать в родах. И кроме того... на вашем сроке есть небольшая, но все-таки вероятность, что без укола он родится живым. Я вижу, что вам тяжело это слышать. Но эта инъекция избавит малыша от мучений. И есть еще несколько вещей, о которых вам лучше знать заранее.

Она говорит, что мне будет предложено на выбор забрать тело ребенка без вскрытия, забрать его после вскрытия или не забирать вообще. Она советует в любом случае согласиться на вскрытие, потому что это поможет подтвердить или уточнить диагноз и определиться с тактикой ведения моих беременностей в дальнейшем.

На этом этапе нашей беседы другая, спокойная и уравновешенная я уже, по счастью, полностью замещает меня, потерявшую дар речи от ужаса, поэтому я совершенно спокойно соглашаюсь с психологом: да, вскрытие, безусловно, имеет смысл провести.

– Подумайте, хотите ли вы забрать тело – или вы оставите его в больнице.

Я представляю макабрическую картину. Вот мы возьмем это маленькое тельце из Берлина в Москву, через границу. Мы аккуратно его упаковали. Что это у вас такое там, в чемодане, а, женщина?.. Похожее на маленького ребенка?.. По нашим правилам, младенцев нельзя возить в чемодане...

– Мы вряд ли сможем его забрать, – говорит муж. – Что с ним будут делать, если мы оставим его в больнице?

– Его похоронят, – отвечает психолог. – Платить за это не надо, деньги выделяются из бюджета. Но... есть одна деталь. Это будет братская могила. Таких малышей хоронят раз в несколько месяцев, вместе, в одном гробу. Там будет священник. Вам важно присутствие священника?

– Нет.

– Ну, он в любом случае будет. За две недели до похорон вас предупредят о точной дате и времени. Вы сможете приехать и присутствовать на церемонии, если захотите.

– В одном гробу, – механически повторяю я.

Она кивает:

– Когда я впервые об этом узнала, сама пришла в ужас. Но потом я подумала: а что, если им так лучше, этим детям? Не так страшно? Они хотя бы там не одни... Я агностик и не знаю, есть ли жизнь после смерти и какая она. Но я подумала: если там все же что-нибудь есть, возможно, эти дети держатся вместе. Может быть, они там, ну, знаете... вместе играют?

Не знаю, искренне она говорила или это была профессиональная заготовка, но ее слова, сколь бы бредовыми они ни казались, я вспоминала потом множество раз, и они всегда меня утешали. Они и сейчас меня утешают.

Может быть, они там вместе играют.

Они там не одни.

– У вас есть еще дети? – спрашивает психолог.

– Да, дочь.

– Сколько ей лет?

– Восемь.

– Она знает, что происходит?

– Да.

– Когда вы вернетесь, она будет задавать вам вопросы. О том, как все было.

– Да, я знаю. Как мне правильно отвечать? Мне не хотелось бы врать ей.

– Врать не надо. Избавьте ее от душераздирающих подробностей – но расскажите правду. Единственное... не говорите, что вы выбирали – прерывать беременность или донашивать. Скажите просто, что малыш не мог выжить – тем более, что в вашем случае это чистая правда, в отличие от, скажем, ситуаций, когда женщина решает, прерывать ли беременность из-за синдрома Дауна. Как бы то ни было, если ребенок узнаёт, что был какой-то выбор, он перестает чувствовать себя в безопасности. Например, ему может казаться, что он теперь не должен болеть – а то вдруг он следующий...

Она оглядывается на книжные полки у себя за спиной:

– Обычно я советую какую-то литературу по теме – но, к сожалению, тут у меня все на немецком... В России наверняка есть книги о том, как справиться с потерей беременности на позднем сроке.

– В России нет таких книг, – отвечаю я. – По крайней мере, я не нашла.

Я смотрю на ее книжные полки – и в этот момент у меня впервые мелькает мысль, что я сама должна написать “такую книгу“ на русском. Я тут же отмечаю эту мысль как кошунственную. У нас тут трагедия. Какие могут быть книги.

– Очень жаль, – говорит она, – что нет полезной литературы. Но в любом случае, когда вы вернетесь в Москву после прерывания, вам обязательно нужно будет ходить на сеансы групповой терапии с женщинами, которые, как и вы, потеряли ребенка на позднем сроке. Не менее полугода. Это очень важно – делиться своими переживаниями и опытом.

Я с трудом сдерживаю идиотское, совершенно неуместное в такой ситуации хихиканье:

– Нет никаких групповых сеансов с такими женщинами.

– Но... это же стандартная практика! Наверное, вы просто не в курсе. Обычно такие группы бывают при роддомах или гинекологических клиниках...

Я молча качаю головой. Она пытается это как-то осмыслить. Марсиане, что с них возьмешь.

Напоследок, уже провожая нас к выходу, она говорит:

– Обязательно нужно на него посмотреть.

– На кого?

– На ребенка. Когда он родится.

– Зачем?!

– Чтобы попрощаться. Чтобы не было чувства вины.

Посмотреть на результат аборта, чтобы не было чувства вины. Нет, похоже, это все-таки они марсиане.

Ни за что, – говорю я ей. – Это очень страшно. Если я посмотрю на него, он мне будет являться в кошмарах всю жизнь.

– Нет, не будет, – она поворачивается к Саше. – Вы тоже не собираетесь на него посмотреть?

– Я... не знаю. Я об этом не думал. Какой в этом смысл?

– Прощаться, – повторяет она. – Это все-таки ваш ребенок. Если вы на него не посмотрите, вы будете очень жалеть.

Мы выходим на улицу, к рождественским фонарикам и гирляндам. К инсталляциям с фигурками волхвов, девы Марии и младенца Христа в витринах. Мы идем, а я все повторяю, что не буду, не хочу и не буду смотреть на ребенка.

– Не волнуйся, никто тебя не заставит, – говорит Саша.

– А ты – будешь смотреть на него?

- Может быть, – он рассматривает крошечную фигурку младенца в яслях за стеклом.

– Я еще не решил.

Глава 11

Приглашение на казнь

Дату госпитализации, наконец, назначают. В день, когда мы приезжаем в “Шарите“, мой “срок гестации“ – 20 недель. Это ровно середина беременности. Как говорится, “экватор“. На сайтах “беременюшек“ после этого срока принято “расслабиться, успокоиться, наслаждаться беременностью и предвкушать встречу с малышом“.

Но мой экватор – это финишная черта. Здесь все закончится. Не будет никакой встречи.

Мы приезжаем втроем – я, муж и Наташка. В вестибюле клиники ищем автомат с бахилами – и не находим. Поднимаемся в родильное отделение в сапогах, за нами по этажу тянутся мокрые бежевые следы. На стенах в коридоре висят фотографии щекастых младенцев. Из-за закрытых дверей доносятся младенческие крики. Я стараюсь не смотреть на стены и не слышать никаких звуков. Я смотрю себе под ноги. Я стараюсь думать только о том, что я без бахил, а это – антисанитария. Первое, что я говорю сотруднице в приемном покое:

– Извините, мы в грязной обуви. Мы не поняли, где купить эти...

– Ну и что? – изумляется сотрудница. – У нас стерильность только в реанимации. Здесь вы можете ходить в обычной обуви и одежде.

Нас отводят в мою предродовую палату. Она двухместная, но мне обещают, что никакую роженицу ко мне не поделят: “Это было бы неэтично“. Помещение довольно просторное: здесь две кровати-трансформера (в случае необходимости превращаются в родильные кресла), позади каждой кровати – какие-то сложные аппараты с многочисленными проводами и огонечками, стол со стульями, электрочайник, душ с туалетом. В углу – пеленальный столик. С него быстро снимают верх, и он превращается в обычный комод. На стене – кнопка срочного вызова акушерки.

Нам говорят, что до 23:00 в моей палате может находиться кто угодно – но на ночь гостям полагается уйти.

– Муж тоже должен уйти?

– Да, муж тоже. По крайней мере, на сегодняшнюю ночь. Сегодня днем вы получите

таблетку, которая подготовит вас к родам, но сами роды вряд ли состоятся раньше завтрашнего дня. Однако, если вдруг все начнется прямо сегодня ночью, мы позвоним вашему мужу, чтобы он срочно приехал. Не волнуйтесь, он будет присутствовать на родах.

От мысли, что я должна провести ночь одна в этой родильной палате с кроватями-трансформерами и пеленальным столиком, притворяющимся комодом, мне становится так тоскливо, что хочется скулить.

Ночи вообще даются мне тяжелее, чем дни. По ночам я ложусь на бок, потому что спать на животе в двадцать недель неудобно (или не так уж и неудобно – просто я инстинктивно боюсь раздавить ребенка?), и одной рукой обнимаю живот (потому что куда еще ее деть, эту руку?), и чувствую, как он вздрагивает там, в темноте, и сама я тоже лежу в темноте, темнота внутри меня и снаружи, мы с ним вместе как будто бы под водой, как будто бы под землей, мы с ним вместе как будто в одной могиле. И я знаю, что сегодня все повторится. Я лягу на бок, чтобы ему было комфортно. Да, я планирую избавиться от него уже завтра – но сегодня я не должна его раздавить. Сегодня ночью ему должно быть со мной удобно.

– В каком часу муж может вернуться утром? – спрашиваю я медсестру, а про себя повторяю, что я могу не спать, я просто могу не спать, не спать всю ночь, пока он не приедет...

– Сегодня вы должны выспаться, – медсестра как будто читает мысли. – Вам действительно очень важно, чтобы муж оставался с вами?

– Да.

– Тогда пусть он останется. Если хотите, вы можете сдвинуть кровати, чтобы спать вместе, – она указывает глазами на вторую, свободную кровать-трансформер. – Но подруга не может остаться на ночь точно. А вашего мужа мы не будем кормить.

– Я не собиралась оставаться, – говорит Наташка.

– Меня не надо кормить, – говорит муж.

– Надо хорошо питаться, – сообщает мужу медсестра. – Вам следует сходить в кафе. И вам тоже, – она поворачивается ко мне. – Вот сейчас пообщаетесь с докторами, получите таблетку – и идите, развейтесь. Тут вокруг много симпатичных кафе.

Трудно сказать, что меня изумляет больше – предложение сдвинуть кровати, чтобы спать вместе, или предложение сходить в кафе развеяться.

– Э... Мы правда можем выйти в кафе? – уточняет муж.

– А почему нет? – удивляется медсестра.

– Ну, это же больница.

– Ну и что? Сегодня же не назначено никаких процедур, – на лице ее искреннее непонимание.

– А когда мы должны вернуться?

– Когда хотите.

– Я имею в виду: до которого часа сюда пускают вечером?

– У нас тут больница, а не тюрьма. Сюда пускают круглосуточно. Да, и если вы любите читать, у нас есть библиотека. Можете взять какую-нибудь книжку на английском. Какой-нибудь детектив. Чтобы отвлечься.

Когда она уходит, муж спрашивает:

– И что, мы действительно пойдём в кафе?

– Не знаю, – говорю я.

– Раз пускают, значит, надо идти, – Наташка смеется. Она вообще часто смеется. У нее хороший смех. – Значит, пойдём, – на какие-то счастливые несколько секунд я вдруг забываю, для чего я здесь. Для чего мы все втроем здесь. Мы как будто в пионерлагере во время пересменки. Две девочки и один мальчик. Тихий час отменяется, можно прыгать на железных пружинящих матрасах или даже выйти за территорию.

Если вы прерываете беременность на позднем сроке в России, вы ложитесь в больницу минимум на неделю, а скорее на две. И никто: ни муж, ни мама, ни сестра, ни подруга – никто не сможет быть рядом с вами ночью. И днем тоже вряд ли. Ни за какие деньги. И конечно, вам не предложат сходить в кафе – да и вам не придет это в голову. Если вы легли в больницу, чтобы убить неродившееся дитя, то ваш долг – страдать. И физически, и морально. Сдвинутые кровати, сиделки в кафе, психологи, детективы на английском, любые способы хотя бы на короткое

время облегчить душевную боль – это все от лукавого, так же как и эпидуральная анестезия. Так думают в России медсестры. Так думают врачи. Так думают чиновники. Так думают тетки в социальных сетях. И, что самое интересное, так думаю даже я. То есть не то чтобы думаю – но чувствую. Перспектива сдвинуть больничные кровати меня смущает. И кафе тоже. И эпидуралка. И библиотека. Не слишком ли это будет комфортно? Не слишком ли это подло – по отношению к тому, от кого меня здесь избавят?..

Но здесь так думать не принято. Здесь принято снимать боль – и душевную, и физическую – всеми доступными способами. И когда на следующий день, уже в родах, я попытаюсь отказаться от эпидуралки, врач сначала скажет мне, что эпидуралка автоматически включена в стоимость и доплачивать за нее не надо, а когда я отвечу, что дело совсем не в деньгах, он произнесет фразу, которая для него будет всего лишь общим местом, а для меня – откровением: *There is no reason why you should be in pain.*

Собственно, именно эта фраза, произносимая автоматически, как нечто само собой разумеющееся, а вовсе не уровень медицины и не качество платных и бесплатных услуг, составляет главное различие между клиникой “Шарите“ и инфекционной больницей на Соколиной Горе. Между всеми клиниками Европы и всеми больницами России. Между всеми медсестрами, врачами, чиновниками, тетками и дядьками Европы и России. Просто одни уверены, что нет причин терпеть боль. А другие уверены, что боль – это норма.

...Мы как раз сдвигаем кровати, когда в палату заходит врач – средних лет турок не то перс, похожий на грустного спаниеля. Как обычно, здоровается со мной за руку, задает вопросы (в основном о том, как проходили первые роды), заполняет какие-то бумаги. Сообщает, что непосредственно на родах его не будет, а будет только акушерка.

– Как это – только акушерка?! – я пугаюсь.

– Если что-то пойдет не так, я, конечно, приду, – говорит он. – Но нормальные, неосложненные роды принимает акушерка, это обычная практика.

– Но это ведь не будут нормальные роды, – говорю я. – На сроке 20 недель нормальных родов не бывает.

– К сожалению, после этих родов у вас не будет живого малыша, – говорит он. – Но с физиологической точки зрения ваши роды, скорее всего, не будут отличаться от самых обычных. Тем более что это уже не первые роды.

– Но... а если начнется кровотечение?

– Тогда мы его остановим.

– А если плацента не выйдет полностью? Ведь на таком сроке она может не выйти.

– Вы что, медик?

– Нет. Я просто про это читала.

– Да, такая опасность есть, – он кивает. – Тут уж как повезет. На таком сроке иногда бывает, что шейка матки раскрывается – и все сразу выходит, и ребенок, и целая плацента. Тогда мы не вмешиваемся в естественный процесс. А бывает, что фрагменты остаются внутри. В этом случае мы проводим... some surgery.

Some surgery, “некое хирургическое вмешательство“ – так они это называют. Всяко лучше, чем “чистка“ или “выскабливание“. Мне не хочется, чтобы меня выскабливали и чистили. А some surgery – это что-то абстрактное.

– В России some surgery делают на таком сроке в любом случае.

– Зачем? – удивляется он. – Это же вредно для женского здоровья.

– Для гарантии. Чтобы ничего не осталось.

– Для гарантии есть УЗИ, – он печально вздыхает, а глаза становятся совсем спаниельи. Он – специалист, принимающий роды. Ему, кажется, искренне жаль, что на этот раз принимать будет некого. Что не будет живого малыша.

После лечащего врача приходит анестезиолог – высокий арийский красавец с прозрачными равнодушными глазами, подросток Кай из “Снежной королевы“. Он тоже заполняет анкету (есть ли аллергия, сердечные заболевания и т. п.) и объясняет, что собой представляет эпидуралка, а также общий наркоз (на случай, “если что-то пойдет не так“). Он показывает мне картинку, на которой изображена интубация трахеи. На прощанье он пожимает мне руку – короткое механическое движение – и выражает сочувствие (“Жаль, что мы встретились по такому печальному поводу“). Ему все равно, и он этого не скрывает. Ему подходит его

специальность – на некоторое время делать людей бесчувственными...

Следом за анестезиологом является представительница протестантской общины – сухая, востроносая тетушка в строгом темном платье, похожая на тощую ворону. От нее пахнет тяжелыми дамскими духами и чем-то затхлым, у нее ледяные и очень цепкие пальцы, она делает скорбное лицо и долго трясет мою руку, это противно. Наконец, она спрашивает, нуждаемся ли мы в каких-то специальных ритуальных услугах для “бедного малыша“ и нужен ли нам священнослужитель, и, узнав, что не нуждаемся, снова надолго вцепляется в руку.

Последней приходит дежурная акушерка. Она приносит таблетку. Ту самую, которая должна “подготовить меня к родам“ (мифепристон, как я узнаю позже из выписки). Это просто маленькая белая таблеточка, самая обычная, абсолютно невинная с виду. Я ее выпью – и она начнет убивать моего ребенка...

– Эта таблетка... как она действует?

– Она гормональная. Она обманет ваш организм. Заставит ваш организм поверить, что настал срок родов.

– Но она не убьет ребенка?

– Нет. Она не убьет. Для этого есть специальный укол.

– Но укол – это же не сегодня? Завтра?

– Укол – завтра, – кивает акушерка. – Сегодня только эта таблетка.

Я отчего-то чувствую облегчение. Укол – не сегодня. Сегодня только таблетка, а она его не убьет.

Я беру таблетку. У меня дрожат руки.

– Можно, я выпью ее не прямо сейчас, а через пятнадцать минут?

– Можно, – отвечает она. – Но вам придется прийти в ординаторскую и выпить таблетку при мне. Я за это отвечаю.

...Я засекаю время и сижу с таблеткой в руке. Она его не убьет. Таблетка его не убьет. До завтра мой ребенок будет со мной. Он будет шевелиться. Я выпью таблетку, но он все равно будет шевелиться. Мы сходим в кафе, я возьму что-нибудь сладкое, ему нравится сладкое, какао или глинтвейн...

Через пятнадцать минут я прихожу в ординаторскую. Запиваю таблетку водой. Акушерка делает пометку в карте.

Потом мы идем в кафе, и я пью глинтвейн. Ребенок шевелится. Ему нравится сладкое, ему хорошо. Он не знает, что это – прощание.

Пожалуйста, пусть ему будет хорошо. Пусть ему будет не больно.

Глава 12

Пока-пока

Во втором триместре в силу физиологических причин – формы и расположения матки – нельзя делать кесарево. То есть беременность нельзя прервать хирургически под общим наркозом. Существует, правда, “малое кесарево” – когда матка рассекается с доступом не через брюшную полость, а через влагалище и половые губы, но этот метод с большой вероятностью гарантирует бесплодие на всю жизнь, к нему прибегают только в случае крайней необходимости, если “что-то пошло не так”. Так что – роды. Я должна быть в сознании. Я должна пройти через три этапа: раскрытие шейки, потуги и изгнание плода.

На сайтах “беременюшек” пишут, что родовая боль – ничто в сравнении с тем счастьем, которое испытываешь, увидев наконец-то своего “масика”.

Я не увижу своего масика. Я не хочу его видеть. Я не хочу, чтобы страшненькое, недооформленное, невинное, умерщвленное существо являлось мне потом в бесконечных кошмарах. Я предупреждаю всех: Наташу, мужа, акушеров, врачей, – что я не хочу, я ни за что не хочу на него смотреть. Когда все закончится, пожалуйста, пусть его сразу же унесут, а я закрою глаза. Наташа, переведи им, пожалуйста. Вдруг они не поняли по-английски.

Они понимают. Они говорят: окей, все будет так, как вы скажете. Но это неправильно. Вам следовало бы на него посмотреть.

– Я не хочу, я боюсь на него смотреть, – говорю я Саше. – Это самое страшное! Пообещай, что мне не придется этого делать!

– Я обещаю. Никто не собирается заставлять тебя силой.

– А ты не боишься его увидеть?!

– Нет, Ань. Не боюсь. Я боюсь совершенно других вещей.

– Каких вещей?

– Осложнений. Кровотечений. Ну, ты же знаешь...

Я почему-то не очень боюсь осложнений. Я боюсь его видеть. И еще я боюсь умертвляющего укола.

12:30. Мы сидим в палате – я, муж и Наташа. Полчаса назад мне начали стимулировать роды. Метод стимуляции очень мягкий – одна таблетка мизопростола вагинально раз в три часа. Акушерка вводит ее быстро и безболезненно, прямо в палате, мне даже не приходится садиться в гинекологическое кресло.

– Мы надеемся, что этого будет достаточно и где-то после третьей-четвертой таблетки у вас начнутся схватки.

– А если не начнутся?

– Есть другие методы стимуляции. Но обычно женщины хорошо откликаются на этот препарат.

– А когда будет укол... с ядом?

– Вы очень боитесь этого укола?

– Да.

– Я спрошу врача.

Я “откликаюсь” даже лучше, чем они предполагают. Легкие схватки начинаются уже после первой таблетки. После второй – в 15:00 – они становятся регулярными. Мне предлагают эпидуралку, но боль терпимая, я отказываюсь. Мне говорят, что умертвляющий укол, если мне так будет спокойнее, можно отменить. Что они сопоставили предполагаемый вес плода и интенсивность схваток и пришли к выводу, что малыш довольно быстро погибнет сам.

Я с облегчением соглашаюсь, я не спрашиваю, насколько мучительной будет смерть, я позволяю ему “погибнуть самому” – как бы в ходе естественного процесса, как бы без моего участия – и до сих пор не могу себя за это простить. Что я натворила, дойдет до меня не сразу. Гораздо позже. Когда мы наконец получим

протокол вскрытия (в “Шарите“ это дело долгое) и Наташа, замаявшись, переведет мне причину смерти: “массивное кровоизлияние в мозг“.

...После третьей таблетки, в 18:00, приходит настоящая боль. На тумбочке рядом с моей кроватью сидят плюшевые собачка и сурикат, талисманы, которые дала мне с собой дочь, но они не помогают. Я соглашаюсь на эпидуралку, и через пару минут в палату приходит холодноглазый Кай. Меня подключают к аппарату, фиксирующему мое давление и пульс (при обычных родах с эпидуралкой следят еще за сердцебиением плода, но в нашем случае оно никого не волнует), Кай обрабатывает чем-то ледяным мою спину. Теперь ему нужно точно попасть иглой в позвоночник, для этого я должна застыть и сидеть неподвижно. Но я не могу застыть. Я скрючиваюсь от схваток и трясусь крупной дрожью от ужаса. Ни Сашины увещевания и поглаживания, ни правильное дыхание, ни успокоительное, ни уверения Кая, что я почувствую просто легкое “бззз – как укус комарика“, – ничто мне не помогает. Тогда равнодушный Кай совершает удивительный трюк:

– Я был в Москве в детстве, – говорит он мне по-английски. – Москва запомнилась мне большим количеством памятников. Меня давно тревожит вопрос: а сколько же их? Вы можете назвать мне хотя бы приблизительное количество памятников в Москве?

Разрыв шаблона – в моем случае отличный прием. Пока я вяло изумляюсь про себя его бессердечию (какие, к чертовой бабушке, памятники в такой ужасный момент?!), пока я тем не менее вежливо пытаюсь прикинуть порядок цифр и сообразить, а что этот тип вообще понимает под памятниками, – он успевает воткнуть иглу куда надо. И сразу же теряет к памятникам столицы нашей родины всякий интерес. А боль уходит. Быстро и почти полностью.

Я продолжаю чувствовать схватки – но это уже не боль, а тень боли. В ногах появляется легкое онемение, как будто я их “отсидела“. Кай говорит, что при желании можно ходить, но только с поддержкой. Но лучше всего посидеть или полежать.

– Займитесь пока чем-нибудь, – советует он. – У вас есть компьютер? Отлично. Посмотрите кино.

Я снова поражаюсь бессердечию. Потом Кай уходит, акушерка проверяет давление и тоже уходит, Саша засыпает – мгновенно и без предупреждения, как будто его

отключили от электросети (меня всегда поражало это его умение вдруг выключаться в стрессовых ситуациях), а мы с Наташей некоторое время молча сидим и смотрим на мою капельницу, а потом она говорит:

– Может быть, давай и правда что-то посмотрим?

В “Шарите“ отсутствует интернет, скачать или посмотреть онлайн ничего невозможно. Выясняется, что единственный фильм, который есть в моем ноутбуке, – это “Три мушкетера“ с Боярским, я когда-то скачала его для дочки.

И вот мы с Наташей сидим на кушетке в немецкой клинике “Шарите“, я под капельницей, я рожаю ребенка, который никогда не будет дышать, рядом спит как убитый его отец, и мы смотрим “Трех мушкетеров“, а там все фехтуют, влюбляются и поют. Потом окажется, что фильм “Три мушкетера“ с тех пор и навсегда станет самым страшным кино, которое я видела в жизни, я больше никогда не буду его смотреть. А песенка про “пора-порапорадуемся“ и “пока-пока-покачивая“ – самая жуткая в мире песня, и я больше никогда не смогу ее слушать, я буду выключать громкость, если ее крутят по “Детскому радио“, я буду выходить из комнаты, если кто-нибудь ее напевает, для меня это песня о том, как умирают нерожденные дети, а с ними умирает вся радость мира, для меня это песня о том, что судьбе плевать, что ты ей там шепчешь, для меня это песня о том, как мой маленький сын говорит мне “пока-пока“...

Но это все будет позже. А сейчас я просто пялюсь в экран, и даже почти засыпаю, и даже почти забываю, зачем я здесь. А потом – внезапно, в одно мгновение – вспоминаю. Потому что через дрему, через качающиеся перья на шляпах, через обезболивание, через онемевший живот я вдруг чувствую, что что-то внутри меня отрывается и перестает жить. Внутри меня – смерть. Она горячая, скользкая, красная, она двигается во мне ритмично, как в танце, она хочет порвать меня и выйти наружу.

– Я рожаю, – говорю я Наташе и нажимаю кнопку вызова акушерки.

Дальше все происходит будто в театре. Будто все мы уже не раз эту сцену отрепетировали. Акушерка появляется в палате мгновенно и встает у меня в ногах с лотком и пеленкой. Просыпается Саша, сразу вскакивает, и встает с другой стороны кровати, позади меня, и гладит меня по лицу. А Наташа отходит чуть в сторону и на нас смотрит. У нее пока нет детей, мне не хочется, чтобы она увидела

роды такими. Я успеваю попросить ее отвернуться, и она отворачивается, а я чувствую, как смерть течет по моим ногам, и тогда я начинаю кричать. Не от боли. От страха.

Сквозь собственный крик я слышу, как акушерка говорит по-немецки, а Наташа, стоя ко мне спиной, переводит, очень спокойно и тихо. Она говорит, что сейчас все кончится. Очень скоро все совсем кончится. Но для этого я должна перестать кричать. Я должна выдохнуть, потом вдохнуть, опять выдохнуть и потужиться. А кричать не нужно. Не нужно кричать.

Я слушаю голос Наташи, я выдыхаю, вдыхаю. Смерть рождается с первой потуги, в тишине. И вместе с ней мой ребенок. Я не кричу – и он не кричит. Мои глаза закрыты – и его, наверное, тоже.

– Все вышло, даже плацента, – говорит акушерка, и я почему-то понимаю ее до того, как Наташа мне переводит. – Вы хотите видеть ребенка?

– Нет, не хочу.

Я чувствую, как акушерка быстро и ловко подхватывает и заворачивает в пеленку то скользкое, влажное, остывающее, что лежит у меня между ног – смерть, плаценту и мертвого мальчика, – все, что из меня вышло. А на меня так же ловко натягивает непромокаемые трусы.

– Это неправильно, – говорит акушерка, и я снова понимаю без перевода. – Я работаю здесь уже двадцать лет. Я видела много женщин – таких, как вы. Те женщины, которые отказываются смотреть на ребенка, они потом навсегда теряют покой. Они возвращаются, через несколько месяцев или лет, они спрашивают и плачут, они хотят видеть свое дитя, но уже слишком поздно.

– Я не хочу на него смотреть.

– Как хотите. Уже можно открыть глаза.

Я открываю глаза, а она куда-то уходит с лотком и свертком.

– Ты его увидел? – спрашиваю я Сашу.

– Нет, его так... быстренько унесли.

– А куда его унесли?

– Не знаю, – говорит Саша.

– Ты не знаешь, куда его унесли, Наташа?

Она не знает.

Мне становится жутко. От того, что его унесли, замотанного в кулек, унесли больничными коридорами в холодное, незнакомое место.

От того, что его унесли от нас навсегда.

Акушерка возвращается обратно без свертка, она что-то мне говорит, но я больше не понимаю ее язык.

– Сейчас будет УЗИ, – переводит Наташа. – Они хотят убедиться, что в матке ничего не осталось.

Я пытаюсь встать, но акушерка жестами велит мне улечься обратно, на спину, а руки скрестить на груди. Эта поза мне не нравится, эта поза – как у мертвых, я закидываю руки за голову, но акушерка подходит и возвращает их в прежнее положение. В палату вкатывают аппарат УЗИ на колесиках, кто-то водит датчиком по моему животу, чтобы понять, осталось ли что-то в матке и нужно ли мне some surgery, но меня это не волнует. Моя главная задача – не лежать в этой позе покойника. Я закидываю руки за голову снова и снова, а акушерка снова и снова скрещивает их у меня на груди и говорит на чужом языке.

– Она просит, чтобы ты держала руки вот так, – говорит Наташа. – Это лучше для кровообращения.

Я сдаюсь и застываю в позе покойника. Они правы – это самая подходящая для меня поза. Смерть была у меня внутри, и, наверное, она вышла не вся. От нее там что-то осталось. Какие-то фрагменты и сгустки.

– В матке ничего нет, – говорит врач УЗИ. – Вам повезло. Хирургия вам не понадобится.

Она вытирает гель с моего живота, в котором больше нет моего ребенка, в котором больше ничего нет, кроме следов, которые оставила смерть. Эти следы не может распознать ультразвук, но я их чувствую. Уж я-то их в себе чувствую.

Они уходят – и акушерка, и врач УЗИ, а я лежу со скрещенными руками и смотрю

в потолок. Наташа тоже прощается и уходит – уже глубокая ночь.

Мой Саша наклоняется надо мной и спрашивает:

– Ты как?

– Мне кажется, я умираю, – говорю я моему Саше. – Он умер – и я тоже сейчас умру. Так может быть?

– Нет, не может, – говорит Саша. – Врачи бы точно заметили, если бы ты умирала.

– Мне кажется, тут нет воздуха, – говорю я. – Мне трудно дышать. Мне холодно. У меня немеют губы. И нос. И щеки.

– Позвать врача?

– Позови.

Мой Саша уходит – и возвращается вместе с Каем, любителем памятников. У Кая в руке шприц с прозрачной жидкостью, он мельком смотрит на датчик, до сих пор фиксирующий мои давление и пульс, и говорит:

– Физически вы в порядке. Но у вас стресс. Если не возражаете, я введу вам успокоительное.

Я не возражаю.

Минут через пять после укола в комнату возвращается воздух, а ко мне – ощущение, что мое лицо – это мое лицо, а не посмертная маска. Еще минут через десять приходит понимание, что я и ребенок – теперь уже не одно целое. Я живу – а он умер. Это он, а не я, не дышит и не чувствует свою кожу... Это он лежит сейчас в одиночестве, в холоде, с закрытым лицом. Никому не знакомый. Ненужный. Необнятый.

– Может быть, мы все-таки должны были на него посмотреть? – говорю я Саше.

– Может быть.

– Но я боюсь, что он очень страшный. Что он будет мне потом сниться всю жизнь.

– А давай мы сделаем так, – говорит Саша. – Я сейчас пойду один, узнаю, где он, и на него посмотрю. А потом я скажу тебе, страшный он или нет. И сможешь ли ты на него смотреть.

От того, что Саша сейчас найдет его, побудет с ним и заглянет в его лицо, мне становится легче. И еще от того, что, вернувшись, он скажет, смогу я посмотреть на мертвого сына, не потеряв разум, или все-таки нет. Я уверена, что мой муж определит это правильно.

Муж приходит обратно с красными глазами и говорит:

– Он не страшный.

– Что, совсем не страшный?

– Совсем. Но он... грустный. И его очень жалко. Посмотри на него.

Глава 13

Увидеть бейби

В семь утра меня будит медсестра с глазами олененка.

– Breakfast time, – она ставит на столик рядом с моей кроватью поднос с завтраком.

Я вынырываю из-под тяжелого и черного, как могильная плита, сна и в первые секунды не могу сообразить, где я и что со мной случилось. Саша спит на соседней кровати, похрапывая. Медсестра-олenenок улыбается так лучезарно, что возникает ощущение: случилось что-то хорошее.

– Do you want to see your baby? – спрашивает она.

Вы хотите увидеть своего малыша?

Ну, конечно же, я хочу увидеть своего... Я даже успеваю улыбнуться ей, прежде чем вспоминаю: этой ночью у меня родился мертвый ребенок. На которого я не стала смотреть.

– Do you want to see your little baby? – повторяет она.

Вы хотите увидеть своего маленького бейби?

– Да. Хочу, – отвечаю я хрипло, и вместе со словами из меня выливается кровь, большая порция крови. – Когда?

– После завтрака.

– Я не хочу есть.

– Как это – не хотите есть? – Олененок изумленно распахивает глаза. – Это завтрак. Надо съесть хотя бы немножко. И еще нужно выпить эту таблетку. Чтобы у вас не началась лактация.

Просыпается Саша. Я запихиваю в себя тост с маслом и джемом, кофе с молоком и таблетку – чтобы у меня молока не было. Возвращается медсестра-олененок и приглашает нас следовать за ней. И снова так улыбается, будто нас ждут на детском утреннике. Я иду за ней, и из меня льется кровь, теплая и густая, как перегной. Еще вчера это была наша общая кровь – моя и моего сына. Сегодня кровь только моя, и для меня одной ее слишком много. Сегодня я иду на него смотреть. На моего сына. На моего литл бейби.

Я уверена, что мы идем в морг, но Олененок вводит нас в уютную комнату с диванчиком, журнальным столиком и картиной на стене и просит чуть-чуть подождать. Она уходит – и через пару минут возвращается с плетеной корзинкой, украшенной искусственными цветами. Она ставит корзинку на журнальный столик, прямо передо мной.

Там, в корзинке, окруженный пластиковыми цветочками, укрытый голубым одеяльцем, лежит маленький ребенок в шапочке. Он похож на Сашу. У него горестное и обиженное лицо. Плотно закрытые глаза. Едва наметившиеся, насупленные бровки. Крошечные губы, поджатые для плача, который никогда не случится. Для плача, который я не должна, не могу слышать – но тем не менее слышу. Я смотрю на его неподвижное лицо и спокойно, без страха, удивляюсь тому, как это я слышу, что мертвый ребенок тоненько и тихо, но совершенно отчетливо скулит.

– Конечно, поплачьте, если от этого будет легче, – говорит сестра-олененок, и до меня вдруг доходит, что эти звуки издаю я. Это я скулю, а не мертвый бейби в корзинке.

– Вы можете его потрогать, – говорит она. – Можете взять его на руки. Не бойтесь. Это совсем не страшно. Вот.

Она вынимает моего мертвого ребенка из корзины и кладет его мне на колени. Я прикасаюсь к его лицу. Оно холодное. Оно очень холодное. Я глажу это ледяное лицо и вою. Его лоб на ощупь – как простоявшее ночь в холодильнике сдобное тесто.

– Он похож на тебя, – говорю я Саше. – Наш ребенок.

– Кажется, да. Я ведь правильно сделал, что сказал тебе посмотреть?

– Ты все правильно сделал.

Мы сидим и смотрим на нашего мертвого сына. Между нами – доверие. Максимальные доверие и близость, которые возможны между людьми. Где-то там, в другой жизни, в другом мире остался упрямый, чужой, перепуганный мужчина, который доказывал мне, что “это просто зародыш” и “неудачная беременность, вот как бывает же внематочная”, и надеялся этим меня утешить. Этот, мой, настоящий, честный и смелый, – он прошел со мной все.

Точной статистики нет, но множество браков в России разваливаются после прерывания беременности на позднем сроке. И я знаю почему. Потому что мужья навсегда остаются на стадии “просто зародыша” и “неудачной беременности”. Потому что мужей не пускают в женскую консультацию. И в больницу. И на роды. И посмотреть на ребенка. На мертвого ребенка. Не на зародыш.

Не пускают чиновники, потому что у них есть инструкция времен инквизиции и там четко написано, что муж и жена в этом горе должны быть не вместе, а порознь. Более того, это горе почему-то должно называться не горем, а исключительно “патологией развития плода”.

Не пускают врачи и медсестры, потому что у них тоже инструкция и им наплевать на ту пропасть, которая неминуемо развернется между мужчиной, который долдонит про “просто зародыш”, и женщиной, которая в муках рождает мертвого бейби со страдальчески сложенным ротиком.

Не пускают даже сами женщины, потому что их матери, бабки, прабабки рассказали им, что это их Бог наказал. И что стыдно на такое смотреть и о таком говорить. Что “мужик”, увидев “такое” (или даже услышав “такое”), сразу сбежит.

Не пускают, терпят, молчат, надеясь этим молчанием выкупить у Бога прощение, а “мужика” удержать при себе. Но нельзя, невозможно быть вместе, когда между вами – “такое”. Такое горе. Такая пропасть. А вы – по разные стороны.

Перед выпиской мы с Сашей сдаем кровь, которую из “Шарите” должны переправить в Институт генетики человека в Аахене для поиска мутаций в гене PKDH1. Они будут искать в “горячих точках” – то есть анализировать те отрезки

гена, в которых чаще всего встречается мутация, отвечающая за развитие поликистоза почек инфантильного типа. Если нам “повезет“ и они найдут мутацию и у меня, и у Саши, во время следующей беременности можно будет провести генетический тест. И если эмбрион снова унаследует от нас обе поломки, сделать аборт до 12 недель. Более того – можно будет даже сделать ЭКО. Клетки оплодотворятся вне матки, эмбрионы опять же проверят и “подсадят“ только здоровых.

Если поломки не найдут, наш риск повторения будет всегда 25 процентов. Это очень просто – как задачка про кареглазых и голубоглазых детей из школьной программы. Например, есть кареглазая мама и кареглазый папа; ген кареглазости – доминантный, он проявляется во внешности. Но мы знаем, что у каждого из них есть голубоглазый родитель, который передал им рецессивный (то есть пассивный, никак не проявляющийся внешне) ген голубоглазости. Какова вероятность, что у этих двух кареглазых людей родится голубоглазый мальчик? Если доминантная кареглазость мамы соединится с доминантной кареглазостью папы – глаза у мальчика будут карие. Если доминантная кареглазость одного соединится с рецессивной голубоглазостью другого – все равно карие, так как доминантный ген побеждает. Но если соединятся два рецессивных гена голубоглазости – получится мальчик с голубыми глазами. Вероятность этого, таким образом, один к четырем.

Я не знаю, какого цвета глаза у нашего мальчика. Какого цвета были глаза у нашего мальчика. Наверное, серые. Потому что они серые и у меня, и у Саши, и у нашей дочери. Впрочем, рецессивный ген кареглазости у каждого из нас наверняка есть. Как и рецессивный ген поликистоза. И если мой рецессивный (то есть никак не проявляющийся) ген поликистоза соединится с Сашиним рецессивным геном поликистоза – в итоге получится мертвый мальчик. Еще один мертвый мальчик с огромными почками. И вероятность этого – один к четырем.

– ...Ну что ж, удачи, – дежурная врач пожимает нам руки. – Я очень надеюсь увидеть вас в нашей клинике снова – но по более радостному поводу. Будете рожать – приезжайте. Результаты вскрытия мы пришлем по почте. Мы также сообщим вам дату и место захоронения вашего ребенка. Вы сможете приехать на похороны, если захотите.

– А... антибиотики вы мне пропишете?

– Зачем? У вас нет инфекции.

– Но... в России в таких случаях все равно прописывают курс антибиотиков. Профилактически.

– Мы так не делаем. Зачем вмешиваться в работу организма без лишней необходимости?

– А... я должна ведь через несколько дней прийти на проверку?

– Только если что-то случится. А так – плановый осмотр через месяц-два. Вы, вероятно, уже будете в Москве. А это – вам, – она протягивает мне запечатанный конверт.

– Что там?

– Кое-что на память о вашем бейби.

Я отдергиваю от конверта руку.

– Не бойтесь. Там нет ничего страшного. Просто фото. У нас есть исследования, согласно которым женщины чувствуют себя гораздо лучше, когда у них есть возможность иногда смотреть на фото своего бейби.

Я беру конверт – но ни в этот день, ни на следующий его не вскрываю.

На третий день я пью кофе со сливками в нашей съемной берлинской квартире – и вдруг испытываю такой острый прилив тоски, что становится больно в груди, а майка намокает вокруг сосков. Моя тоска – это белое, теплое молоко, которое некому пить.

Моя тоска почему-то не лечится подавляющей лактацию гормональной таблеткой.

Я иду в ванную, встаю под душ и сцеживаюсь. Из меня текут молоко и кровь. Вода на дне ванной становится бурой.

А потом я возвращаюсь и вскрываю конверт, в котором запечатана “память о бейби“. Я смотрю на его лицо. На обиженно поджатые губы, которые никогда не прикоснутся к моей груди. Помимо фото, в конверте еще какой-то листок, сложенный вдвое. Я разворачиваю – и вижу чернильные отпечатки крошечной руки и крошечной ступни.

Они намазали синими чернилами холодную, как вчерашнее тесто, ладошку моего

сына и прижали ее к этой бумажке.

Я прикасаюсь к этой бумажке губами. К этой чернильной ладошке. Новая порция тоски расплзается по моей майке двумя мокрыми пятнами.

На следующий день я получу еще одну таблетку для подавления лактации. После нее молоко исчезнет. Но тоска – нет.

Zdroj textu:

Посмотри на него: Онлайн книга. LoveRead [online]. [cit. 2023-05-08]. Dostupné z: http://loveread.ec/read_book.php?id=60921&p=1

Пříloha č. 2: Obálka knihy *Посмотри на него*

Zdroj obrázku:

Посмотри на него - Анна Старобинец; LiveLib [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/author/119454-anna-starobinets>

Пříloha č. 3: Přehled literární tvorby Anny Starobiněcové

Sborníky fantastických povídek a příběhů pro dospělé	Переходный возраст (2005) Резкое похолодание. Зимняя книга (2008) Икарова железа. Книга метаморфоз (2013) Лисьи броды (2022)
Romány pro dospělé	Убежище 3/9 (2006) Первый отряд: истина (2010) Живущий (2011) Посмотри на него (2017)
Пohádky pro děti	Страна хороших девочек (2009) Котлантида (2011)
Cyklus detektivních příběhů pro děti	Цикл Зверский детектив: В логове волка (2015) Право хищника (2016) Когти гнева (2016) Щипач (2018) Боги Манго (2019) Хвостоеды (chystáno)
Filmové a televizní scénáře	Первый отряд (2009) Книга Мастеров (2009) Страна хороших деточек (2013)

Zdroj tabulky: Vlastní

ANOTACE

Jméno a příjmení autora: Bc. Natálie Konvalinková

Název katedry a fakulty: katedra slavistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Název diplomové práce: Komentovaný překlad vybrané části knihy Anny Starobiněcové „Posmotri na něgo“

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Počet znaků: 156 334

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 46

Klíčová slova: překlad, Anna Starobiněcová, Posmotri na něgo, autobiografický román

Charakteristika diplomové práce: Cílem této diplomové práce je vytvoření komentovaného překladu k vybrané části z knihy Anny Starobiněcové „Posmotri na něgo“. V teoretické části představuji tuto současnou ruskou spisovatelku a její literární tvorbu. Dále se podrobně věnuji charakteristice románu Posmotri na něgo. Praktickou část práce tvoří vlastní překlad doplněný translatologickým komentářem, ve kterém se zabývám překladem vlastních jmen, zeměpisných názvů, reálií, frazeologie, termínů a dalších oblastí. Zároveň objasňuji použitá překladatelská řešení.

ANNOTATION

Name And Surname: Bc. Natálie Konvalinková

Name Of Department And The Faculty: Department Of The Slavonic Studies, Faculty Of Arts, Palacky University Olomouc

Title Of Thesis: Commented Translation Of Excerpt From Anna Starobinets'

"Posmotri na nego"

Supervisor: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc

Number Of Characters: 156 334

Number Of Attachments: 3

Number Of Titles Of Used Literature: 46

Key Words: translation, Anna Starobinets, Look At Him, autobiographical novel

Abstract: The aim of this thesis is to make a translation of selected chapters of Anna Starobinets' book Look At Him (Posmotri na nego). In the theoretical part I focus on introduction of this current russian writer and her literary activities. Then I give characteristics of the autobiographical novel Look At Him. The practical part of the thesis consists of my own translation and translational commentary, in which I deal with translation of proper names, geographical names, realia, phraseology, terms and other areas. I also explain the translational solutions that I have used.